

В. Домашовець

ПСАЛМИ ДАВИДОВІ

В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА

1992

ОТТАВА

—

МОРРІС ПЛЕЙНС

**SLAVISTICA
XCIX**

В. Домашовець

ПСАЛМИ ДАВИДОВІ
В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА

diasporiana.org.ua

1992

ОТТАВА

—

МОРРИС ПЛЕЙНС

**SLAVISTICA
XCIX**

V. Domashovetz

DAVID'S PSALMS

**IN POETICAL WORKS
BY TARAS SHEVCHENKO**

All rights reserved.
Copyright © 1992 by Author.

Всі авторські права застережені.

Спонсори:

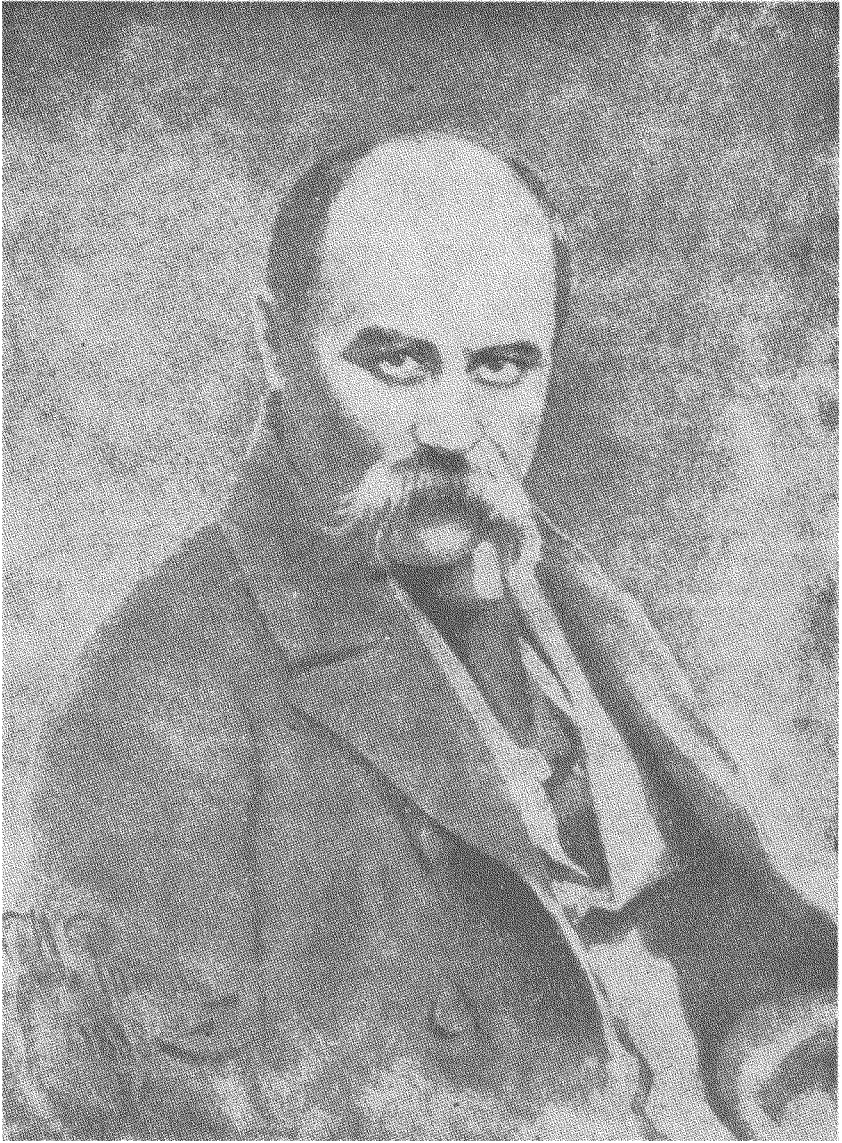
Марія і Василь Іконяк

Published by:
UKRAINIAN MISSIONARY AND BIBLE SOCIETY, INC.

Доповнений і поправлений передрук статей з християнського журналу „ПІСЛАНЕЦЬ ПРАВДИ“, Морріс Плейнс — Бервин, ч. 3-4, 1990 до ч. 3-4, 1992.

1992

OTTAWA — MORRIS PLAINS, NJ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

(Портрет І. Рєпіна)

ПЕРЕДМОВА

Не вважаючи на розмірно багату літературу про релігійність Т. Г. Шевченка (такі праці як В. Щурата, Д. Чижевського, Л. Білецького й інших) „Давидові псалми“ поета не дочекалися поважнішої, вичерпної студії так із погляду теологічного, як літературного. Склалося на це багато причин, головна ж річ між ними — оборона його перед закидами „безбожництва“ — атеїзму, яким величали його підсоветські інтерпретатори, покликаючися не так на „Давидові псалми“, як на такі твори, як „Послання“, „Заповіт“, „Єретик“ тощо. Тим то вся увага захисників релігійності Шевченка йшла по лінії реінтерпретації цих творів, а не його переспівів „Давидових псалмів“.

Показова щодо цього була праця Т. Пасічника (1896-1968) п. н. „Псалми Давидові — їх значення у збірці Тараса Шевченка: Три літа“, друкована спершу на сторінках часопису „Народна Воля“ в Скрантоні, ЗСА, в 1967 р., а опісля видана окремою відбиткою накладом Видавництва „Кирило-Методіївського Братства“ в Ірвінгтоні, ЗСА, в 1969 р. Автор постарався пояснити включення „Давидових псалмів“ у збірку „Три літа“, обговорив Шевченкові поеми з цієї збірки, все ж присвятив небагато уваги аналізу Шевченкових переспівів самих псалмів та їхньої генези.

Супроти цього праця Володимира Домашовця про ці переспіви має своє видатне місце в шевченкознавстві. Автор завдав собі великого труду опрацювати тему Шевченкових переспівів псалмів із історично-порівняльного становища. Він трактує насамперед кожний псалом із погляду виникнення оригінальної версії його актуального початку. Історизм подій, що зумовили складення даного оригіналу в біблійну старовину, є найпершою справою, якою займається автор праці. Щодо цього він виявляє велику обізнаність із історичними джерелами та їхньою інтерпретацією. В дальшому, він широко обговорює зміст відповідних псалмів, подаючи не тільки речеві коментарі, але аналізуючи їхню літературно-мистецьку вартість; при чому він звертає увагу читача на етично-патосові аспекти твору так у індивідуальному, як і колективному розумінні. Після цього всього йде обговорення Шевченкових переспівів. І тут автор зупиняється не тільки на самому змісті цих переспівів, але порівнює їхній контекст із іншими релевантними творами українського Генія. Отже є тут посилання й

на „Послання“, і на „Сон“, і на „Кавказ“, чи „Чигирин“, як теж і на інші твори поета. Насправді, це своєрідний „конкорданс“, зіставлення, всіх стосовних творів Шевченка з фокусом на переспіви „Давидових псалмів“. Як така, праця Домашовця є оригінальний і важливий вклад у шевченкознавство наших днів.

Тут треба окремо відзначити авторovu переконливу оборону Шевченка перед атеїстичними критиками, що намагалися й подекуди намагаються й досі доказувати нерелігійність поета, його безбожництво й протицерковну ворожість, його матеріалістичний світогляд узагалі. Тимчасом автор доказує, що Шевченко був глибоко релігійною людиною: *„він вірив у вічно живого, праведного й справедливого Бога“*. На думку автора, potwierdжену Шевченковими цитатами, Шевченко був переконаний, *„що в усьому... є Божя воля, хоч не завжди людина її розуміє і хоче з нею погодитися...“*

Отож, як у загально-літературному, так і в практично ідеологічному огляді праця Домашовця має своє значення в сучасному шевченкознавстві й заслуговує на увагу не тільки спеціалістів, але й широкої читацької громади.

Яр. Рудницький

Оттава, 3. 3. 1992

ВСТУП

Перші поетичні твори Тараса Шевченка, які вийшли друком в 1840 році, в невеликій, але в незрівнянно цінній для українського народу книжечці з назвою „Кобзар“, вміщали всього тільки вісім поезій: *Заспів, Перебендя, Катерина, Тополя, На що мені чорні брови, До Основ'яненка, Іван Підкова й Тарасова ніч.*

Але, як жодні інші твори тогочасних українських поетів, вони потужно заговорили до серця людей нашого народу й торкнулися найтонших його струн. А заговорили вони так сильно, бо слова його були оповиті глибоким смутком і зрошені гіркими сльозами за долю українського народу, вони впливали з глибини серця, наповненого великою і самопошвантою до нього любов'ю. З далекої чужини у тих віршах він послав в Україну, за якою так сильно тужив і плакав, свої найкращі мрії, свої юні думи — свої діти, з палким бажанням і глибоким сподіванням, що люди їх приймуть з любов'ю.

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас, —
Де ж мені вас діти?
В Україну ідіть, діти,
В нашу Україну,
Попід тинню сиротами,
А я — тут загину.
Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щирю правду,
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину!

„Заспів“

Про цей перший „Кобзар“ — збірку творів Т. Шевченка, проф. В. Сімович написав: „Мала книжечка — але ж те, що в ній було, й як було списане, геть чисто людей поперевертало: так до Шевченка ще ніхто не писав в Україні ні про кривду народню, ні ніхто не змальовував так гарно минулого України,

ні не жалував за тим, що було-минуло, ні не плакав так над тим, що люди в тому часі нічого не знали вже про колишню славу, а мовчки „косу несли в росу“. Старі люди, а то й пани, що давно відцуралися були рідного слова, плакали, читаючи „Кобзаря“. За колишнього кріпака забалакала ціла Україна, славлячи його та вихваляючи“ (В. Сімович: „Життя Тараса Шевченка“, 1921).

В 1841 році Т. Шевченко випустив друком у світ свою велику поему „Гайдамаки“, в якій описані часи народних повстань Коліївщини або Гайдамаччини, що відбулися в 1734 і 1750 роках, а зокрема найбільше з них, що було в 1768 році, якого Шевченків дід Іван Андрійович Шевченко (1761-1849) був свідком або таки й учасником.

Але ніщо, що писав Т. Шевченко, не було таким сильним у слові й на такій висоті духа, як його поетичні твори, написані в 1843-45 роках, а зокрема ж ті, що він написав восени й до кінця 1845 року. Їх писав він уже не тільки під сильним впливом того, що чув від старих людей і що читав з книжок про минуле України, але й під дуже великим враженням того, що він бачив у Петербурзі й Москві, у різкому контрасті до тих страшних картин, що їх він побачив на рідній землі, а те, з чим він зустрівся в Україні, прямо розривало і так вже наболіле його серце:

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндрували,
За що, мамо, гинеш?..
„Розрита могила“

Ще при кінці 1845 року він приготував нову збірку своїх поезій, під назвою „Три літа“, до якої написав вступного вірша під тією ж назвою і до якої ввійшло 24 твори. Вони не тільки вславили його найбільшим українським поетом, але вже на тридцятому році життя поставили його високо на педесталі всенароднім батьком і пророком, ідеологом і борцем за волю України: *Розрита могила, Чигирин, Сова, Дівочії ночі, Сон, Хустина, Чого мені тяжко, Пустка, Н. В. Гоголю, Не завидуї багатому, Не женіся на багатій, Єретик або Іван Гус, Сліпий, Великий льох, Суботів, Наймичка, Кавказ, Посланіє, Холодний яр, Псалми Давидові, Маленькій Мар'яні, Минають дні, Три літа й Заповіт.*

Вступний вірш до тієї збірки поезій підсумовує його почуття й думки останніх трьох років, які під враженням його глибоких особистих переживань в Україні перейшли докорінну переміну:

І день — не день, і йде — не йде,
А літа стрілою
Пролітають, забирають

Все добро з собою,
Окрадають добрі думи,
Об холодний камінь
Розбивають серце наше
І співають амінь, —
Амінь всьому веселому
Од нині до віка,
І кидають на розпутті
Сліпого каліку.
Невеликій три літа
Марно пролетіли,
А багато в моїй хаті
Лиха нарobili:
Опустошили убоге
Моє серце тихе,
Погасили усе добре
Запалили лихо...

„Три літа“

Чому ті три літа нарobili такого великого лиха в його серці й у його житті? Бо бачивши, як жорстоко чужі й свої пани кривдять наших людей і знущаються над поневоленим і закріпаченим українським народом, він глибоко розчарувався і цілком втратив до них довіря, а тому й хотів би все перевернути, ввесь світ запалити.

В його серці запалав великий огонь любови до покривджених експлуатованих своїх людей. Але приглядаючись до поневольників, він почав дуже швидко прозрівати й поза їхніми підлесними вітаннями, нещирими похвалами й пустими забавами, бачив цілком протилежне до того, чим вони хвалилися і прикривалися, а це — ідеями прогресу, гуманізму, братерства, любови тощо. Довкола себе він побачив не людей, а прямо — кодро гадюче:

Отаке то злеє лихо
Й зо мною спіткалось:
Серце людей полюбило
І в людях кохалось,
І вони його вітали,
Гралися, хвалили...
А літа тихенько кралась
І сльози сушили,
Сльози щирої любови...
І я прозрівати
Став потроху... доглядаюсь —
Бодай не казати!
Кругом мене, де не гляну,
Не люди, а змії...

(Тамже)

Він глибоко відчував незвичайно велику байдужність і страшний холод переважної більшості знатних і вельможих — власне тих гнилих колод на дорозі до прогресу, до волі, до братерства, до любови, до яких він якнайщиріше звертався, щоб спільними силами змінити той жалюгідний стан неволі й горя закріпачених і поневолених людей, та в палкій молитві благав Бога, щоб йому не статися таким, як вони:

Не дай спати ходячому,
Серцем завмирати,
І гнилою колодою
По світу валятись,
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні, — то проклинать
І світ запалити!

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого: однаково —
Чи жив, чи загинув...

„Минають дні“

На жаль, тієї збірки поезій тоді він не міг видати друком, бо мабуть і сам не надіявся, що вони зможуть перейти через сувору царську цензуру. Та сталося ще гірше. Після його арешту на Дніпрі, під Києвом, 5 квітня 1847 року, приготовлені до видання його твори збірки „Три літа“ російська жандармерія skonфіскувала й на підставі їхнього змісту він отримав найсуворіший нелюдський засуд з-поміж усіх інших братчиків Кирило-Методіївського Братства, а це — довічне заслання рядовим у москалі в Оренбурзький корпус на Сибірі з заборною писати й малювати. Сам цар Микола I власноручно написав цю сувору заборону, й про неї Т. Шевченко згадав: „Сам сатана не спромігся б на такий холодний, нелюдський присуд!“

Але воно не спинило ширення його великих ідей, бо більшість його поезій, переписуваних рукою, вже передавалися з рук до рук по всій Україні поміж людьми. В цій збірці Шевченко не вмістив своїх віршів за хронологічним порядком, як їх він написав, бо в нього був дещо інший плян. У його збірці „Три літа“ знаходиться також окрема група коротких віршів, які він написав під кінець 1845 року і на які ми звернемо нашу особливу увагу, а це — „ПСАЛМИ ДАВИДОВІ“ (назва за першим виданням їх у 1860 р., оригінально — „Давидові псалми“).

Що ж це спонукало Тараса Шевченка вживати Давидові псалми з Біблії і передати їх у віршованій формі?

Потрібно пригадати, що Шевченко залюбки читав і вивчав Біблію, як Святе Слово Боже. Він добре знав зміст Святого Письма та його провідну думку від початку аж до кінця. Можливо деяких есхатологічних і апокаліпсичних книг Біблії він добре не розумів, бо не мав можливості зустрінутися з відповідними людьми, які могли б йому їх належно пояснити. Але тому, що змалку найбільше читав Книгу псалмів, зокрема коли вчився письма, й, потім, коли дяк посилав його читати псалми до оповитих смутком домів, де хтось з родини помер, то багато псалмів він завчив на пам'ять і не раз у трудних хвилинах життя розважав над глибиною їхнього змісту.

Т. Шевченко не був єдиним поетом у світі, який переспівував псалми на свою рідну мову. Він мав чимало попередників і сучасників, зокрема серед інших народів. У середньовіччі їх обробляли всюди в поетичний спосіб. В Україні найбільше поширені були вони у виді пісень в 16-17 стт. У 17-18 стт. псалми компонували й виконували мандрівні дяки, а в 19 ст. бурсаки-школярі. Псалми були великим репертуаром лірників у виді „духових віршів“ або „духових пісень“. Перекладав і збирав псалми Данило С. Туптало в 17 ст. Кілька разів видавалася збірка псалмів і кантів під назвою „Богогласник“. Перекладали, переспівували або наслідували псалми наші поети як Г. С. Сковорода, П. Гулак-Артемівський, П. Куліш, С. Руданський, І. Франко й інші. Т. Шевченко вже змалку знав переспіви псалмів із збірки Г. Сковороди — „Сад Божественних пісень“, і деякі з них, ховаючись у бурянах, переписував у своїм зошиті, коли пас у полі вівці.

Протягом своїх студій в Академії мистецтв у Петербурзі Шевченко читав не лише Книгу псалмів, але й за порадою свого вчителя малярства Карла П. Брюллова, який своїм портретом відомого поета В. А. Жуковського викупив Шевченка з кріпацтва, студіював і всю Біблію і з нею не розставався ціле своє життя. Псалми були для нього, як для сироти, у великій мірі потіхою, підтримкою і заохотою, а над усе, вони були йому особливим надхненням до молитви, до витривалості, до боротьби проти зла, до змагання за добро, до національного й духового пробудження українського народу, приспаного й окраденого його ворогами. Псалми зближували його до Бога й дали йому духову силу переносити всі знущання протягом цілого його важкого життя, а був він 24 роки кріпаком, 10 років у неволі, три з половиною років під суворим наглядом поліції, а тільки 9 років міг він дихнути вільною людиною, і то під безнастанним наглядом і слідженням жандармерії в обставинах важкого поневолення українського народу. Святе Письмо було йому великою підтримкою, щоб перенести всю жорстокість катів над його тілом, душею і

духом протягом десятирічної сибірської неволі, воно скріпляло його віру в Бога й давало йому надію, що одного дня і для нього зійде ясне сонечко й що гірким хвилинам його життя остаточно настане кінець.

Біблія — це також високоякісний старинний літературний твір. У ній зустрічаємо багато таких літературних і поетичних форм як ода, елегія, лірика, ідилія, епіка й драма. Українська поезія в загальному ґрунтується на ефекті повернення звуків, давньоєврейська поезія натомість плекає повернення думки. Така поезія вживає різновиди паралелізму — синонімний, антитетичний, синтетичний, емблематичний, зворотний, ітеративний (*повторний*), чергувальний, клімактеричний (*ступневий*), зовнішній, внутрішній тощо, форми яких зустрічаємо в Книзі псалмів.

Українська народна поезія, яку так уміло вжив і підніс на високомистецький рівень Т. Шевченко, також є добре знана за своїх паралельних зображень у виді аналогії або порівняння, а зокрема поширений у нас психологічний паралелізм. Загально в українській поезії зустрічається паралелізм тематичний, композиційний, лексико-синтаксичний, строфічний, звуковий, ритмічний, прямий, заперечний тощо. Серед псалмів знаходимо також акростиhi — поетичну форму, за якою кожний рядок даної строфи починається тією самою буквою.

До інших літературних засобів, вживаних у псалмах, належать анадиплоза, еліпса, алітерація, антономазія, апострофа, асонанс, включення, гендіяда, гіперболя, меризма, метафора, метонімія, ономатопея, параномазія, повторення, порівняння, рефрен (*приспів*), синекдоха, хіязм тощо. Тому під літературним оглядом Книга псалмів була для Т. Шевченка клясичним зразком високодухової поезії, незчерпним джерелом прообразів, ідіомів, думок і ідей, які він майстерно міг вживати в своїй творчості.

В Книзі псалмів він мав зразки оди — похвального ліро-епічного вірша, присвяченого спеціальним подіям або визначним особам, й написаного в піднесеному урочистому тоні, який виконували в храмі хором (до таких належать Псалми 18, 29, 68, 78, 103, 104, 105, 106, 107, 136, 139). Тут було чимало зразків лірики — основний вид поетичного твору, виконаного в супроводі ліри, який передає почуття, переживання і думки людини в особливих обставинах або під впливом певних подій (прикладами таких є Псалми 5, 8, 19, 22, 26, 73, 84, 90, 121, а також „Заповіт“ Т. Шевченка, або „Досвітні огні“ Л. Українки). Є ще й псалми у формі елегії — вірш, в якому виражені настрої журби, смутку, задуми (їхні зразки це — Псалми 64, 74, 79, 80, 88, 102, 137, також Шевченкові „Думи мої“, або „Не гріє сонце на чужині“). Інші поетичні форми як ідилія, епіка чи драма зустрічаються в інших книгах Біблії.

З огляду на її зміст, вже від найдавніших часів упорядкува-

ли й поділили Книгу псалмів на п'ять окремих книг. Згідно традиції, це зробив священник і письменник Ездра за своїми співробітниками ще перед 450 роком до Хр., чого доказом є те, що ще перед 285 роком до Хр. переклад Старого Заповіту з давньоєврейської мови на грецьку, названий Септуагінтою, мав уже такий поділ:

- Перша — книга Буття, Псалми 1-41;
- Друга — книга Вихід, Псалми 42-72;
- Третя — книга Левит, Псалми 73-89;
- Четверта — книга Чисел, Псалми 90-106; і
- П'ята — книга Повторення, Псалми 107-150.

Тому що Книга псалмів мала незвичайно велику практичну духову вартість у загальному житті ізраїльського народу, її поставили майже нарівні з П'ятикнижжям, тобто зі Законом, з тієї причини окремі її книги названо тими ж самими назвами. Юдейські вчені в Писаннях, виправдуючи це, казали, що Мойсей дав їм Закон, а Давид дав їм Псалми. Книга псалмів стала пізніше також незвичайно великою цінністю для християн, і навіть тепер, коли друкується Новий Заповіт, то при кінці його додається також Книга псалмів, бо вона є дуже допоміжна в особистім і спільнім поклонінні й прославленні Бога.

Десять своїх переспівів псалмів Т. Шевченко вибрав з кожної з загаданих вище книг: з Першої — Псалми 1 і 12(13); з Другої — Псалом 43(44), 52(53) і 53(54); з Третьої — Псалом 81(82); з Четвертої — Псалом 93(94); і з П'ятої — Псалми 132(133), 136(137) і 149 (числа псалмів є з грецької і староболгарської Біблії, в дужках — з Біблії за масоретським текстом).

Не всі псалми, які вибрав Т. Шевченко для переспіву, є справді Давидового авторства. В Книзі псалмів тільки чотири з них подані як Давидові, а це — 12(13), 52(53), 53(54) і 132(133). Псалом 43(44) приписаний сином Кореєвим, Псалом 81(82) — це псалом Асафа, Псалми 1, 93(94) і 149 є анонімного авторства, а Псалом 136(137) є псалмом незнаного автора з-поміж вавилонських вигнанців і не міг бути псалмом Давида. Проте, тому що популярно Книга псалмів сполучена з ім'ям царя Давида, який є автором щонайменше 73-ох псалмів, який змалку складав псалми й співав їх при супроводі гри на лірі або арфі та який загальноно був знаний як „приємний (дослівно — *солодкий*) псалмоспівець Ізраїля“, така загальна назва для переспіву десяти псалмів, як „Псалми Давидові“ є цілком виправдана.

Книга псалмів уживалася як співаник у спільному й особистому поклонінні Богові — під час богослуження. Від найдавніших часів псалми співали в храмі, синагогах і приватних домах. Господь Ісус Христос з учнями Своїми співав псалми по Господній вечері (Мт.26:30, Мр.14:26). Звичайно під час споживання пасхи співали Псалми 113-118.

Факт, що Шевченко й багато інших поетів, а зокрема світової слави поети багатьох народів переспівували псалми на свою рідну мову, вказує на те, якою великою цінністю вони були для них. Псалми є чудовим взірцем найвищої пошани Бога й найглибшого поклоніння Йому. Через усі книги Біблії її Автор — Бог промовляє до людини й виявляє їй Свою волю. Він робить це і через псалми, але Книга псалмів є ще й взірцем належного відношення людини до Бога й приступання до престолу Його ласки, щоб приймати ласку й благословення. Тут є взірець звертання людини до свого Бога в святості, чистоті, покорі й у шуканні Його ласки й помилування. Ця книга дає нам можливість для порівняння і доповнення, щоб належно зрозуміти, чи наші молитви й благання є також приємні Богові, чи чинимо ми це правдиво в Дусі Святому й за надхненням Слова Божого, чи огонь, який горить у нашому серці, є справді запалений небесним огнем, чи, можливо, є власним смертоносним спалахом, звичайним вибухом людських емоцій — чужим огнем, який, згідно Божої заповіді, був заборонений, бо не вільно було запалювати жертівника огнем, який не від Бога. Наукою для всіх поколінь стали сини Аарона Надав та Авігу, коли померли смертю після принесення чужого огню на жертівник Господній (Лев.10:1-3).

Книга псалмів є незвичайно цінна для особистого розважання. Вона виносить на світло Божого обличчя багато різних особистих, релігійних і народних справ, якими турбуються наші думки та які часто дошкульно торкаються нашого серця. Вона має до діла з повсякденними проблемами нашого будення, зокрема тоді, коли до нас несподівано надходять несприятливі обставини або коли маємо до діла зо злим оточенням, вороже наставлених до нас людей. Вона вказує також на давню спільну й основну особисту проблему палких кожної людини — на гріх. Тому вона є скарбницею життєвих молитов, у яких знаходимо якнайглибше визнання непохитної віри в живого й вічного Бога та в яких зустрічаємо щире визнання гріхів перед Господом Богом, бо Він Єдиний може простити й відпустити кожний гріх і переступ Його святої волі. В ній ми бачимо незмірну насолоду хвилини й глибину блаженства пережиття прощення гріха. О, який великопаскавий і добрий є наш Бог!..

Книга псалмів вирізняється своїм сильним духово-будуючим аспектом. Вона об'являє нам велич природи Божества. Хоч псалмисти приступають до Божого престолу з дуже великою старозаповітною пошаною, проте вони виявляють ново-заповітну відвагу (Еф.3:12). Боже Ім'я — Єгова псалмисти знають і люблять. Для них Його характер і Його слово є певні й випробувані в щоденнім житті. „Дуже випробуване Твое слово, й Твій раб його любить“ (Пс.119:140). До Бога псалмисти завжди звертаються як до Особи, як до Найвищої Істоти,

для Якої нема іншої рівнозначної. Бог є Творцем всесвіту та його Володарем, і Він є в безпосередньому відношенні до Свого творива. Закони природи не є в якійсь недоторкальній відокремленості й незалежності від Бога, але вони служать Йому, виявляють Його славу й оповіщають Його волю. Сам Бог є в повній контролі бурі, блискавки й дощу. Досконалий Закон Господній зміцняє душу й звеселяє серце людини.

Для людини Бог є Найвищим Авторитетом — Господом і Владикою, Який поставив усім людям Свої незмінні етичні й моральні вимоги. Моральність у Божих очах є багато важливіша від обряду й церемонії, не згадуючи про традиції і звичаї. Бог є люблячий Батько, досконалий у святості, правді, вірності, милосерді й добрості. У своїх молитвах псалмисти приходять просто до Бога без жодних посередників і знають Його особисто, тому кличуть до Нього прямо: „Господи, вислухай молитву мою, і благання моє нехай дійде до Тебе!“ (Пс. 102:1).

Бог має також пряме відношення до Свого відкупленого народу. Він благословляє покору і картає непослух, Він винагороджує праведність і карає гріх. А це виявляє нам величність навчального й вартість виховного аспекту Книги псалмів. Псалми, хоч призначені до співу, вміщують у собі чистоту й глибину біблійних доктрин про Бога, про людину, про відкуплення і про спасіння людей, про вимогу праведного й святого життя, і про Божий справедливий суд усіх грішних, беззаконних і безбожних людей, які чинять утиск, насильство й усяку неправду.

У псалмах сильно підкреслений також історичний аспект. Історія людства й окремих народів узалежнюється вповні від їхнього відношення до Бога. Наука псалмів заперечує всякі матеріялістичні й натуралістичні філософії еволюціонування людства. Вона цілком відкидає зловчення, що це праця створила людину з тварини. Псалмисти розуміли, що тільки Бог є Творцем і Опікуном людини, її Він створив досконалою і Він доручив їй корисну працю на землі. Праведна людина завжди була високо розвинена духово й інтелектуально, й була спроможна мати якнайближчу спільність з Найвищою Істотою — Богом, навіть після упадку в гріх, якщо вона відреклася гріха й не корилася йому, а Богові. Тільки переступ Божої заповіді понижує людину, тільки гріх ограблює в неї людяність, тільки безбожність схудоблює її і ставить на рівень нерозумної тварини, яка живе тільки на те, щоб їсти, і є тільки тим, що вона їсть і що п'є.

В псалмах вплетений також суспільний і побутовий аспекти. Вони вказують на належне відношення людини до людини й на блаженне спокійне співжиття людей, як Божої родини, улюблених Божих дітей. Тут вміщується велика наука про праведних і неправедних, про побожних і безбожних, про богобійних і беззаконних, про справедливих і несправедли-

вих, про гнобителів і переслідуваних, про зажерливих і покірливих, про обманців і покривджених; і хоч численні псалми кличуть до Бога про помсту за всі кривди покривджених, проте вони не заохочують нікого до особистої нестримної і надмірної помсти, бо помста належить тільки справедливому Богові, Він відомстить і понищить усіх злочинців. Це, безперечно, є в повній згідності з Божим Законом, бо Закон був обмеженням безтямною і нестримною людською помсти; тому не двоє або десять очей цілої родини злочинця за одне око покривдженого, але тільки око за око; і не всі зуби злочинця, його ближчої і дальшої родини за одного зуба покривдженого, але тільки зуб за зуба. В цей спосіб Закон учив справедливого суду, а забороняв несправедливу надмірну кару озвірілої нестримної людської помсти.

Книга псалмів є незвичайно цікава в своїм пророчім аспекті. Зокрема великими пророцтвами її є провіщення приходу в світ Месії — Христа: про Його вічне Синівство, Особистість, Божеськість, Людськість, про Його характер, праведність, святість, покору, послух Отцеві, про Його діла, про Його зраду і видачу на суд, про Його страждання і смерть, поховання і воскресіння, вознесіння і заступництво за нас перед Отцем, про Його другий прихід судити живих і мертвих. Він тут є провіщений як вічний Первосвященик за новим Мелхиседеківим порядком, а також як Суддя і Володар. Старозаповітна христологія в псалмах дуже сильно розвинена, й рання Церква відразу це запримітила, зрозуміла й пристосувала в проповіді Євангелії.

До особливих месіянських псалмів, які, як у жодній іншій пророчій книзі Біблії, провіщають Господа Ісуса Христа і які є часто цитовані в Новому Заповіті, належать Псалми 2, 16, 45, 69, 110, 118 і 132 (за масоретським псалмочисленням). Проти сили тверджень і аргументів христологічних псалмів не могли протиставитися Христові та Його апостолам найкращі юдейські дослідники й учені в Законі.

Книга псалмів є високоякісна, тому що вона, в першій мірі, є надхнене Святим Духом Слово Боже; вона має дуже високу літературну вартість як старинна поезія, яка наділена багатогранністю зображень і уяви; вона є високоцінною етичною книгою, спроможною не тільки підтримувати людей у смутку й переживаннях, але наставляти на святу дорогу життя, на дорогу служіння Богові й своєму народові; у ній повно особливих і прецизійних пророчих провіщень, які вже частинно сповнилися в Христі й мають ще сповнитися вповні незабаром; вона є також повновартісна в своїм релігійнім аспекті й спосібна спонукувати людину до щирого поклоніння Богові в Дусі та правді, спонукувати її до палкої і ревної молитви, чи то в добрі, чи в тяжких життєвих переживаннях, змаганнях і турботах.

Жодна з книг Біблії не мала такого великого всезагального впливу на життя, поведінку, мислення і діяльність людей світу, як Книга псалмів. Навіть у Новому Заповіті вона є найбільш цитованою книгою, бо з-поміж усіх 283-ох прямих цитат з Старого Заповіту аж 116 цитат є з Книги псалмів. Віруючі в Бога люди вивчали псалми на пам'ять, їх виголошували при різних нагодах, їх читали під час богослужень, їх переспівували в поетичних формах, до них komponували пісні й поважні музичні твори, їх співали, їх словами, фразами й метафорами зверталися в своїх молитвах, над ними якнайглибше розважали й ними захоплювалися велико, її словами прощали й відправляли до вічності й потішали засмучених і зажурених.

В старозаповітних часах псалми вживалися як благання, хвала й подяка Богові в поклонінні Йому. В Новому Заповіті псалми вживаються дуже часто ще й для ствердження пророчтв і для духової і моральної науки. Христос з учнями співав псалми по Господній вечері. На хресті Ісус Христос у голос цитував Псалми 22:1 і 35:5. Павло й Сила співали псалми під час ув'язнення у Филипах в другій місійній подорожі. Церкви раннього християнства вживали псалми до читання і до співу під час своїх богослужень (Еф.5:19, Кол.3:16, 1 Кор.14:26). Протягом усіх часів історії християнства псалми підтримували на душі в'язнів і мучеників за віру в Христа, потішали засмучених і переслідуваних у їхніх важких переживаннях, підтримували ослаблених духово й знесилених тілесно. Зо словами псалмів на устах Христові вірні йшли на людські суди, мученики віддавали свого духа в огні на кострах, місіонери йшли до найтемніших закутнів землі нести Христову Євангелію неспасеним народам і племенам, борці за справедливість і краще завтра свого народу йшли до боротьби й на каторжні. Тепер псалми вживаються пасторами в усіх церквах для заохоти вірних до молитви, в лікарнях для потіхи недужих і приречених на смерть, у в'язницях для спонуки до покаяння злочинців, у війську для підтримки, витривалості й готовості на найбільшу жертву в обороні безпеки границь свого народу. Псалми вживаються в тисячі різних способів віруючими в Бога людьми для збагачення в Божій ласці, для духового росту й укріплення, для більшого зближення до Бога й для самовіддачі в служінні й вірності Йому. Чи є яка інша книга в світі, крім Євангелій, яка могла б дорівняти Книзі псалмів у її цінності й користності для людей?..

Не дивно тому, що й Тарас Шевченко — наш найвизначніший поет і борець за краще завтра українського народу, так велико захоплювався Книгою псалмів ще з своїх юних літ, бо вона промовляла незвичайно сильно як до його серця, так і до його розуму.

Т. Шевченко не переспівував псалмів з Біблії навмання, але

вибрав деякі з них цілком обдумано й старанно, щоб вони творили своєрідну цілість до його незвичайно цінних творів при кінці збірки „Три літа“. Опрацьовуючи їх, згідно вибраного порядку з Книги псалмів, він також накреслив певну мету, для якої зв'язав їх однією ідеєю. В творах Шевченка знайдемо ще інші переспівані псалми й місця з Слова Божого, але вони до тієї групи його переспівів „Псалми Давидові“ не входять.

Назагал, псалми віддзеркалюють дуже великий обсяг людських переживань особистого й загального порядку, а тому вони добре підходили до завершення його творчості трьох незвичайно бурхливих і плідних років його життя (1843–1845), а зокрема останнього 1845 року. Так у своїх переспівах псалмів Шевченко підкреслив чимало думок і тем з своїх попередніх творів, немов би хотів запечатати свої палкі слова авторитетом і силою Слова Всемогутнього Бога.

Вивчаючи поетичну творчість Шевченка, не можна розминутися з тим, що в особистім і спільнім житті людей він засуджував усе те, що також засуджує Слово Боже, і що він став до безкомпромісової боротьби проти одного дуже важливого виду зла між людьми, а це — поневолювання і експлуатації людей, проти чого закликає також нас усіх боротися у Своїм Святім Слові Бог.

Ясний світогляд Шевченка та його цілком правильне наставлення до злих проявів життя в розбещеному суспільстві не зійшлися цілком випадково з Біблією. Справді вони виринали з глибин його серця, наповненого всяким небесним добром, і впливали з його наскрізь просякнутої душі божественними ідеями з Святого Письма, з яким він протягом цілого свого життя не розставався. Біблія була дорогоцінним скарбом для його душі, ясним світлом на його дорозі, небесною потіхою у смутку, певною опорою в трудних переживаннях і великою підтримкою в найчорніших годинах його життя.

Шевченкові слова засуду великої несправедливості можновладних і духовенства у відношенні до закріпаченого народу, якого з метою поневолення вони навмисне тримали в темряві безпросвітності й відносилися саме до тих людей, які на них робили та кормили їх, багаті гірше, як до худоби, — були основані на проречистих висловах старозаповітних пророків. Пророки, як Богом покликані речники до народу, засуджували злочини й безнастанне ламання Божих заповідей можновладними і, згідно авторитету Божої вістки, прорікали суд і настання Божої справедливої кари на них за всі їхні гріхи, які вони чинили перед Господом Богом. Така близька схожість його думок і його безкомпромісовий засуд усіх, хто чинив несправедливість і поневолював народ, до мови й висловів старозаповітних пророків, безсумнівно зробила Т. Шевченка всенародним заступником перед поневоляниками й Божим речником — пророком України, перед словами якого

затремтіли не лише можновладні пани й владики, але й за-
трясся сам озлоблений цар московської імперії.

В цьому часі ніхто з церковних провідників не виступив проти жорстокого насильства над українським народом, хоч вони докладно бачили весь жах життя гноблених і мучених людей по селах і містах. Вони не обурювалися проти всього насильства над народом, бо самі допомагали використовувати його і здирати з людей останню полатану сорочку. В давнину, описану в Біблії, зажерливі релігійні провідники з твердими, як камінь, серцями не могли взагалі чути Божого голосу, бо дбали тільки про свою наживу, тому Бог мусів посилати до можновладних і до священників простих людей, яких вибирав і покликав від їхніх щоденних занять: з поля — хліборобів, з гірських полонин — пастухів, від варстатів праці — ремісників, від богобійних матерів — юнаків, людей, які ще в своїх серцях мали страх Господній, своїми очима ще бачили Божі видіння і своїми вухами ще чули Його святий голос. У періоді нашої історії, коли, назагал, церковний провід, крім деяких одиниць, покинув самовіддану службу народові, а пішов на службу цареві та його деспотичній владі, Бог наділив Т. Шевченка, викупленого на 24-му році життя і визволеного на волю кріпака, особливими талантами, а зокрема великою рівновагою і відвагою духа. Він був глибоко просвіченим Словом Божим і надхненим звише поетом, небувалим майстром слова, який цілком добре знав, що цей жахливий стан несправедливості й поневолювання інших людей — це не Божа воля, це не Його постанова, ані не Його плян для життя людей, але це є гіркий плід людської злоби й зажерливості — корінь усякого гріха. Він розумів, що не на те Бог створив людей, щоб вони були за худобу для царських вельмож і церковних владик. Віривши глибоко в Живого Бога, він так щиро й палко вмів помолитися, як ніхто з-поміж церковних провідників - священнослужителів:

Ридаю,
Молю, ридаючи: пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось,
Те слово — Божеє кадило,
Кадило істини! Амінь“

„Неофіти“

Або, коли хто з церковних провідників заговорив так до
обздоленого й згорьованого народу, який ходив від місця до
місця, від пана до пана, від церкви до церкви, ридав гіркими

сльозами, просив помилування і полегшення їхнього життя, як у цьому часі потужно заговорив Тарас Шевченко?

Мій Боже!

Прийшло їх тисячі в сльозах,
Прийшло здалека...

Горе з вами!

Кого благати ви прийшли?
Кому ви сльози принесли?
Кому ви принесли з сльозами
Свою надію? Горе з вами,
Раби незрячії, сліпії?
Чи камінь милує кого?
Моліться Богові Одному,
Моліться правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклоніться! Все брехня:
Попи й царі!..

Не про римських імператорів, патриціїв і поганських жерців говорив він тут, а про таких же, а то й ще гірших своїх царів і царят — християн, які незмірно розпаношилися над народом.

Або хто з церковних провідників був готовий стати проти несправедливості, насильства, визиску панів і засудити всяке зло та гріх? Хто з них хотів понести хреста важкого переслідування аж на „Сибір неісходиму“ за святу Божу правду, яка вимагає справедливості й встановлення свободи для кожної людини й для кожного народу? Хто з них бажав заступитися за своїх поневолених братів і сестер, як це зробив великий син України Тарас Шевченко? Хоч ув'язнений у петербурзькій цитаделі, коротко перед своїм виїздом відбувати довічне сибірське заслання, з глибини його душі випливають повні любови й покладання на Бога слова, якими він велико підтримує також своїх обездолених друзів:

Чи ми ще зійдемося знову,
Чи вже навіки розійшлись,
І слово правди і любови
В степи-вертепи понесли?
Нехай і так! Не наша мати,
А довелось поважати!
То — воля Господа!..

Годіть,

Смиріться, моліться Богу
І згадуйте один другого;
Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть!

У травні 1847 р.

Тільки така велика любов до свого поневоленого народу й до своєї зруйнованої країни могла дати в посвяту себе й вибрати не панські палати, а тернисту хресну дорогу, повну терпінь і страждань.

Не відходив Т. Шевченко, бо не мав на це особливої потреби, далеко від основної думки, вираженої в псалмах, як про це дехто думає, але передав її вірно, як тільки можна було передати у віршованій формі; а текстуальні різниці виникли з цього, що він уживав церковну Біблію — поправлений староболгарський переклад з грецького тексту Біблії — Септуагінти, а цей грецький переклад був перекладом Сімдесятьох з оригінального давньоєврейського тексту Біблії. Щоб надати мові в своїх переспівах псалмів біблійного тону, Т. Шевченко вживав деякі старослов'янські церковні слова й застарілі мовні форми.

ПСАЛОМ 1

Псалом Перший є вступним псалмом для цілої Книги псалмів, — підсумком її головної думки, насвітленням її провідної ідеї. Він контрастує характеристики праведної людини у відрізненні до злої і вказує на найосновніше, а саме: — які будуть досягнення і кінець праведної людини, а які людини злої. Книга псалмів так само, як і „Нагірна проповідь“ Господа нашого Ісуса Христа (Мт.5-7), починається словом „блаженний“, яке означає — щасливий у Бозі або щасливий від Бога в духовому розумінні. А далі, поки займатися численними проблемами людського життя, автор псалма дає докладний опис характеру блаженної людини, який відповідає на питання: Хто є блаженний? Якими є його життя і поведінка? Як він виглядає? Яка є його майбутність?..

Якнайближчий до дослівного перекладу текст Першого псалма виглядає ось так:

1 Блаженний чоловік, що не пішов на раду злих, і не став на дорогу грішних і не засів на сидінні злоріків.

2 Але тільки в Законі Господа є його насолода й про Його Закон він розважає вдень і вночі.

3 І він буде посаджений, як дерево при потоках вод, яке дасть свій плід у свої пори, і його листя не зів'яне, й усе, що він чинить, пощастить.

4 Не так злі, бо вони (є) лише, як полова, яку вітер розвіває.

5 Тому злі не встоять на суді, ані грішники на зборі праведних.

6 Бо Господь знає дорогу праведних, а дорога злих загине.

Псалом цей цілком природно ділиться на дві частини: перша описує блаженну людину, а друга — злу. В першому вірші бачимо прогрес руху, який відбувається немов за інерцією: — хто насмілився поставити свій перший крок і пішов на раду злих, той також своїм другим кроком став на дорозі грішних, і єдине, що для нього зосталося, — це засісти на зборі злоріків. А як він стане злорікою, то звідтіля йому буде важко встати: „Не дайте себе звести, — товариство лихе псує добрі звичаї!“ (1 Кор. 15:33).

Блаженна людина не дасть себе звести лихим товариством і не поставить своїх кроків разом з грішниками до пекла, бо „від Господа кроки людини побожної ставляться міцно, і Він любить дорогу її; коли ж упаде, то не буде покинена, бо руку її підпиратиме Господь“ (Пс.37:23-24).

Але тут бачимо також великий прогрес у часі: перший вірш є в минулому dokonаному часі, другий — в теперішньому, а третій — у майбутньому. Коли блаженний чоловік погляне на своє минуле, то від серця подякує Господеві, що Він зберіг його від того, щоб він не пішов, і не став і не засів з грішними злоріками на раду. Тут бачимо благословенне пережиття блаженства віруючої в Бога людини, яке є внаслідок цілковитого відокремлення від участі в грішних нарадах і в ділах злоріків. Тут бачимо минуле блаженної людини, воно — святе, чисте, неспотворене гріхом розлукавлених людей, які тайкома радяться, якби то чинити зло.

Ще глибше пережиття блаженства є тепер, тобто щодня, внаслідок глибокого розважання про Божий Закон, розважання про нього вдень і вночі, розважання про нього до тієї міри, що воно стає людині якнайглибшим задоволенням, правдивою насолодою, справжнім блаженством, коли з глибини душі впливає щира молитва: „Відкрий мої очі, і хай чуда Закону Твого я побачу!.. Омліває душа моя з туги за Твоїми законами кожного часу“ (Пс. 119:18,20 пор. 119:1-3,113,127,142). Людина, яка має страх Господній і керується Його святим словом, безперечно матиме глибокий внутрішній спокій: „Спокій великий для тих, що люблять Закона Твого, і не мають вони спотикання“ (Пс. 119:165).

А майбутнє праведної людини увінчається ще більшим блаженством, бо він буде, як дерево посаджене над потоками вод. Дерево, яке є завжди свіже, здорове, сильне, чисте, рясне в листя, але й повне сочистих плодів, — плодів добрих (Мт. 7:17), плодів праведности (2 Кор. 9:10, Як. 3:18), плодів Святого Духа (Гал. 5:22-23), плодів світла (Еф. 5:9), плодів на освячення (Рим. 6:22). І коли б не було дощу, або коли б один потік висох, то є ще інші. В Бога багато потоків живих вод — потік прощення, потік ласки, потік обітниць і потік спілкування з Христом, вони впливають з незчerpних джерел Божої доброти до нас у Христі Ісусі. Оце — блаженний чоловік: блаженний у минулому, в теперішньому й у майбутньому! В цілому своєму житті він блаженний і благословенний Богом!

У контрасті до блаженного чоловіка є всі злі люди. В світі Бог бачить тільки дві категорії людей: блаженних і злих. До злих зараховуються всі грішники: безбожні, беззаконні, лукаві, зажерливі й неморальні люди. Від них не почуєте доброго слова, бо вони злоріки; з ними не будете мати доброго відношення, бо вони лукаві; їм ніщо не догодить, бо вони злі й морально зіпсуті. Кожну справу життя вони перевертають і розуміють по-глулому, цілком інакше, бо вони перевертні. В усьому вони стараються наживатися працею інших людей. Усе вони здобувають підступом і обманом, і ніколи не задовольються тим, що мають, бо лакоми на чуже, ненаситні й зажерливі в усьому. Вони безхарактерні, безцільні, безвартіс-

ні, безбожні, — цілком легкі й податливі на всі сторони, як та полова, яку вітер розвіває, куди тільки повіє. Вони дуже ліниві до корисного діла й до пожиточної праці, цілком нездатні допомогти комусь іншому. Вони є також усюди, зокрема підсуваються вони до праведних, щоб їх використати, щоб над ними заволодіти й узяти під ноги. Серед апостолів знайшовся лукавий зрадник Юда; не раз по церквах прикриваються овечою шкурою фальшиві брати, або й об'являться анголом світла підшиті сатаною всезнайки-учителі, які справді нічого не знають. Вони є всюди, до речі, їх навіть є більше від праведних - блаженних. Увесь світ переповнений ними. Але грішні не встоять на суді, як і полова не може встояти в присутності огню, бо спонтанно спалахує полум'ям і згоряє. Мізерне життя злого в його минулих днях, безцільне воно в теперішньому часі й цілком безнадійне в майбутності, — абсолютно марне, безкорисне й безвартісне життя. Вони тільки нудять часом, мучаться самі й турбують інших.

Який буде остаточний вислід такого життя?.. — Бог знає дорогу праведних, і знає куди вона заведе, але дорога злих, дорога безбожників, безперечно, цілком марно загине, — і самі вони загинуть на ній. Нароблять вони пребагато шкоди собі, нанесуть великої руїни іншим людям, і все — цілком намарне! Чи ви не бачили їх?.. Погляньте довкола себе — їх повно всюди!

Шевченків переспів Першого псалма не є дослівний, бо й такого не можна б навіть сподіватися, але думка й зміст його, передані поетичною мовою, є ті самі. Цікаво приглянутися до думки, висловленої в його житті два дні раніше, в поемі „Холодний яр“, яка є продовженням його поеми „Послання“, там він дорікає панам і владикам за свідомий самообман в ламанні святого Божого закону й за вислужництво цареві в поневолюванні й експлуатації свого народу, за які прийде справедлива Божа кара.

...Не ховайте, не топчіте
Святого закона
І не кличте преподобним
Лютого — Нерона!
Не славтеся царевою
Святою війною,
Бо й самі не знаєте,
Що царики коять,
А кричите, що несете
І душу і шкуру
„За отечество!“

„Холодний яр“

Далі він засуджує їх також за те, що вони погорджують народним змаганням і боротьбою проти торгування Божим

творивом — людьми, й Божою землею, дарованою всім людям, а не тільки панам. Він картає їх за зневагу всенародньої боротьби, щоб скинути чуже ярмо, боротьби за волю, за встановлення правди, права й справедливости на своїй землі. А тоді перестерігає їх, що коли б і всіх людей вони хотіли обдурити, а навіть самих себе, то жодним способом вони не можуть обманути Бога, Який остаточно мусить покарати всіх обманців.

Дурить дітей

І брата сліпого,
Дурить себе, чужих людей,
Та не дурить Бога!
Бо в день радості над вами
Розпадеться кара,
І повіє новий огонь
З Холодного яра!

„Холодний яр“

Погляньмо, як Т. Шевченко продовжив цю думку та як він підтвердив її у переспіві цього Першого псалма.

Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде;
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається; і стане він,
Як на добрім полі,
Над водою посаджене,
Древо зеленіє,
Плодом вкрите: так і муж той
В добрі своїм спіє.
А лукавих, нечестивих,
І слід пропадає, —
Як той попіл над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини;
Діла добрих обновляться,
Діла злих загинуть.

Шевченкові твори, написані за останні три роки, знаходять свій підсумок у переспіві цього Першого псалма. Він також бачить людей, поділених в основному на два протилежні табори: один табір, це — злі злоріки й злочинці, які ламають святий Божий Закон на кожному кроці, а другий — це невинні бідні люди, яких гноблять злі люди та які несуть надто важке ярмо неволі.

Дивлячись на всю несправедливість і кривду, у його серці так само, як і в давніх пророків, запалився великий огонь любови до покривджених і спалахнув бунт проти поневоляників українського народу. Хоч вороги України старалися затягнути також його в свій гурт, гурт злоріків, серед яких йому було б краще, як на Сибірі, але він не вступив на їхню раду, ні не став на їхню путь, ані не засів у сидінні з лютими неронами. Вони стали йому огидними, бридкими й невідомими. Вони не хотіли чути його думок, ані не бажали звертати уваги на його палкі слова, зрошені сльозами. Він не міг мати жодної насолоди в спілкуванні з катами України, зокрема з тими, які запродали свій народ в неволю і жорстоко знущалися над людьми. Глибокий жаль і справедливий гнів мав Шевченко на тих християн — українських нащадків козацької старшини, які цей народ, з якого колись вербувалися козаки — збройна сила України для оборони свого народу, своєї держави й своїх вольностей від напасників, вони запродали чужому цареві, за зразком московської системи зробили їх невільниками-кріпаками й знущалися над ними немилосердно, а священники їм у цьому допомагали і їхнє люте зло одобрявали й благословляли.

Не був у пошані в Т. Шевченка навіть сам гетьман Богдан Хмельницький через його Переяславську угоду в 1654 році з московським царем, якою цар приспішив підступний наступ Москви на Україну з метою її поневолення. Не міг він похвалити тих народних провідників, які спільно не співпрацювали в згоді та які в критичних хвилинах історії нашого народу кликали на поміч зрадливих сусідів, замість уповати на Бога й покладатися виключно на Його поміч, як це зробив колись американський генерал і, пізніше, президент Джордж Вашингтон, який глибоко вірив у Бога та який в добрих і в критичних хвилинах свого життя ставав на свої коліна й ревно молився за провід і за поміч Божу, а Бог вислуховував його й дав йому перемогу над поневоляниками й експлуататорами людей. Про нього Шевченко згадує з великою пошаною і тугою: „Коли ми діждемося Вашингтона, З новим і праведним законом? А діждемось таки колись!“ („Юродивий“)

Тому своє „Посланіє“ Т. Шевченко продовжує вісткою Божого Слова з найбільш поширеної між людьми книги Біблії — Книги псалмів. Тим він підкреслює, що над земними царями, панами й владиками є Володар над царями, Господь над панами й всемогутній Бог — Творець і Вседержитель неба і землі, Який дивиться Своїм всевидючим оком і бачить кожний злочин і знає про кожний гріх. Він вірив у Божу праведність і знав, що Бог є справедливий Суддя, Який остаточно мусить засудити й покарати всяку неправду. З біблійної і всесвітньої історії він знав, що наставляли великі імперії, які набрякали несправедливістю, насильством і грабіжництвом і які за одну

ніч пропадали; він читав про жорстоких царів, які чинили гріх і зло в очах Господніх, і, коли сповнили мірку свого беззаконства, в одну мить гинули.

Але він також цілком добре розумів важливу Божу вимогу: для перемоги неправди й зла, люди мусять співпрацювати з Богом у встановленні Його правди й справедливости. В першій мірі, вони самі мусять покинути неправду і зло, і почати ходити стежками праведности, бути любими Божими дітьми. Далі, вони мусять пильно дбати про це, щоб не йти на лукаву раду, не ставати на путь злого й не сідати разом з лютими безбожниками — злоріками, бо Бог є святий і Він не може мати спільности з грішними людьми, які не покаялися в своїх гріхах і йдуть покривленими дорогами життя. У цьому відношенні Т. Шевченко виявився дозрілим у своїм світогляді й самостійним у своїх поглядах. Його розуміння справ спільного життя людей було більш витончене від І. Франка, який протягом свого життя хитався у своїх поглядах і, вкінці, заперечив цю думку, вважаючи, що таки потрібно йти на суд неправих і промовляти до заціпенілих сумлінь лукавих людей:

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сонмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду,
І правду й щирість відкрива як новість...

„На старі теми“

В переважній більшості випадків акція за такою порадою практично не вдається. Слово Боже каже: „Як основи зруйновано, — що тоді праведний зробить?“ (Пс. 11:3). На раді неправих нема правих основ, бо вони знівечині, там править тільки гріховна стихія, люди водяться зіпсутим інстинктом, незагнuzданим темпераментом, а не розумом і здоровим розсудком. Тому правий голос праведника вони заглушать або висвистять, а до спаленого сумління людей ніхто не промовить, бо його в них нема. Коли первомученика Степана силою повели на раду злоріків, щоб він говорив до морально зіпсутих релігійних провідників народу — членів синедріону в Єрусалимі, які повинні були б мати хоч дещо чутке сумління, й коли він виявив їхню неправду й злочин, то „вони гучним голосом стали кричати та вуха собі затуляти, й кинулися однодушно на нього“ (Дії 7:57), подібно як „глуха гадюка, що ухо своє затуляє, що не слухає голосу заклиначів“ (Пс. 58:4-5). Своїм знанням і своєю силою марна людина нічого не зробить, як і каже народна мудрість: „Без Бога, ані до порога!“

Т. Шевченко дуже добре розумів цю справу, тому він не

пропустив, ані не заперечив, але підтвердив думку псалмиста: „А в законі Господньому серце його й воля навчається”. Немає сумніву, що Шевченко добре навчився Божої правди зо Святого Письма, а тому серце його було наповнене вірою в Бога й надією на Нього, а його воля керувалася Господніми законами. Він мав велике задоволення з вивчання Святого Письма. Біблія була в нього у великій пошані. Він мав велику насолоду в читанні Слова Божого й задоволення в пристосуванні його до свого життя та до життя людей. З приємністю він пив свіжі води з потоків Божої ласки й доброти й задовольняв спрагу своєї душі. Справді, життя його було плодоносне й успішне, бо ніхто стільки не зробив для свого народу, як він, розбуджуючи його зо сну, промовляючи до нього Господні слова.

А поки те буде,
Любіться, брати мої,
Україну любіте,
І за неї безталанну,
Господа моліте!..

„Моїм союзникам“

„А лукавих, нечестивих, і слід пропадає, — як той попіл над землею вітер розмахає“. За свого життя Шевченко бачив, що сталося зі жорстоким і зажерливим царем, який вигнав його за свідчення правди в сибірські сніги, на далеку чужину. Розвіяв вітер царську імперію з лукавою владою нечестивих, які так жорстоко поневолили український народ і нелюдяно знущалися над віруючими в Христа, нашими братами й сестрами. Хитає вітер і сучасними безбожними імперіями беззаконників, які мріяли цілим світом заволодіти й над усіма народами покласти свої скривавлені кров'ю невинних людей руки. Проти Божого вітру не має сили встояти ніхто й ніщо. Він може віяти благовійно на людські серця й приносити благословення, але він може війнути ураганом і знищити опір безбожних.

Т. Шевченко вірив у воскресіння праведних: „І не встануть з праведними злії з домовини“. Праведні воскреснуть під час першого воскресіння на вічне життя, а неправедні, пізніше, на суд і вічну кару. Він вірив, що Бог підтримує праведних: „Діла добрих обновляться, діла злих загинуть“. Тому закликав усіх від серця до любови, до згоди, до перемоги:

Боріться — поборете:
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда Святая!

„Кавказ“

Збірку „Псалми Давидові“ Т. Шевченко писав під час важкої кризи в його житті, яка поступово надходила на нього. Ще на початку місяця жовтня 1845 року він коротко перебував у

селі Веселому Подолі, Хорольського повіту, в діди́ча Аркадія Родзянка, який був приятелем Пушкіна й був „масним віршомазом“. Від нього, навіть у поспіху залишивши деякі свої рукописи, Шевченко несподівано втік, бо не міг слухати більше його безглуздох віршів і, в додатку, в його́ домі старший слуга побив молодшого, а це було нестерпним для Шевченка. Утікаючи до його брата Платона Родзянка, великого землевласника в селі Платонівка, Хорольського повіту, Шевченко дуже сильно перестудився. Однак його недуга не сповільнила його поїздок у різні місцевості, ні його малярської праці.

У цьому часі він дуже багато читав книжок у бібліотеках діди́чів, а зокрема присвячував він багато часу для читання Біблії. Тоді він написав також багато незвичайно цінних творів. Але, не випікувавши цілком добре своєї перестуди, він почав щораз далі підупадати на здоров'ї, а зокрема тоді, коли у селі В'юнищі писав „Давидові Псалми“ (19.XII), „Маленькій Мар'яні“ (20.XII), „Минають дні“ (21.XII), „Три літа“ (22.XII), і вкінці, переїхавши до Переяслава, коли вже був дуже сильно хворий на тиф, написав свій „Заповіт“ (25.XII), сподіваючись незабарної смерті.

Вивчаючи вищенаведені його твори в хронологічному порядку, побачимо, що, крім глибоких душевних переживань від того, що бачив і чув у рідному краї, стан його здоров'я і його недуга мали також деякий вплив на хід думок, виражених у його віршах.

ПСАЛОМ 12

Чому Т. Шевченко вибрав Псалом 12 (13) для переспіву після Першого? Перший Псалом мечем Божої справедливості розтинає суспільство на два табори: на праведних людей та на злих злоріків — злочинців. На жаль, ті дві групи людей були в нашому народі, який у своїй цілості був дуже дорогий для Шевченка, бо дуже любив він усіх своїх людей. Дивлячись з Божих висот на весь народ, він знав, що такий стан різкого поділу в народі не має бути, бо це цілком нездорове й ненормальне явище, щоб свої пани й священослужителі так жорстко знущалися над своїми поневоленими людьми й використовували їх, як тільки могли, навіть як тяглову худобу. Як покликаний і поставлений Богом народний пророк, він кинув між людей своє огненне слово перестороги, палкий заклик до широкого покаяння, сердечне благання покинути беззаконний спосіб і несправедливу дорогу життя, а просив виявляти один до одного співчуття, милосердя, добрість і любов, а зокрема до поневолених кріпаків - найменших братів, синів однієї матері України, й зробити їх вільними:

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати!
Благословіть дітей своїх
Твердими руками,
І обмитих поцілуйте
Вольними устами!
І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній,
Новий засіє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

„Послание“

Ось, про яку Україну мріяв Тарас Шевченко! Він молився за благословенну Богом країну, бо від душі хотів, щоб його народ жив у Божій любові на своїй землі, вільній від усяких

поневольників, узурпаторів і насильників.

І хочеться — Боже милий,
Як хочеться жити,
І любити Твою правду,
І ввесь світ обняти!..

„Ми восени“

Але в такому поділеному суспільстві, де гору брало насильство, несправедливість і зло, він не мав де голови прихилити і не міг мати спокою в своїм серці, бачивши справжнє пекло нестерпного кріпацького життя в чудовім раї такої дивної природної краси й багатства України.

Село! І серце одпочине...
Село на нашій Україні —
Неначе писанка: село
Зеленим гаєм поросло;
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати
Неначе диво, а кругом
Широколистії тополі;
А там і ліс, і ліс, — і поле,
І сині гори за Дніпром...
Сам Бог вітає над селом!

„Княжна“

Але в тому селі — природному раї він бачив справжнє пекло, якщо йдеться про життя людей, яких запрягли в ярмо неволі, — а пекло те створили чужі й свої можновладні люди: царі, пани й церковні владика. Цю другу сторону подвійної картини села, тепер як пекла, Шевченко накреслює так:

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї,
Та самотньому мені
Здається — кращого немає
Нічого в Бога, як Дніпро
Та наша славна країна.
Аж бачу, там тільки добро,
Де нас нема.

В лиху годину
Якось недавно довелось
Мені заїхати в Україну,
У те найкраще село, —
У те, де мати повивала
Мене малого...

Аж страх погано
У тім хорошому селі:
Чорніше чорної землі
Блукають люди; повсихали

Сади зелені; погнили
Біленькі хати, повалаялись;
Стави бур'яном поросли.
Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли, —
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть.

І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.

І не в однім отім селі,
А скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві...

Кос-Арал, 1848

Не дивно тому, що в своїх пошуках ширих приятелів між знатними людьми, з якими можна було б разом стати до діла, щоб вплинути на цей трагічно нездоровий стан суспільства, він не знайшов таких, що могли б його й усю справу належно розуміти. Устами своїми вони йому співчували й говорили про рівність, братерство й свободу, але до діла їм було дуже далеко. Ввічі йому говорили приязно й співчутливо, а поза його плечима сміялися з нього. Щойно в наступному 1846 році він зустрівся з групою таких людей, з якими можна було широко поговорити й узятися до серйозного й корисного діла.

Тому в такім його духовім осамітненні до його серця глибоко припали слова Псалма 12(13). З почуттям відкинення знатними він знайшовся цілком по стороні скривдженого народу, якого, не раз здавалося йому, навіть Бог забув. Але серед його глибоких розважань над всенародною проблемою, одночасно, виринуло перед ним пекуче питання, яке в однаковій мірі відносилось до багатьох справ життя жорстоко поневоленого українського народу: „Як довго?..“

Якнайближче до оригіналу перекладений цей Псалом виглядає ось так:

1. Як довго будеш мене забувати, Господи? — Назавжди?..
Як довго будеш ховати Своє обличчя від мене?
2. Як довго я буду розважати в моїй душі смуток свого серця? — Щодня?..
Як довго буде підійматися мій ворог надо мною?
3. Зглянься, відповіж мені, Господи, Боже мій!
Зроби осяйними очі мої, щоб я не заснув смертю,
4. Щоб мій ворог не сказав: „Я подолав його!“,
Щоб мої вороги не раділи, коли я хитаюсь!
5. Але я покладався на Твою милість, і моє серце буде радіти спасінням Твоїм!
Я буду співати Господеві, бо Він винагородив мене!

„Як довго?..“ — це питання згадується в псалмі чотири рази й, справді, його можна би заголовити тими словами. Псалом цей природно ділиться на три частини:

1. Питання (вв. 1-2);
2. Прохання (вв. 3-4);
3. Прославлення (в. 5).

ПИТАННЯ — „Як довго?“ — тривожило псалмиста, який був у важкому переживанні. Він розумів, що в цьому є допуск Божий, щоб він перейшов через глибоке випробування віри, з тієї причини з цим питанням він звертається не до людей, а прямо до Бога, Який знає про все. Псалом цей є у виді глибокої і щирої молитви людини під час переживань, у яких виринає багато різних, не раз суперечних думок. Однією з найбільше дразливих є думка про те, що Бог його забув, покинув і зоставив напризволяще. Тому він звертається до Бога тим першим питанням: „Як довго будеш мене забувати, Господи?“ Бажання позбутися переживань створює нетерпеливість і зроджує думку: „Я вже так довго терплю“, і питання: „А як довго я ще буду терпіти?“ Чи може Бог забути й не пам'ятати? Але після такого питання приходять ще одно — багато гірше: „Назавжди?“ Чи може Бог забути цілком, назавжди? Проста логіка мусіла відповісти псалмистові, як вона відповідає і нам, що всезнаючий Бог не може забути нас узагалі, а вже цілком неможливо Йому нас „забувати назавжди“, „бо знає Він створення наше, пам'ятає, що ми — порох“ (Пс. 103:14). Обітниця Бога для своїх дітей є певна й непохитна: „Не залишу тебе й не покину тебе“ (Єр. 1:5, пор. Євр. 13:5).

„Як довго Ти будеш ховати Своє обличчя від мене?“ — це друге питання душі, якій здається, що Бог залишив її. Людина, яка на собі відчуває Божі благословення, ніжний дотик проміння Його сяйного обличчя і насолоджується безпекою в тіні Його всемогутніх крил, відразу тужить за цим усім, коли попадає в переживання чи труднощі, а зокрема в такі, в яких їй здається, що Бог, чомусь, ховає від неї Своє обличчя і не дає їй тієї небесної підтримки, якої вона від Нього так дуже потребує. Але коли б ми не мали таких переживань, ми не розуміли б незмірної вартости й величі Божих благословень, Його опіки, любови й доброти до нас. Як багато християн не оцінюють взагалі всієї Божої доброти і ласк, які Він виявляє їм щоденно, і не дякують Йому й не славлять Його за це. А Він опікується нами не тому, що ми добрі, або що якимось заслужили собі на Його опіку, а робить Він це тільки з Його незмірної любови, з незчерпного багатства Його ласки до нас. Не турбуйся, душе, бо після темних хмар бурі, небезпек від її блискавок і страху від її громів, після зливного дощу, знову засяє тепле сонце на блакитному небі й знову буде приємно і добре.

„Як довго я буду розважати в своїй душі смуток мого

серця? — Щодня?“ Щодня псалмист розважав про цей смуток, який був у його серці великою болючою раною. Він хотів загоїти свою рану, він бажав потішити своє серце, він намагався розважити себе, і робив він це щодня. Але його рана, смуток і неспокій були в його серці надалі, а тому й постало питання: „Як довго?“ „Скільки ще таких чорних і сумних днів?“ „Скільки ще розважань?“ Подумати тільки, що паралітик біля ставка у Витезді розважав про свій смуток щодня аж 38 років, але для нього прийшов один великий і славний день Божого змилювання, і він встав здоровий і почав ходити (Ів.5:5). Одна жінка мала духа немочі й була скорчена протягом 18 років, вона розважала і мучилась протягом тих літ щодня, аж одного дня Ісус поглянув на неї милосердно, покликав до Себе й уздоровив її (Лк.12). Як довго?.. Пам'ятаймо, що є Той, Хто знає рахунок днів нашого смутку, днів нашої радості й день нашої смерти, а тому в усьому маємо покладатись на Нього Одного. „Свого тягара поклади ти на Господа, — і тебе Він підтримає, Він ніколи не дасть захитатися праведному!“ (Пс.55:22).

„Як довго буде підійматися мій ворог надо мною?“ Ось, де була причина всього його переживання, болю і смутку його серця, і безнастанних питань: „Як довго?“ Яке це широко відоме повсякденне явище та яке воно питоме людській природі, що не раз будь-що найменше з назовні перемінить світлий день у нашому житті на найтемнішу ніч, дивний спокій у нашому серці — на нищівний ураган. Що це є в людській природі, що вже навіть маленька дитинка, стурбована немовби весь світ валиться, з вереском і сльозами біжить до матері й кричить: „Мамо, білка на мене дивиться!“ Чому це, буває, людина ворогує з іншою протягом цілого свого життя, бо ця, не подумавши, щось не так сказала до неї? Чому навіть деякі судді держав засуджують людину на 25 років концтабору важкого режиму, бо вона сказала щось проти уряду, й то навіть тоді, коли говорила в своїй особистій обороні? Чи не є причиною всього цього гріх, який є вроджений у кожній людині? Чи не було б тоді краще визнати свій гріх перед Господом, замість безнастанно питатися Його: „Як довго?..“

ПРОХАННЯ: Друга частина цього Псалма своєю думкою звертається вже дещо в позитивний бік, від нарікання до справжньої молитви — благання: „Зглянься, відповіж мені, Господи, Боже мій! Зроби осяйними очі мої, щоб я не заснув на смерть, щоб мій ворог не сказав: ‚Я подолав його!‘, щоб мої вороги не раділи, коли я хитаюся!“

Воно було дуже добре, що за своєю проблемою він пішов прямо до Бога, бо тільки Він міг його зрозуміти й тільки в Нього він міг просити полегшення. Звичайно люди йдуть за своїми наріканнями до інших людей, які мають свої труднощі й переживання, і від них отримують ще більше роздраження. Тільки Бог може нас найкраще зрозуміти, бо, як Творець, Він

знає нас і може нам допомогти. З тієї причини псалмист просить, щоб Бог зглянувся на нього, дав йому відповідь і зробив так, щоб його очі засяяли блиском світла й невимовною радістю. Він хотів, щоб його очі поглянули далеко поза горизонт його турбот, смутків і переживань, і щоб побачили той день, коли не потрібно буде більше питатися: „Як довго?“ Він молиться, щоб його й Божі вороги не сміялися з нього, що він хитається і що вони його подолали, бо він на Бога надіявся. Він хоче перемоги, перемоги віри, перемоги духа над силами зла.

ПРОСЛАВЛЕННЯ: Неможливо, щоб щиро віруюча в Христа людина була в присутності Божій і не змінилася. Це ми бачимо в цьому Псалмі. Від нарікання, псалмист переходить до прохання і, вкінці, до прославлення Бога. Його внутрішній настрій перейшов цілковиту переміну. Сама розмова з Богом і перебування в Його присутності зробили цю чудову зміну. Псалмист стає на свої коліна з наріканням, а встає з прославленням, починає з глибоким смутком, а кінчає з радістю і зо співом! Чи не є це велике чудо — чудо молитви!?. Чи маєте ви такий досвід під час вашої молитви? „Але я покладався на Твою милість, і моє серце буде радіти спасінням Твоїм. Я буду співати Господеві, бо Він винагородив мене!“ Зо слів псалмиста бачимо, що він уже отримав спасіння, нагороду й перемогу, перемогу віри, перемогу в Бозі. „Але в цьому всьому ми перемагаємо Тим, Хто нас полюбив“ (Рим.8:35). „А Богові дяка, що Він Господом нашим Ісусом Христом перемогу нам дав“ (1 Кор. 15:57).

Тарас Шевченко мав переживання дуже подібні до переживань псалмиста. Це вказує на незаперечний факт, що життєві труднощі зустрічають нас усіх у всіх часах і вражають наші почуття з такою ж самою силою. Псалом цей він переспівав цими словами:

Чи Ти мене, Боже милий,
Навік забуваєш?
Одвертаєш лице Своє,
Мене покидаєш?
Доки буду мучить душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись? Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
„Я його подужав!“
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене

Од лютої муки,
Спаси мене! Помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.

Ап. Павло написав своєму молодшому співробітникові Тимофієві дуже цікаву думку: „Та й усі, хто хоче жити побожно у Христі Ісусі, — будуть переслідувані“ (2 Тим.3:12). Але й усі, хто хотів за днів Шевченка обстати за покривджених, хто хотів виявити всю правду про жахливий стан життя поневоленого українського народу, мусів також піти дорогою переслідування. А обстати за покривджених, заговорити про несправедливість, насильство і гріх — це християнський обов'язок кожного віруючого в живого Бога. „Христос для волі нас визволив. Тож стійте в ній і не піддавайтеся знову в ярмо рабства!“ (Гал.5:1).

Та говорити жортстоким поневольникам, які наживалися з поневолених людей, про несправедливість і кривду, про відпуск на волю усіх кріпаків, було страшним і нестерпним для панів, було наживати собі лютих ворогів.

З його поезій знаємо, що Т. Шевченко заговорив потужно, сміливо, огненно, пророчо, як ніхто в його часах в Україні, він заговорив високомистецькою поетичною мовою, яка має своєрідний чар, свою силу, свої засоби полонити людські почуття і промовити до людського сумління. Поезія — це сильна зброя в руці доброго мистця слова. Поезія промовляє дуже сильно до одиниці й до суспільства. Поезію Шевченка любили знатні люди й захоплювалися нею, читаючи його вірші навіть за сльозами на очах, але тільки до часу, коли він писав як романтик, коли згадував славне минуле українського народу, змальовував побутові або героїчні історичні події, як у своїх перших „Кобзарі“, або в „Гайдамаках“. Але коли з аристократичного Петербурга, повного розкішних палат і награвленого багатства, він приїхав перший раз в сплюндровану убогу Україну (1843-1844), а потім другий раз (1845 р.), і побачив жахливе й жалюгідне життя українського народу, зокрема ж селянства, й приглянувся ближче до життя панів-поневольників, то його дух запалав великим святим огнем, і він почав шукати всіх можливостей і засобів, щоб виявити цю несправедливість, насильство, зло та гріх, які чинила Москва разом з її царями й царятами, з чужими та своїми панами й владиками у відношенні до поневоленого українського народу й закріпаченого українського селянства.

Тому вже в 1843 р. він написав вірш „Розрита могила“ в цілком іншому тоні й дусі від попередніх своїх творів:

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндрували,

За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?..

За тим віршем вийшли з-під його пера інші, подібні цьому, які змальовують страшне горе України. У вірші „Чигирин“, якого написав у Москві 1844 року, про Чигирин й Україну він каже:

А я юродивий, на твоїх руїнах
Марно сльози трачу. Заснула Вкраїна,
Буряном укрилась, цвітлю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала.

А надію
Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла...

А далі, в Петербурзі, в 1844 році, появились його поеми „Сова“, „Дівочії очі“, „Сон“, від яких можновладним мороз по шкіри ходив, коли їх читали або слухали. Перебуваючи в Україні перший та другий раз і їздивши від пана до пана малювати портрети їхні та членів їхніх родин, а також досліджувати й змальовувати старинні історичної вартості місцевості України, він пильно прислуховувався до їхніх пустих розмов і приглядався до їхнього порожнього життя, а зокрема дуже цікавило його їхнє особисте відношення до кріпаків. Багато з тих помосковлених панів були нащадками козацької старшини, які ще добре знали українську мову, бо ж вийшли з цього ж самого народу, якого їхні батьки закріпачили під час втрати автономії Гетьманщини в 1780-их роках. І зачинаючи від жовтня до грудня 1845 р., Шевченко написав найкращі з усіх своїх поем, у яких він суворо засудив царів, панів і церковних владик за їхні злочини у відношенні до поневолених і експлуатованих людей нашого народу.

Однак, коли Шевченко переспівує Псалом 12(13), він говорить не тільки про свої особисті труднощі й заступається не за свої переживання, а за народні. Читаючи його переспів Псалма, дуже сильно відчувається, що він висловлює свої думки як всенародний речник, як той, який не так про себе, як в імені народу питається — „Як довго?“, чи „Доки?“ (яке ближче до старослов'янського — „Доколі?“). Відчуття те впливає також з дослідження його творів, у яких особисто він завжди висловлює знання і певність присутності Божої, а зокрема Його опіку над собою. Тому не про себе особисто він тут пише, а про поневолений народ, про якого він думав, що за гріхи своїх зрадників і перевертнів Бог його покинув (див. його переспів

Псалма 43). Це бачимо ще в інших псалмах, переспіваних у збірці „Псалми Давидові“, у яких навіть не говориться про особисті переживання автора, але мова йде про всенародні проблеми, над якими будемо ще розважати.

Тому, коли ми читаємо Шевченків переспів цього Псалма, кожний з нас бачить у ньому себе й увесь наш народ, немов би ми спільно говорили: „Чи Ти мене, Боже милий, навік забуваєш? Одвертаєш лице Своє, Мене покидаєш?“ У нас виринає питання: Чому наш народ так довго в неволі та як довго він ще буде нести тягар чужого ярма? Невже Бог навіки буде забувати нас, відвертати від нас Своє лице й покидати нас? І наш другий народний велитень — Іван Франко висловлює ті ж самі думки, які чудово сходяться з Шевченковим переспівом цього Псалма, в пролозі до своєї поеми „Мойсей“:

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздоріжжі,
Людським призирством, наче струпом вкритий!

Твоїм будучим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздих?

Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

„Доки буду мучить душу і серцем боліти“ за горе й недолю моїх людей, яких ворог винищував скривавленими невинною кров'ю руками, яких порозкидав по цілій своїй імперії та які розбігалися від ворожої жорстокости по цілому світові? „Доки буде ворог лютий дивитись і сміятись“ з нещастя мого народу, для якого нема жодного захисту, жодного притулку, жодної оборони, ані нема кому за нього обстати? Тому, не раз у творах різних наших видатних поетів і письменників, як і в Шевченка можна зустрінути гіркі слова докору й у відношенні до Бога, але це не є слова злости чи невірства, а прямо наглий вибух обурення у якнайглибшому крикові душі в обличчі жахливих картин нелюдського знущання над невинними людьми. Безбожники намагалися навіть такими дуже рідкісними висловами Шевченка цілком невдало доводити його атеїзм, чи абсолютно даремно вказувати на його зневагу Бога. Такі вислови можна зустрінути й у біблійних пророків.

Далі Шевченко звертається до Бога й аж чотири рази

молиться за спасіння: „Спаси мене!“ „Спаси мою душу!“ „Спаси мене від лютої муки!“ „Спаси мене!“ За спасіння своє і свого народу від жорстоких поневольників він звертається тільки до Того, Хто є єдиним правдивим Спасителем: „Я — Я Є, Господь, і крім Мене немає Спасителя!.. Я — Я Є, Той, Хто стирає провини твої ради Себе, а гріхів твоїх не пам'ятає!“ (Іс. 43:11,25).

Як часто люди звертаються до вельмож, до знатних, а навіть до провідників чужих народів про поміч і спасіння, але вони дбають тільки за свої інтереси, і якщо не бачать у цьому користи для себе, то допомогти не дадуть. Так було колись, і так є тепер. Цей принцип самолюбства має універсальне застосування в цьому світі. Тільки Божа любов, виявлена через Його Сина Ісуса Христа, є несамолюбна, саможертвенна, самопо-святна. „А Бог доводить Свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще грішниками“ (Рим. 5:8).

Тому за спасінням найкраще звертатися до Бога — єдиного Спасителя, Який є всемогутній, Який може спасти і Який закликає всіх людей до Себе: „Я — Господь — говорю праведність, звіщаю правдиве! Зберіться й прийдіть, наблизьтеся разом, урятовані всі з народів!.. Чи ж не Я є ваш Господь? Бо ж немає вже Бога, крім Мене, крім Мене нема Бога праведного й Спасителя! Зверніться до Мене й спасетесь, всі кінці землі, бо Я є Бог, і нема більше іншого Бога!“ (Іс. 45:19,21-22). О, як дуже бажав Шевченко, щоб наш народ послухав той заклик Божий, щоб звернувся до Бога — єдиного Спасителя і щоб молився за своє спасіння! Хто ж бо інший може дати нам спасіння? Т. Шевченко глибоко вірив, що тільки Бог одного дня дасть нашому народові спасіння, і волю, і кращу долю:

Хто ж пошле нам спасеніє,
Верне добру долю?
Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Возхвалимо Тебе, Боже,
Хваленієм всяким...

Псалом 52

Повний надії на Бога, Шевченко закінчив свій переспів Псалма 12(13) прославленням Його Маєстату й Величності: „Помолюся і воспою знову Твої блага чистим серцем, псалмом тихим, новим“. Якою великою глибиною покори й вдячності Богові оповиті ці слова, які впливали з поетової душі, з його щирого серця!

ПСАЛОМ 43

Після вислову глибокого осамітнення в своїй молитві до Бога, й після духового відсвіження, внаслідок роздуму над Псалмом 12(13), Тарас Шевченко, підбадьорений вірою і наповнений новою надією, своєю думкою полинув у славне минуле українського народу, порівнюючи його з сумним сучасним, подібно, як це зробив псалмист. Тому Псалом 43(44) найкраще підходив йому для такого порівняльного міркування.

В якому часі історії ізраїльського народу появився цей псалом, дуже важко встановити з його тексту, бо немає в ньому ні натяку на особливі події, ані згадки про знані історичні особи, згідно яких можна би встановити хоч приблизну його дату. Що незнаний нам автор написав цей Псалом під час якогось дуже важкого періоду історії ізраїльського народу, немає абсолютно жодного сумніву, але таких періодів було багато, й до котрого з них він найкраще підходить, важко вгадати.

Звертаючи ж увагу на те, що в Псалмі згадується про велике Боже діло визволення за днів стародавніх, тобто про вихід народу з єгипетської неволі, який відбувся дуже давно; що зараз народ був у дуже великих переживаннях від ворожого утиску, від якого, втікаючи, люди розпорошились поміж різними народами; і що їхні труднощі не конче були Божим каранням за всенародний гріх ідолопоклонства й служіння іншим богам, як про це згадується в Псалмі; — то дехто вважав, що він появився під час жорстокого панування сирійського царя Антіоха Епіфана, тобто пізно після повернення народу з вавилонської неволі. Але з огляду на те, що це мусіло б уже бути аж у другому столітті до Христа, коли канон книг Старого Заповіту був вповні встановлений і затверджений, зокрема ж Книга Псалмів була вже заповнена й у такому вигляді перекладена на грецьку мову, такий модерністичний здогад щодо пізнього часу його появи мусимо категорично відкинути.

Дехто навіть аргументує відносно тієї пізньої дати на підставі традиційного передання, що за макавейських часів первосвященик Йоханан (Іван Гиркан) докорив священикам „богозбудникам“, які безнастанно в прилюдних місцях голосно зивали до Бога, цитуючи слова цього Псалма: „Прокинься ж,

— для чого Ти, Господи, спиш? Пробудися, — не кидай назавжди!“ (в.23). Він заборонив їм робити це, вказуючи на Псалом 120(121), який цілковито заперечує таке поняття про Бога й каже: „Не здрімає твій Сторож: оце не дрімає і не спить Сторож Ізраїлів! Господь — то твій Сторож, Господь — твоя тінь при правиці твоєї“ (вв.4-5). Але такі фанатичні лжесвященники могли кричати в цей спосіб, щоб Бог перед народом заступився за них для своєї особистої користи, навіть у добрім і спокійнім періоді історії народу.

Псалом цей наголовлено як дидактичний, але тому що надписані слова не є оригінальними словами автора Псалма, а додані дещо пізніше, коли псалми зібрали й зредагували в одну книгу для служіння в храмі, й тому що взагалі в семітській поезії будь-яку поему, яка не конче була дидактичного характеру, часто називали навчальною, краще було б слово „маскіл“ тут перекласти як „Псалом споглядальний“, бо таким цей Псалом в дійсності є.

Псалом 43(44) вміщає також есхатологічний елемент і має глибокий пророчий характер. Пророцтво його відноситься до другого приходу Христа, коли на розпачливий крик переслідуваного останку вірного Богові ізраїльського народу Він прийде і спасе його з великого горя.

Псалом цей природно ділиться на п'ять частин, які можемо назвати згідно їхнього змісту в такий спосіб:

1. Визволення Боже, 1-3;
2. Відвага віри, 4-8;
3. Випроба віри, 9-14;
4. Виявлення надії, 15-21;
5. Взивання про поміч, 22-26.

Тому що Псалом цей є досить довгий і багато місця потрібно для детальної його аналізи, ми звернемо нашу увагу до його думок тільки загально.

1. Визволення Боже

1 О, Боже, ми чули своїми ушима, наші батьки оповідали нам — Ти Своє діло вчинив за їхніх днів, за днів стародавніх:

2 Ти Своєю рукою прогнав народи, а осадив їх; Ти вдарив народи й вигнав їх.

3 Бо не своїм мечем вони внаслідили землю і їхня рука не спасла їх, але Твоя правиця, і Твоє рамено та світло Твого обличчя, — бо Ти уподобав їх.

З великим захопленням люди слухали славу історію початку свого народу й дивувалися тими превеликими чудами, які Бог учинив, щоб прославитися серед них і поміж усіма народами. Яке це добре, приємне й корисне вивчати історію своїх предків і бачити дію потужної Божої руки в житті народу й окремих його осіб! Як сильно тужить серце за таким славним

минулим, у якому Бог сяяв світлом обличчя Свого, коли Він визволяв, спасав і переможно провадив людей Своєю правцею до вічної мети. Кожний правдивий християнин часто пригадує собі той славний день Божої перемоги в його особистому житті, коли Він Своєю потужною рукою спас його душу з-під володіння гріха й визволив його духа з-під панування диявола, щоб уже більше не жити виключно для себе, але для вічного й живого Бога й вірно служити Йому Одному.

2. Відвага віри

4 Ти Сам — мій Цар, о Боже, накажи спасіння для Якова:

5 Тобою виженемо наших ворогів, Твоїм Ім'ям будемо топтати наших противників,

6 бо не на свого лука я буду покладатися, і мій меч не спасе мене,

7 бо Ти нас спас від наших ворогів і наших ненависників Ти засоромив.

8 У Бозі наша хвала весь день! І Твоє Ім'я ми славимо повіки! —
Села.

Згадка про світле минуле під Божим покровом і під Його проводом спонукує нашу душу до величного визнання, що тільки Господь Бог є нашим Царем і нашим спасінням. Тільки Він може ефективно протиставитися всякій найгрізнішій ворожій силі й дати Своему народові визволення. Тільки на єдиного Бога мусимо покладатися в усьому під час наших труднощів і переживань, а не на свій розум і на власну силу, а ще менше на поміч чужих людей чи на інші народи, які дбають виключно за свої інтереси й використовують для цього кожную можливість.

Тільки святим Божим Ім'ям можна отримати повну перемогу над нашими ненаситними й жорстокими поневольниками — каже псалмист, мабуть з гіркого історичного досвіду, коли бачив, як народні провідники не так вірили Богові, як своїм силам і своїм друзям, володарям інших народів, з якими не раз були родинно споріднені. Тому не знатних людей на землі, але святе Боже Ім'я потрібно величати і славити безнастанно, бо Він Єдиний достойний нашої слави, і чести й поклоніння! Звичаям серед народів є не славити Бога Живого, а марних людей — смертельних провідників народів, які в своїй гордості, в своїм нерозумі й у своїй захланності на велику владу завдали людям багато горя і зробили життя мільйонів своїх громадян мерзенним і страшним. „А тепер — помудрійте, царі, навчіться ви, судді, землі: Служіть Господеві зо страхом, і радійте з тремтінням! Шануйте Сина, щоб Він не розгнівався, і щоб вам не загинути в дорозі, бо гнів Його незабаром запалиться. Блаженні всі, хто на Нього надіється!“ (Пс.2:10-12).

3. Випроба віри

9 А тепер Ти покинув нас і посоромив нас, і Ти не виходиш з нашими військами,

10 Ти вчинив, що ми повтікали від ворога, а наші ненависники грабували собі,

11 Ти віддав нас мов овець на поживу й розпорошив нас між народами,

12 Ти продав Свій народ за безцін і ціни йому не підвищив,

13 Ти віддав нас на зневагу нашим сусідам, на наругу й посміховисько тим, що нас оточили,

14 Ти вчинив нас приказкою для народів і хитанням голів у людей.

Минуле народу було величне, світле й славне, але сучасність є жахлива, страшна й нестерпна. Віра й надія дивляться вперед до дня визволення і спасіння, але прикре усвідомлення відсутности Божої допомоги та Його сили відчувається всюди, на кожному кроці: війська стали боязливі й безсилі, ворог розпаношився і грабує все, люди покидають країну й утікають у світ за очі, всюди тільки сміх і наруга, зневага та сором, — велике нещастя і горе народу стало за приповідку між людьми... Яке це жалюгідне положення людей! В такому стані, безперечно, насуваються також тисячі різних питань: Чому?.. Чому?.. Чому?.. Але жодної відповіді на них нема нізвідки!

Чи Бог забув за народ?.. Ні, з попереднього Псалма ми бачили, що Бог не може забути. Але напевно Він покинув його й засоромив!.. Питання тоді є: За що? Що ми вчинили не так, як було потрібно? Де ми звернули з праведної дороги? Як це направити? Як усунути сором, страждання й єтрахиття? Як зарадити в такому безвихідному положенні?..

Ось тут є велика випроба віри й терпеливості, як тих, „хто обітниці впадковує вірою та терпеливістю“ (Євр.6:12). Коли Єлисей почав своє самостійне служіння як пророк серед висміювання та противности пророчих синів і став перед своєю першою випробою віри — перейти ріку Йордан, він сказав: „Де є Господь Бог Іллі?“ (2 Цар.2:11). І коли він вдарив води Йордану плащем Іллі, вони розступилися і він повернувся назад по сухому дні ріки, — Бог Іллі був з ним надалі й дав йому евіденцію Своєї присутности.

4. *Виявлення надії*

15 Увесь день передо мною є моє безчестя і сором вкриває мое обличчя

16 через голос того, хто лає і проклинає перед ворогом і месником.

17 Все це прийшло на нас, хоч ми не забули Тебе й не нарушили Твого Заповіту,

18 не відступило назад наше серце й не звернули наші кроки з Твоєї дороги!

19 Хоч Ти кинув нас у місце шакалів і покрити нас смертною тінню,

20 та коли б ми забули Ім'я нашого Бога й руки свої простягали до бога чужого,

21 то чи не знайде цього Бог?.. Він бо знає таїни серця!

Не раз дуже тяжко зрозуміти допуск Божий для трудних переживань. Страждання виглядають ще важчими, коли не має відчуття того, що вони прийшли, як карання за спроневерення й вину перед Богом. Чи не знайшов би й не докорив би Бог за гріх, коли б його бачив у житті людей? Він знає про все, що є в серці людини. Але не завжди людина знає, що є в її серці й що вона чинить проти Божої волі в своїм житті. Не раз можна жити в цілковитій ілюзії щодо Божої волі та Його праведности. В такій марновірній релігії виростав і, пізніше, в ілюзорній вірі діяв Савл з Тарсу. Він не тільки жорстоко переслідував Христових учнів, але й Самого Христа, думаючи, що це було його найвище й найкраще служіння Богові, за яке він свого часу отримає від Бога більшу від усіх людей нагороду. Через те він навіть старався випередити своїх ровесників у своїм марновірнім завзятті й переслідуванні віруючих у Христа, аж до часу, коли Сам Господь спинив його на дорозі до Дамаску. Чи не було багато таких же самих загорілих савлів протягом усіх віків серед номінального християнства, які в найбільш жорстокий спосіб переслідували правдивих віруючих у Христа? Чи це явище нерозумного марновірства в зловідношенні й переслідуванні інаковірців не є наявне й у наших часах усюди в світі? Не за релігію їм йдеться і не за віру вони переслідують інших, а за узурпування абсолютної влади над усіма людьми. Для того ж і встановили сповідь, щоб докладно вивідати, що є в серцях людей і що вони думають, щоб тримати їх під своїм абсолютними пануванням.

Проте, не всі страждання праведних людей є Божим каранням за гріх. Причини своїх нещасть і страждань не розумів праведний Йов, ані Асаф, напевно не розуміємо її і ми. Але, незважаючи на такі невідрадли й жорстокі обставини, псалмист все-таки покладається на Бога. Він вповні довіряє Йому. Він знає, що страждання його та його ближніх не є за гріх чи за ламання Божого заповіту, але воно є за їхню вірність і відданість Богові; бо це ж за Нього вони несуть важку наругу, це за їхню беззастережну лояльність Богові на їхні голови сипляться найвужльгарніші прокльони з від геєнни запалених язиків Божих ворогів. Тому його віра на Бога росте й стає ще сильніша. Він є повний надії, що одного дня Бог не тільки визволить, але й винагородить за всі терпіння і страждання.

Хоч усі вірні Богові на землі переносять наругу й не раз ідуть долиною смертної тіні, проте ніхто з них не простягає своєї руки до чужого бога, до мертвого ідола — виробу рук людських, який не бачить і не чує, бо це мертва бездушна матерія.

5. Взивання про поміч

22 Так, за Тебе нас убивають цілий день, нас зараховано як овець на заріз.

23 Прокинься! Чому Ти, Господи, спиш? Пробудися, не покидай нас назавжди!

24 Чому Ти ховаєш Своє обличчя і забуваєш про нашу долю і нашу тісноту?

25 Бо наша душа схилилася до пороку, а наш живіт приліг до землі.

26 Встань, наша Помоче, й відкупи нас, ради Свого милосердя!

Тільки таке переживання й страждання має глибоке значення, яке є за Бога й за Його праведність. Блаженна людина, яка страждає не за свій гріх, але за Божу праведність, бо так переслідували пророків і апостолів. „А коли ви за праведність страждаєте, то ви блаженні. А їхнього страху не бійтеся і не тривожтеся!“ (1 Пет. 3:14). Тільки таких людей молитву почує Бог і пошле їм Свою поміч. Ні, Бог не спить і Він не здрімає, бо Бог є Дух, Який не втомляється і не потребує спати. Божі посланці, вірні Його свідки з Божою вісткою вічного спасіння в цей грішний і перелюбний світ мусять іти, як вівці між вовків і переносити наругу та страждання. Так страждали пророки, так постраждав наш Господь, Його святі апостоли й усі Його свідки протягом віків. А скільки переслідуваних за Ім'я Ісуса Христа, вірних Його свідків загинуло від руки беззаконників і безбожників ув останніх століттях і в нашій Україні! Тільки Господь знає всі імена тих славних героїв віри, їхню страждання і їхню мученичу смерть, бо Він був з ними повсякденно й допомагав їм нести їхнього щоденного хреста. Тому правдиві віруючі християни навіть у в'язницях, у концтаборах і на засланні завжди вірно свідчили про любов Господа нашого Ісуса Христа й через їхнє свідчення люди наверталися до Господа, залишали гріховну дорогу життя і пішли дорогою вузькою, дорогою праведности, яка веде до вічного життя.

Тарас Шевченко добре знав біблійну історію, бо читав Біблію від початку аж до кінця, а навіть підкреслював важливіші для нього місця. Але він дуже добре знав також історію свого народу — її світлі та її темні сторінки. „Історія Русів“, оповідання дідів про Козаччину, Гетьманщину, Коліївщину, нотатки історичних розкопків і досліджень, які велися в тих днях, все, що можна було в цьому часі перечитати про Україну й про її минуле, — дали йому повну історичну картину життя українського народу. І він збагнув її не з кута зору чужинецької імперіалістичної інтерпретації, але в українському дусі, в дусі поневоленого народу, який прагнув спасіння, визволення і свободи, який хотів скинути надважкі кайдани неволі ворожого народу. Вороги українського народу всіма своїми хитрощами намагалися знищити цю Божу правду, що для всіх народів у Своім передзнанні Він „призначив окреслені доби й границі замешкання їх“ (Дії 17:26). Бог дав землю й українському народові в насліддя й окреслив границі його країни, яку безнастанно стараються відобрати йому різні загарбники й поне-

вольники. Тому Псалом 43(44) найкраще підходив йому для тієї мозаїчної картини, яка творила цілісність його переспівів у творі „Псалми Давидові“, на якій він у всіх деталях розмалював найглибші почуття і найвищі стриміння українського народу. Погляньмо на Шевченків переспів Псалма 43(44).

Боже, нашими ушима
Чули Твою славу,
І діди нам розказують
Про давні криваві
Тії літа, як рукою
Твердою Своєю
Розв'язав Ти наші руки
І покрив землю
Трупи ворожі, і силу
Твою восхвалили
Твої люди і в покої
В добрі одпочили,
Слав'я Господа. А нині
Покрив-єси знову
Срамотою Свої люди, —
І вороги нові
Розкрадають, як овець, нас
І жеруть... Без плати
І без ціни оддав-єси
Ворогам проклятим;
Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас, яко в притчу
Нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
На нас головами;
І всякий день перед нами —
Стид наш перед нами.
Окрадені, замучені,
В путах умираєм,
Не молилось чужим богам,
А Тебе благаєм:
Поможи нам, ізбави нас
Вражої наруги!
Поборов Ти першу силу,
Побори і другу,
Ще лютішу. Встань же, Боже —
Вскую будеш спати,
Од сліз наших одвертатись,
Скорби забувати?
Смирилася душа наша,
Тяжко жить в оковах!
Встань же, Боже, — поможи нам
Встать на ката знову!

Коли Тарас Шевченко закінчив свої поеми, які мали ввійти до наміреної ним нової збірки „Три літа“ та які мали включати також переспіви „Псалми Давидові“, він ще не мав ближчих знайомств і зв'язків з кружком київських студентів, які в наступних двох роках створили Кирило-Методіївське Братство. Але в нього був уже детально вироблений світогляд щодо минулої і сучасної історії України. Цей скристалізований погляд він вложив у свої твори, які були, пізніше, для кирило-методіївців особливим надхненням. Світогляд його був християнський, просякнутий біблійними ідеями, оснований на новозаповітній етиці християнства, неспотвореного догматикою імперіялістичної великодержавницької філософії царської московської церкви. Внаслідок цього дехто насмішувало називав його навіть „біблейцем“, бо, казали, що в його творах було „забагато Бога“, забагато моралі, забагато засуду всякої несправедливості. Їм воно, безперечно, не подобалося. Але Біблія — Слово Боже було потужним мечем для Шевченка, якого він незвичайно вміло вживав проти зіпсутої імперіялістичної системи, проти антихристової ідеології царської церкви, яка під плащиком до крайности спотвореної державної релігії поставила собі за патріярха і бога московського царя, а за мету — збудувати Третій Рим і поневолювати довколишні країни, експлуатувати їхні народи, ограблювати природні ресурси й плюндрувати їхні міста та села, за дослівним взором цезаропапізму колишнього Другого Риму — Візантії.

Перші тринадцять рядків Шевченкового переспіву Псалма 43(44), безперечно, відносяться до світлої частини історії України, можливо не так до її Княжої доби, до якої він не мав особливого респекту, як до Потатарського періоду відновлення життя і свободи за Козаччини й Гетьманщини, коли суспільний устрій у житті народу був побудований на демократичних основах, у якому кожний громадянин був вільний, рівний, повноправний і повноцінний член держави, коли від священика до гетьмана народ вільно вибирав найкращих з-поміж себе кандидатів, виявляючи свою волю голосуванням. Це був період визвольних змагань і поборювання турецько-татарських напасників, які турбували наш народ з півдня, а також скинення польського ярма, й прогнання польських панів — поневольників України з заходу. Власне ця славна історія і ті надхненні оповідання дідів є темою Шевченкового переспіву, в якому він, подібно біблійному псалмистові, каже: *„Боже! Нашими ушима Чули Твою славу. І діди нам роказують Про давні криваві Тії літа, Як рукою Твердою Своєю Розв'язав Ти наші руки“*. Після перемоги й забезпечення границь, народ міг жити свobodно, в спокої, орати свої ниви, засівати їх добрим насінням, збирати багате жниво й жити у добробуті, прославляючи за все Бога. Українське військо

запорозьке було тоді потужне й могло успішно нападати на такі сильно укріплені турецькі міста як Варна, Перекоп, Ізмаїл, Кілія, Білгород, Синоп, Трапезунт, а навіть, розбивати турецькі ескадри кораблів-галер, повних невільників, на Чорному морю, кілька разів нападали на Царгород, плюндруючи його та його околиці, а зокрема напали вони на місто Кафу, де був ненависний найбільший невільницький ринок, і на інші турецькі міста, щоб визволити з неволі своїх братів і сестер — бранців і невільників, яких з України захоплювали турки чи татари й продавали їх рабами по всьому світові. Тут Шевченко вказує на Божу поміч, на Його сильну руку, яка розв'язала руки українського народу й дала йому силу протиставитися всім напасникам, які приходили в Україну звідусіль, щоб її грабити. Тому то Шевченко в своїх поемах часто закликає наш народ не надіятися на людей, а зокрема на панів, але надіятися на Бога, тільки до Нього Одного молитися і в Нього просити ласки й помочі.

Від 13 до 30 рядка Т. Шевченко чорними й сумними барвами змальовує те нещастя, що діялося за його часів: „*А нині Покрив-єси знову Срамотою свої люди, — І вороги нові Розкрадають, як овець, нас І жеруть...*“ Був час, коли татари, турки, угри й поляки завдавали нашому народові багатенно лиха та горя. Але Бог розв'язав руки народу, щоб побороти напасників і дати перемогу й полегшу.

А нині?.. Нині „вороги нові“, ще гірші, ще лютіші кати від усіх попередніх! Вони дослівно розкрадають народ, як овець, призначених на заріз. Найкращі й найздібніші сили українського народу забирали в Московщину, й одних поробили лякеями-вислужниками, які аж надто дуже тішилися з того, що носили мундури „з цинковими гудзиками“ й „говорить умелі по здешньому“, а кістями інших загачували багна, будуючи міста й царські палати в мочарах, — на сльозах, поті, крові й костях безборонного народу. Ще інших муштрували в карних військових загонах на Сибірі, або в кайданах заганяли каторжниками навіки в підземелля копати золото й діаманти, „*Щоб пельку залити Неситому*“ — цареві. Справді, їх „*Без плати І без ціни оддав-єси Ворогам проклятим*“.

Те що Шевченко знав з історії українського народу, він особисто оглядав у Петербурзі й описав у своїх поемах, а зокрема в поемі „Сон“. Оглядаючи цю нову пишну столицю — „вікно до Європи“, він дивується:

Дивуюсь,
Мов несамопитий:
Як то воно зробилося
З калюжі такої
Таке диво! Отут крові
Пролито людської
І без ножа!

Тяжко, тяжко мені стало,
Так, мов я читаю
Історію України.
Стою, завмираю.

О, царю поганий!
Царю проклятий, неситий,
Гаспиде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними кістками!
Поставив столицю
На їх трупах катованих
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив
У кайданах!.. Царю, царю!

Як колись псалмист, під час великого народного горя виливав перед Богом біль свого серця, так тепер Шевченко змальовує все горе українського народу перед Богом. Йому також виглядало, немов би Бог покинув наш народ на сміх усім людям і в наругу сусідам. Серед людей світу не можна було сміливо голови підійняти, бо не було тих, хто співчував би, але звідусіль можна було почути тільки насмішки й погорду. Навіть нерозумні люди почали складати собі притчі про нас, киваючи своїми головами. Бо вони уроїли в своїх глупих головах, що немовби воно так мало нам уже бути, немовби ми заслужили собі це все тим, що боронили себе від напасників, що не хотіли скоритися під владу ворожої руки, ані дати водити себе на аркані чужинцями окупантами. І так всякий день несемо встид, і він завжди перед нами, бо нас безнастанно ограблюють, обкрадають, катують і мучать, і так ми в тяжкій неволі вмираємо.

Безперечно, в цих словах переспіву Псалма він заторкується не лише глибокої філософської загадки, але й важливого релігійного питання: Що є головною причиною надважкої неволі й нестерпного страждання українського народу?

а. Чи воно є Божим каранням за якісь всенародні гріхи?

б. Чи, можливо вірніше, причиною цього жажливого страждання і великої наруги, які несе наш народ, є зажерлива ненаситність наших „вороженьків“ (як це про них співаємо у гімні України) — наших „братів слов'ян“, які завжди хочуть над нами панувати й нас ограблювати? Чей же ж їм багато легше жити на награвленім добрі в Україні, на поті й крові українського народу!

Шевченко був переконаний, що нас переслідують тільки за те, що ми українці. Справді воно так було і є так надалі. Наші поневольники не тільки забороняли нам друкувати в україн-

ській мові газети, брошури, книжки, але заборонили й надалі забороняють по-українському славити Бога й молитися до Нього рідною українською мовою у церквах і в домах, на своїй рідній землі, в своїй Україні. Такого безприкладного варварства й дикунства, з яким відносяться до нас наші поневольники, світ не бачив від самого початку свого існування!

Тому Шевченко, розуміючи, в якому ворожому оточенні живе й мучиться український народ, у палкій молитві звертається до Бога, вказуючи, що ми не молимося до чужих богів, ані не просимо царів і вельмож людських, бо марна надія на них, — але благаємо Бога Живого, щоб Він допоміг нам і спас нас від чужої наруги.

„*Поборов Ти першу силу*“, тобто Польщу, — а тепер благає він: „*Побори і другу, Ще лютішу!*“ — тобто Московщину. Він звертається до Бога й просить, щоб Він здійняв сором і наругу, й допоміг нам знову встати на ката, який мордує наш народ, і прогнати його з України.

ПСАЛОМ 52

Під час свого перебування на студіях у Петербурзі й декілька років на рідних землях, Тарас Шевченко зустрічався з добрими людьми, але в переважній більшості пануючої верхівки він бачив велику порожнечу й зіпсуття, цілковитий моральний і духовий занепад. Він дуже сильно відчув також цинічне насміхання з його духовости й віри в Бога. Воно його дуже боліло. Серце його боліло, коли бачив панів і простих людей, які були поверховно релігійні номінальні християни. Вони називалися християнами, але були цілковиті безбожники в душі, в світогляді, в мисленні, в поведінці, у відносинах до своїх ближніх й у ділах. Ті люди в своїх хитрощах говорили:

Ми не погани, —
Ми настоящі християни:
Храми, ікони
Усе добро — Сам Бог у нас!
Нам тільки сакля очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана?...
Й чом ви нам
Платить за сонце не повинні!

„Кавказ“

Ніхто з них не приглядався до жадливого життя поневоленних людей, до того страшного пекла, яке вони створили людям на їхній рідній землі. Вони й чути не хотіли про цю жадливу несправедливість, від якої люди вмирали в біді, злиднях і горю.

І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає;
Оглухли, не чують,
Кайданами міняються,
Правдою торгують,
І Господа зневажають, —
Людей запрягають
В тяжкі ярма; орють лихо,
Лихом засівають...

„Посланіє“

Перебуваючи часто на дворах панів і малюючи їм і членам їхніх родин портрети, він чув їхні пусті розмови, бачив їхне

зіпсуте життя, їхні злочини й насильства, які вони чинили поневоленим людям — кріпакам. Не раз силували його слухати нескладні й пусті „поезії“ морально зіпсуті пани-віршомози. У розмовах з так званою „верхівкою суспільства“ він відчував у них не лише цілковиту байдужність до релігії, до церкви, до Біблії, до Бога, але й злющого духа безбожності, зокрема ж коли приглядався до їхньої нікчемної поведінки й лихих діл.

Мені не жаль, що я не пан,
А жаль мені, і жаль великий,
На просвіщенних християн.

.....
І звір того не зробить дикий,
Що ви, б'ючи поклони,
З братами дієте. Закони
Катами писані за вас, —
То вам байдуже! В добрий час
У Київ їздите щороку,
Та сповідаєтесь нівроку
У схимника!

„Марина“

Така верхівка суспільства тільки напоказ ходила до церкви або про людське око їздила до схимника сповідатися. Нічого в тих людей християнського не було, а навпаки, ще й насмілювалися говорити, що Бога нема, бо вважали самих себе за богів, які робили з поневоленими людьми, що тільки їм подобалося або захотілося.

Оце ледащо — ширий пан,
Потомок гетьмана дурного
І презавзятий патріот,
Та й християнин ще до того!
У Київ їздить всякий год,
У світі ходить між панами,
І п'є горілку з мужиками,
І вольнодумствує в шинку:
Отут він ввесь, хоч надрукуй!
Та ще в селі своїм дівчаток
Перебирає; та зпроста
Таки своїх байстрят з десяток
У год подержить до хреста,
Та й тільки ж то...

„П. С.“

Жаль великий брав Тараса Шевченка, коли власне бачив нащадків колишніх козацьких старшин — гетьманів, отаманів, полковників, сотників, які запродали себе на вірну службу московському цареві, за що отримали стан „дворянства“, й закріпачили синів і дочок колись вольних козаків, жорстоко

знушаючись над ними. Не міг знести він того, коли вони говорили про фальшиві клички, немовби їхні батьки боролися за правду, за віру Христову, за „землю хрещену“. Насправді так не було, бо якщо Божа правда й Христова віра були б найвищими ідеалами їхнього життя, то вони ніколи не допустилися б до поневолення своїх людей, жодним способом не зробили б своїх братів і сестер по крові й по вірі рабами, не знущалися б над ними так жорстоко, не чинили б того жахливого сорому по всій Україні й не допомагали б чужинцям катам-приблудам з Матері-України останню сорочку здирати. Устами сивенького дідуся під білою хатиною над Дніпром він дає осуд цьому розлукавленому суспільству, яке за „кусень гнилої ковбаси“ і за блискучі „цинкові гудзики“ запродало свою людську гідність, свою козацьку честь, свою особисту волю.

З хатини видно Україну
І всю Гетьманщину кругом.
Під хатою дідусь сивенький
Сидить... А сонечко низенько
Уже спустилось над Дніпром.
Сидить, і дивиться, і дума,
А сльози капають. „Гай-гай!“
Старий промовив: „Недоуми!
Занапали Божий рай!
Гетьманщина!..

Котилися

І наші козачі
Дурні голови за правду,
За віру Христову,
Упивались і чужої,
І своєї крові...
А полувчили? Ба, де то!
Ще гіршими стали!
Без ножа і авто-да-фе
Людей закували,
Та й мордують... Ой-ой, пани,
Пани християни!“

„Сон“

Тому до своїх переспівів „Псалми Давидові“, у збірці „Три літа“, він вибрав наступний Псалом 52(53), якого початкові слова пристосував власне до того морально зіпсутого суспільства, яке не пішло дорогою науки Христа, але вперто крокувало дорогою відкидання Бога, дорогою безбожництва:

Пребезумний в серці скаже,
Що Бога немає,
В беззаконії мерзє,
Не творить благая.

З огляду на його зміст, Псалом 52(53) потрібно би назвати: „ОСУД ЗІПСУТОГО СВІТУ“. Цікаво, що Т. Шевченко не вибрав для опрацювання Псалма 13(14), а пропустив його, після переспіваного ним Псалма 12(13), який з малими різницями в тексті є такий самий, як 52(53). Немає сумніву, що цей Псалом багато краще пов'язує його думку, висловлену в попередньому Псалмі 43(44). Його він закінчив словами: „*Встань же, Боже, — помози нам встать на ката знову!*“ Тут з назви християни, але в своїм серці безвірні люди, з якими, як ми бачили вище, він мусів мати часто до діла й вести розмови на різні теми, могли б йому з насмішкою сказати, що цілком марна його надія на Бога, бо Бога нема. Тому у відповідь їм він уже заздалегідь цілком рішуче стверджує: „*Пребезумний в серці скаже, що Бога немає*“. А далі, він, згідно тексту Слова Божого, засуджує їхні нечистиві мрії і їхні гріховні вчинки.

Поки звернемося до розважання над думками того Псалма, пригляньмося перше до його слів, перекладених якнайближче до його оригінального староеврейського тексту.

1 Безумний сказав у своїм серці: „Нема Бога!“ Вони діяли розбещено й чинили огидну нечистивість, ніхто не робив добра!

2 Бог дивився з неба на людських синів, щоб побачити, чи є там розсудливий, що Бога шукає.

3 Кожний один з них відступив, разом вони стали нечистими, ні один не чинить добра, ані один!

4 Чи ж злочинці не знали, що їдять моїх людей, — їдять їх мов хліб?.. Вони не кликали Бога!

5 Вони настрашилися страхом там, де не було страху; бо Бог розпорошив кості твого обложника; ти їх посоромив, бо Бог їх відкинув.

6 Хто дасть Ізраїлеві спасіння з Сіону? Коли Бог поверне полонених — Своїх людей, Яків буде радіти, Ізраїль буде тішитися!

Деякі богослови твердять, що цей Псалом є пророчий і відноситься до часів настання великого відступлення і небувалого беззаконня, яке призведе до Великого горя і до появи того беззаконника, який обманом зведе всі народи землі. Але псалмист за своїх днів, як і Тарас Шевченко за днів його життя і ми в наших часах цілком докладно бачимо, „що весь світ лежить у злі“ (1 Ів. 5:19).

Але чи потрібні нам ще якісь особливі докази понад ті, які вже є наглядні, що через безбожних людей, які відступили від правди і які горляють на весь світ, що Бога нема, зло розпалося на світі, грабіж стає повсякденним явищем і економії багатьох народів є в цілковитій руїні? Чи, щоб побачити страшні плоди гріха й жажливі жертви зла, потрібно нам ще чекати на час Великого горя? Дехто навіть думає, що апокаліпсис уже настав!

Але так не є, бо Христос у всьому попередив нас і в Слові

Своїм об'явив нам таємницю беззаконства, яке буде зростати аж до самої появи того беззаконника, якого Він прийде забити мечем Своїх уст і знищити з'явленням приходу Свого (2 Сол. 2:1-12). Господь сказав: „І через розріст беззаконства, любов багатьох охолоне“ (Мт. 24:12). Це насправді діється вже тепер. Скільки лицемірних, безскрупульних, лукавих і безсоромних людей, для яких Бог не існує або для яких Він умер, бо в Нього вони в дійсності не вірять, прикривається в овечих шкурах, пишається в християнській релігійності або парадується в церковних ризах! В світлі подій останніх століть зростаюче невірство й моральне перевертництво серед багатьох християн дуже близько межує з безбожжям, а не раз і переходить всякі межі. Правди Божої, об'явленої в Святій Біблії, вони не знають взагалі, але дуже радо слухають байок і вигадок психічно зламаних і морально збочених людей, які неправдою вештують їхні вуха й навчають демонських наук.

Скільки інтелектуалів ув останніх двох століттях, хоч про людське око називаються християнами й ходять до церков, але своїм світоглядом і своїми поглядами на справи життя абсолютно нічим не відрізняються від найлютіших безбожників. Вони разом з атеїстами вірять і „науково“ стверджують, що „Бога нема“, або що „Бог помер“. Вони відкидають факт, що Бог створив усесвіт, вони насміхаються з правд Біблії, а Христову науку вони кинули під ноги. Вони глузують з Його жертви на хресті та з Його дорогоцінної крові, пролитої на хресті за наші гріхи. Але вони до оп'яніння перейнялися пустими ідеями матеріалізму, натуралізму, еволюціонізму й марксистського соціалізму, напрямними та вченнями безглуздих філософій морально збочених людей суто безбожного покрою. У них світ і все, що в ньому, це вислід еволюції, людина — це каприз природної еволюції, а не найвище духове твориво Боже. Вони підтримують усе, що проти Бога й проти віруючих у Нього, й у цей спосіб діють у душі антихриста. Вони своїми поглядами й своїми ділами своєчасно виплодять того беззаконника — антихриста. „Хто неправдомовець, як не той, хто відкидає, що Ісус є Христос? Це антихрист, що відрікається Отця і Сина“ (1 Ів. 2:22).

Слово Боже відповідає їм усім: „*Безумний сказав у своїм серці: „Нема Бога!“* І як наслідок їхнього світогляду та їхньої філософії Слово Боже виявляє також жахливий стан їхнього життя, повного неправди й неморальності: „*Вони діяли розбещено й чинили огидну нечестивість, ніхто не робив добра!*“ Безумний говорить, що нема Бога, бо він безумний, і говорить він так згідно своєї зіпсутої і гріховної природи. Безумний береться за надто великі для нього справи й приходять до нісенітних висновків. Кожний безбожник є інтелектуально і морально безумний, безумний в голові й безумний у серці. Зачинаючи від заперечення Бога, безумний згідно зако-

ну тяжіння дуже швидко котиться вниз по дорозі до цілковитої руїни — моральної і економічної. Хто стримиться до досягнення своєї нечистої мети, зачинаючи від неповажності, буде готовий іти на все найгірше, бо якщо нема Бога, то й нема закону, нема порядку, нема стриманости, нема меж для найгіршого зла. Коли провідники й поважний відсоток суспільства зачнуть діяти розбещено й стануть на дорогу нечистивих, тоді вже нема кому робити добра, ані підтримувати того, що правдиве, чесне, праведне, чисте, любе й гідне хвали. Тоді обов'язково приходить крах для суспільства, для народу й для цілої державної системи.

Бог дивився з неба на людських синів, щоб побачити, чи є там розсудливий, що Бога шукає.“ З небесних висот Боже всевидюще око дивиться на людей протягом усіх віків і бачить їх усіх, і знає всі їхні покривлені дороги. Бог завжди виявляє Свою довготерпеливість до грішних людей. Справді, це тільки Божа превелика ласка відвертає Його справедливий суд і заслужену кару на людей. Так, Бог є вірний і незмінний, Він учора, сьогодні й навіки Той Самий! Проте псалмист не ставить питання у відношенні до Бога, але в відношенні до людей: Чи є ще хто розсудливий між людьми? Чи є ще такий, що шукає Бога? Українська народна мудрість, спостерігаючи байдужних до Бога людей у їхнім повсякденнім житті, склала абсолютно правдиву приказку: „Як тривога — то до Бога, а по тривозі — забув о Бозі“. Слово Боже цілком конкретно стверджує те саме.

„Кожний один з них відступив, разом вони стали нечистими, ні один не чинить добра, ані один!“ Це є стан усіх грішних людей. Вже на початку Біблії стверджується про людей, які відступили від Бога: „І бачив Бог землю, — і ось зіпсулась вона, бо кожне тіло зіпсуло свою дорогу на землі“ (Бут.6:12). Кожний один відступив від Бога, від правди, святости, любови й від Божої праведности. Всі люди відступили. Завважте тут послідовність слів: кожний, разом, ні один, ані один! Тому всі люди є винні перед Богом. Кожний один через гріх є відступником від Бога, обов'язково мусить навернутися до Нього в щирім покаянні й від серця повірити в Христа, щоб спастися від суду й від вічної загибелі. Відступлення людей від Бога є важливою ознакою останніх часів, коли Христос з'явиться на повітрі забрати Свою Церкву від землі, й коли разом з нею візьметься також Святий Дух (2 Сол.2:1-8).

Відступлення від Бога в своїх наслідках, крім цілковитої нерозсудливости, є також причиною загального поширення духової і моральної нечистоти, й воно ограблює людей з будь-якого бажання чинити добро. У відступленні від Бога людина готова в огонь і в воду робити зло, але цілком безсила й нездатна чинити добро. „Вони твердять, немов знають Бога, але відкидаються вчинками, будши бридкі й неслухняні, й до

всякого доброго діла нездатні“ (Тит 1:16). В останніх століттях нечистість виявила себе в усіх галузях людської творчості, в так званому мистецтві: в літературі, в поезії, в музиці, в малярстві, в скульптурі, в театрі, в кіно, в засобах масової розваги тощо. Бруд, нечистість і неморальність переходять усяку можливу мірку. Багато нечистоти в практичному житті вже навіть узаконили, й те, за що колись карали, тепер прилюдно оголошують. Нечистість зробила людей нездатними чинити добро, а навіть виконувати діло добре за плату на підприємствах. Безбожники нашого сторіччя, які в своїм гордім безумстві верещали, що Бога нема, й усіма способами пособлювали відступництву від Нього, запізно отямилися, щоб не чинити нечистоти, бо нечисте життя довело до того стану одуріння, що ніхто, ні один не хоче чинити добра, а щоб виконувати діло добре навіть на думку не приходить, внаслідок чого прийшла економічна руїна.

„Чи ж злочинці не знали, що їдять моїх людей, — їдять їх мов хліб? Далі бачимо, що люди, які відступили від Бога, також цілком природно стають злочинцями. Неправдомовець, хіба помилиться, то скаже правду; але злочинець, навіть коли б хотів учинити добро, воно виходить йому на зло. „Солодка вода не тече з солонця“ (Як.3:12). Для безбожних злочинців винищувати людей тисячами й мільйонами, це так само, як їсти щоденний хліб, вони не знають і не усвідомлюють, що чинять зло, за яке неминучо приймуть справедливий суд і кару від Бога. Злочинці „не кликали Бога!“ Але прийде день, коли Бог покличе їх на Свій суд і всі вони приймуть за свої вчинки з Божої руки справедливу заплату.

„Вони настрашилися страхом там, де не було страху; бо Бог розпорошив кості твого обложника; ти їх посоромив, бо Бог їх відкинув.“ Псалмист бачить кінець відступників — безбожних і беззаконних людей, які вчинили так багато зла на цій землі. Вони бояться навіть своєї тіні, бо страшним пеклом для людини є її скалічене сумління, від нього, як і від Бога, вона не втече. Правда завжди перемагає, і ніхто не може подолати її! Христос сказав: „Страждання зазнаєте в світі, — але будьте відважні: Я світ перемері!“ (Ів. 16:33).

„Хто дасть Ізраїлеві спасіння з Сіону? Коли Бог поверне полонених — Своїх людей, Яків буде радіти, Ізраїль буде тішитися!“ Тільки Бог дає спасіння і Ізраїлеві, й кожному народові й кожній людині, яка в покаянні навернеться зо своїх злих доріг життя і повірить у Господа Ісуса Христа, як у свого особистого Спасителя. Все, що потрібне людині вчинити — це прийняти те велике й вічне спасіння, яке Він, прийшовши з небесних висот, виконав для грішних людей на хресті. Чи прийшли ви в щирім покаянні до Христа й чи прийняли ви Його за свого особистого Спасителя від вічних мук і від вічної загибелі?

Пригляньмося тепер до тексту Шевченкового переспіву Псалма 52(53), в якому для поетичного піднесення він уживає часто слів староцерковної мови, але вони тут нам зрозумілі.

Пребезумний в серці скаже,
Що Бога немає,
В беззаконії мерзіє,
Не творить благая.
А Бог дивиться: чи є ще
Взискающий Бога?
Нема добре творящого,
Нема ні одного!
Коли вони, неситії
Гріхами, дознають?
Їдять люде(ї) замість хліба,
Бога не згадають.
Там бояться, лякаються,
Де страху й не буде:
Так самі себе бояться
Лукавії люди.
Хто ж пошле нам спасеніє,
Верне добру долю?
Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Восхвалимо Тебе, Боже,
Хваленієм всяким;
Возрадується Ізраїль
І святий Іаков.

Не вживав Т. Шевченко думок цього Псалма в універсальному пристосуванні, як і не мав також цього на думці псалмист. Всезагального значення словам цього Псалма надав апостол Павло в Новому Заповіті, цитуючи їх вільно з грецького перекладу Септуагінти (Сімдесятьох) у своїм Посланні римлянам: „Нема праведного ані одного, нема, хто розумів би; немає, хто Бога шукав би, — усі повідступали, разом стали непотрібні, нема доброчинця, нема ні одного!“ (Рим. 3:10-12). Псалмист пристосував ці слова до ізраїльського народу, який був у недолі оточений ворожими військами, а Т. Шевченко пристосував їх до поневоленого українського народу, визискуваного ненаситними панамі, які жили й поводитися так, немов би для них Бог не існував. Вони хвалилися, що вони є „настоящі християни“, які знають і вірять в Бога, а навіть у всіх своїх святих, але ділами своїми відкидалися від християнського віровчення і від основних норм новозаповітної етики. А церковні провідники, не лише не картали політичних і цивільних верховодів за закріпачення колись вільних людей, за поневолення свого народу та за всяку несправедливість, знуцання і насильство, які вони чинили над безборонними людь-

ми, а насправді ще й допомагали їм у цьому. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) старався виправдати церкву в цьому відношенні, коли писав: „Християнізація світу пророблена мало, і зачепила його не так глибоко, якби належало це зробити: зачепила головно зовнішньо, в обрядах. Причиною цього було те, що ніде в світі ні одна Церква ніколи не мала повної волі проповідування повної і правдивої Науки Христової... Христа за Його Науку розп'яли, і навіть християнізований світ не пішов повно за Нею: Церква не знищила рабства, панування, не знищила війн, не могла знищити панщини...“ („Дохристиянські вірування українського народу“). Під словом „Церква“ тут потрібно розуміти державне християнство.

Немає сумніву, і Т. Шевченко був також цілком певний щодо цього, що державне християнство, якого найвищим зверхником, а навіть більше — земним богом, як його часто Шевченко називає, був жорстокий цар, який поставив собі за мету оволодіти не лише східнім світом, але й цілим світом, було цілком безсиле у відношенні до недуховости й неморальности, які ширилися усюди. Бог у цьому державному християнстві, підвладному цареві, як ми вже бачили вище, мав тільки обрядове місце й церемоніальне значення, Христова наука не мала повної волі ні в проповіді, ні в практичному пристосуванні до життя людей, а ще менше волі мала вона в напрямку до будь-якої зміни деспотичної царської влади, яка правила обманом, насильством і жорстокістю. Тому в провідній верхівці того ж державного християнства було дуже мало таких, що для них Бог був якоюсь важливою реальністю. Вони жили в сфері безнастанного страху перед деспотичним богом Третього Риму — Москви, й думали, що над ним Бога нема, тому й жили згідно такої філософії.

Власне, для них Шевченко переспівує слова Святого Письма й провіщає їм з повним авторитетом народного пророка: „Пребезумний в серці скаже, що Бога немає, в беззаконії мерзїє, не творить благая!“ Беззаконство верховодів він бачив своїми очима, його мерзотність він пережив на своїй шкурі з дитячих днів життя, а тому й засуджував його суворо й цілком справедливо. Та він не тільки засуджував зло, але й від серця закликав усіх до покаяння, до навернення зо злих доріг життя, до чинення добра, щоб спільними силами стати проти неправди й насильства:

Умийтеся! Образ Божий
Багном не скверніте!
Не дурить дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать —
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко, глибоко... „Поспаніє“

„А Бог дивиться: чи є ще *взискающий Бога?* Нема добре *творящего, нема ні одного!*“ Як могли жорстокі пани шукати живого Бога, чинивши таке велике зло для Його найвищого творива — людей? Те жорстоке відношення панів до кріпаків дуже сильно тривожило Шевченка. До речі, бачивши їхню жорстокість до поневоленних, він не міг цього зносити, він зразу зривав дружбу з багатьма такими панами, зокрема з українського походження, й не хотів мати вже з ними нічого до діла навіть тоді, коли тратив можливість на заробіток, який приходився йому не цілком легко. Шевченко питається: „*Коли вони, неситі гріхами, дознають?*“ Коли вони зрозуміють, що чинять гріх на гріх, що мучать людей немилосердно? Ці муки, страждання і сльози поневоленних людей він описав так:

За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм:
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози!...

Не називаю її раєм
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села;
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, — ніколи,
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою
Ще молодую, — у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині... а ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили,
А сестри... Сестри? Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах вирости, чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете.

„Як би ви знали“

Тому про немилосердних панів він пише, що вони „*їдять людей замість хліба, Бога не згадають*“. Ось до чого веде відступництво від Бога — поверховна обрядова релігійність: до брутальності й до насильства над людьми! Внаслідок безнастанного чинення гріха вони день і ніч бояться кожного шелесту листка, вони тремтять від найменшого подуву вітру, справді вони бояться самих себе. Кожний, хто чинить зло і гріх, живе в тривозі й страху, а зокрема великий страх знаходить на лукавих людей, коли подумують про свою смерть і про те, що прийдеться їм стати перед справедливим Суддею. „*Там бояться, лякаються, де страху й не буде: Так самі себе бояться лукаві люди*“.

„*Хто ж пошле нам спасеніє, верне добру долю?*“ Це було важливе питання для Шевченка. Він пробував намовити українських панів до боротьби за волю українського народу, — але марна надія на можновладних, бо самі вони жирували на поті й крові народу. Тому для Шевченка залилася єдина надія — Бог! І переспів цей він, повний віри й надії, закінчує в піднесеному, позитивному й рішучому тоні: „*Колись Бог нам верне волю, розіб'є неволю. Восхвалимо Тебе, Боже, хваленієм всяким*“. Це було мрією і молитвою Шевченка, щоб Бог повернув українському народові волю. Але й одночасно ще і ще раз він благає своїх панів заступитися за найменшого брата й виявити йому милосердя і любов.

ПСАЛОМ 53

Псалом 53(54) пов'язується з переспіваним попереднім Псалмом темою і важливою для Шевченка думкою про спасіння. Питання в Псалмі 52(53) — „*Хто ж пошле нам спасеніє, Верне добру долю?*“ — спонукує палку молитву до Бога з глибини серця Шевченка в Псалмі 53(54): „*Боже! Спаси, суди мене Ти по своїй волі!*“ Тому, цілком природно, він вибрав цей наступний Псалом для свого переспіву.

Псалом 53(54) повстав під час особливого пережиття Давида, коли він утікав від меча до крайности заздрісного й озлобленого царя Саула. На вступі до цього Псалма читаємо записку, яка не належить до основного тексту Псалма, але вона докладно накреслює події і час тих незвичайно критичних обставин, в яких знаходився Давид: „*Для диригента хору. На негінах. Псалом навчальний Давидів, як зіфеяни прийшли й сказали Саулові: „Ось Давид поміж нами ховається!*“

Подія ця описана ширше в 1 Сам. 23, звідки довідуємося, що в часі, коли филистимляни облягли місто Кеїлу і грабили його, то Давид, за Божим дозволом і запевненням перемоги, пішов походом, вдарив на филистимлян, наніс їм велику поразку й спас мешканців Кеїлу від жорстокости хижих напасників, знайшовши при цьому зо своїми шість сотнями хоробрих вояків захист і безпеку від Саула в укріпленому місті Кеїлі. Але навіть сильне й утверджене в оборонні вали місто не було цілком надійним притулком для Давида, коли б справді Саул прийшов, оточив місто облогою і домагався видачі йому Давида, а невдячні й зрадливі мешканці Кеїлу в страху перед Саулом видали б Давида та його людей в Саулові руки.

Але втікаючи від Саулової жорстокости до Давида, священик Евіятар, син Ахімелеха, випадково тримав у своїй руці ефода, якого не покинув і з яким опинився в Давидовім таборі. Через ефода Давид довідався від Бога, що мешканці Кеїлу справді не будуть пам'ятати того великого добра, яке Давид зробив їм нещодавно й з певністю видадуть свого добродичця в руки Саула, якщо він надалі залишиться в місті.

З тієї причини, за Божим попередженням, Давид зо своїми вояками вийшов з утвердженого міста й подався в пустиню Зіф, до Хорешу. Але й тут мешканці тієї околиці в страху перед несамовитим царем змовилися проти Давида й прийшли до Саула, який був тоді в Гів'ї, і сказали: „*Ось Давид ховається в*

нас у твердинях у Хорешу, на взгір'ї Хакїла, що з півдня від Єшішону" (1 Сам. 23:19), й готові були видати Давида в руки Саула, знаючи добре околицю і всі місця, де Давид міг би ховатися.

Незабаром Саул зібрав досить війська й погнався за відступаючим Давидом аж у пустиню Маонську, але там Саулові війська почали оточувати Давида та його вояків з усіх сторін, затісняючи кільце. Положення було цілком безвихідне й незвичайно критичне, бо втікати не було вже куди й боротися в Давида були ослабкі сили проти чисельної переваги Саулового війська, а піддатися — означало загинути з руки жорстокого Саула, серцем якого вже від багато років оволодів злющий дух.

І, власне, в такому цілком безвихіднім і трагічному положенні, у відповідь на палку молитву Давида — „*О, Боже, Своїм Ім'ям спаси мене й захисти мене Своєю могутністю! Почуй мою молитву й нахили Своє вухо до слів моїх уст!*“ — Господь Бог послав Давидові Своє спасіння і Свій захист. До Саула прийшла нагло вістка, що филистимляни напали на його країну й потрібно було рятувати її людей від грабежі й руїни. Тому Саул разом з своїм військом у великім поспіху занехав свою атаку на Давида й погнався на зустріч филистимлян. У цей спосіб Бог спас Давида та його шість сотень вояків від неминучого нещастя і Своєю потугою захистив його від смерти.

В таких-то трудних обставинах і важких переживаннях народився цей короткий, але глибокий змістом Псалом 53(54), якого текст подаємо в якнайближчому перекладі до оригіналу.

1 О, Боже, Своїм Ім'ям спаси мене й захисти мене Своєю могутністю!

2 Почуй мою молитву й нахили Своє вухо до слів моїх уст,

3 бо чужинці повстали на мене й насильники шукають мою душу, — вони не ставили Бога перед собою. *Села.*

4 Ось, Бог — Помічник мені, Господь з тими, що підтримують мою душу.

5 Він поверне злом на моїх ворогів. — Винищи їх у Своїй вірності!

6 Я добровільно принесу Тобі жертву. Я прославлю Твоє Ім'я, о Господи, бо воно добре,

7 бо воно визволило мене від усього горя, і на моїх ворогів мое око поглянуло *задоволено.*

Хоч історичний підклад до цього Псалма є незвичайно цікавий і певний, то чимало коментаторів доводять, що цей Псалом є пророчим і провіщає про ті дні, коли вірний Божому заповітові останок ізраїльського народу, переслідуваний жорстоко своїми відступниками від Бога й у додатку беззаконником-антихристом, буде в дуже важкім переживанні під

час Великого горя і коли ніхто з народів не прийде йому на поміч, а навпаки, всі народи обернуться проти нього. Тоді цей останок, оточений звідусіль своїми запеклими ворогами, у своїм безвихіднім положенні остаточно звернеться до свого Бога, від глибин душі покається в своїх гріхах, від щирого серця покличе до Бога в Ім'я Господа Ісуса Христа за своє спасіння і Він його спасе від цілковитої загибелі, як написано: „Коли б число синів Ізраїлевих було, як морський пісок, то *тільки* останок спасеться, бо вирок закінчений і скорочений у праведності вчинить Господь на землі!“ (Рим.9:26, пор. Іс. 10:22-23). „І так увесь Ізраїль спасеться, як написано: „Прийде з Сіону Спаситель, і відверне безбожність від Якова, і це заповіт їм від Мене, коли відійму гріхи їхні!“ (Рим. 11:26-27, пор. Іс.59:20, 27:9). Збережені Господом від загибелі й під Його всемогутнім захистом, вони в повнім задоволенні будуть дивитися на своїх ворогів, яких Господь Ісус Христос понищить з'явленням Свого приходу в усій величї сили Своєї могутности (2 Сол.2:8, пор. Зах.14:1-15).

Проте не так велико пророчий аспект цього Псалма в загальному захоплює людей, які читають його, як його аспект практичний, якого можна пристосувати до щоденного життя кожної людини. Мова, яку вжив тут псалмист, незвичайно широка в своїм значенні й всеохоплююча в своїм обсягу, а тому слова цього Псалма кожний може пристосувати до себе, зокрема ж у хвилинах своїх важких особистих переживань і в трудних обставинах життя.

Зло, нещастя або горе може раптово й несподівано прийти на людину з усіх сторін і в кожній обставині життя. Труднощі можуть повстати від незнаних чужих людей, але найчастіше вони приходять від знайомих. Здається, що найбільше дошкульні й болючі удари падають на нас таки від своїх найближчих, рідних і любих. Незвичайно прикро переносити зловідношення або таки пряму зраду зокрема від тих, що для них ми вчинили багато добра, наражаючи задля них не раз себе на великі кошти або на небезпеки сорому чи смерті.

Але хто з нас у більшій чи меншій мірі не дізнав важкого досвіду в своїм житті, не переніс різкого болю в своїм серці, не пережив глибокого смутку або довгих безсонних ночей внаслідок невтішної журби чи невтішного жалю. Скільки то разів у нашому житті великий страх огортав нашу душу й здавалося, що з усіх сторін довкола нас вирости високі непрохідні гори й ось тут нам кінець. Як часто пригноблюють нас непоборні труднощі й обезсилюють безвихідні обставини, бо все повстало проти нас! Чи не є воно не раз також вашим досвідом і вашою трудностю в житті? І що ж ви робите тоді? Яка тоді ваша надія? Псалмист добре знав, що тоді він мав робити, до кого йому вдатися?

О, Боже, Своім Ім'ям спаси мене й захисти мене Своєю

могутністю! В своїй цілковитій безвихідності псалмист не приходив до Бога в імені своєї доброти, чи вірності, або якихось інших своїх заслуг. Перед Богом ми не маємо абсолютно жодних заслуг, бо найбільші й найкращі наші заслуги невідклично засуджують нас на прокляття і вічну загибель. „Хіба з одного отвору виходить вода солодка й гірка? Хіба може, браття мої, фігове дерево родити оливки, або вингород — фіги? Солодка вода не тече з солонця“ (Як. 3:11-12). Так і гріховна природа людини не може принести нічого доброго, що могло би бути будь-якою заслугою перед Богом. Кожна людина, яка усвідомлює свій правдивий стан перед Богом, ніколи не буде молитися словами фарисея: „Дякую, Боже, Тобі, що я не такий, як інші люди: здирища, неправедні, перелюбні, або як цей митник. Я пощу два рази на тиждень, даю десятину з усього, що тільки надбаю!“ (Лк. 18:11-12). Це все, що він міг сказати про себе, — і яке воно бідне й мізерне! Але, крім цього, Бог бачив його серце і знав його життя.

Псалмист приходив до Бога й у палкій молитві благає в Боже Ім'я: „О, Боже, Ім'ям Своїм спаси мене...“ Ані не покладається псалмист на добрість, ширість і силу інших людей, які готові були відплатити йому злом за добро, яких язиками були швидкі на обману, а серця готові на зраду. Він вповні покладає свою надію тільки на Господа й на могутність сили Його, а тому каже: „й захисти мене Своєю могутністю!“ В цьому світі, між грішними й ворожими Божій правді людьми, важко знайти тихий притулок, певний захист, але безпечна пристань є тільки в Бозі. „В тіні крил Його святих, — там є спокій, мир!“

„Почуй мою молитву й нахили Своє вухо до слів моїх уст, бо чужинці повстали на мене й насильники шукають мою душу, — вони не ставили Бога перед собою.“ Ревна молитва до Бога, палкі благання до Його серця, як дуже потрібні вони в нашому житті, а як їх мало! Не раз тому потрібно тих своїх чужинців, неприятелів, ворогів, тієї непевності й безвихідності в житті, бо вони принижують і впокоряють людину, вони є спонукою втікати до Бога, покладатися на Нього Одного, щиро молитися і приносити свої благання до престолу Його ласки, щоб прагнути спасіння свого й своїх ближніх „зо страхом і тремтінням“ (Фил. 2:12), щоб палко просити: „Нахили Своє вухо до слів моїх уст!“

Чужинці й насильники, які шукали його душу, його життя, щоб погубити, про яких згадує псалмист, справді не були чужинці з іншого народу, а юдеяни, які жили в тих околицях і яким Давид зробив багато добра, обороняючи їх перед чужими напасниками. Так, це були „свої чужинці“, чужинці в справі Божих заповітів, чужинці щодо Божої волі, чужинці до діла Божого, чужинці до справ свого народу. Навіть „свій цар“ зійшов з розуму і т. зв. „своя влада“ була жорстока й цілком чужа справам і добробутові своїх громадян, і замість допома-

гати їм жити в спокої і в безпеці, переслідувала їх і допомагала ворогові їх винищувати. Це були запроданці чужим великодержавним інтересам, цілком ворожим до блаженства й добра свого народу. Вони стали по стороні тих, які переслідували вірних Божих вибранців, і прирекли запеклим ворогам Божого народу свою вірність у допомозі знаходити й видавати святих борців за Божу правду й за волю свого народу, за його краще майбутнє, — на муки, страждання, тортури та смерть. Вони не усвідомлюють того й не думають про це, що, борячися проти Божого відкупленого Христовою кров'ю народу, вони справді боряться проти всемогутнього Бога й що одного дня невідклично всі вони мусять з'явитися і стати перед справедливим Суддею, Який не дивиться на особу й не судить за обличчям, щоб прийняти належну заплату за всі свої злочини, що їх вони чинили в своїм житті.

Вони запалили свої язика від геєнни, від чужих Божому народові ідей, і розпустили їх навіть проти свого добродійця, бо вони „не ставили Бога перед собою“, як і написано: „Грїб відкритий — їхнє горло, язиком своїм кажуть неправду, отрута зміїна на їхніх губах, уста їхні повні прокляття і гіркоти! Швидкі їхні ноги, щоб кров проливати, руїна та злидні на їхніх дорогах, а дороги спокою вони не пізнали! Нема страху Божого перед їхніми очима“ (Рим.3:12-18). Так, це — вони! Але як часто ставите ви Бога перед собою у вашому житті? Як часто живете ви свідомістю Божої присутності й спільності з Його Сином, а нашим Господом Ісусом Христом? Як часто ловите ви кожне ваше почуття і кожну вашу думку на послух Господеві Христові?

„Ось, Бог — Помічник мені, Господь є з тими, що підтримують мою душу.“ Серед гамору боротьби, у безвиглядній положенні в пустині, оточений з усіх сторін ворогами, псалмист нараз бачить надприродне чудо — дію потужної Божої руки. „Поглянь, — каже він з окликом невимовної радості, в повноті душевного захвату він викликає, — Бог є Помічник мені, Він є з тими, що дбають за моє життя!“ Господь учинив так, що вороже військо мусіло нараз відступити й швидко залишити поле бою. Трагічне положення вмиг ока змінилось на цілком безпечне. Спасіння Боже сталося раптовно і дивно, без помочі людських рук. Господь зберіг його душу й життя всіх, що були з ним. Чи не робить Господь таких дивних чуд і в наші дні, в особистім і в спільнім житті віруючих у Нього людей, у житті народу? Господня рука не стала коротша, щоб рятувати і тепер! Як часто ми навіть не заперічуємо Божої помочі й охорони від нещастя і від зла. Але Господнє всевидюче око споглядає на кожного з нас і бачить не тільки наші обставини, але наше нутро — наші почуття, думки, заміри, пляни. Бог бачить всі наші потреби й Він робить для нас „значно більше над усе, чого просимо або думаємо, силою, що

діє в нас" (Еф. 3:20).

„Він поверне злом на моїх ворогів.“ Саул зо своїм військом напав на Давида й оточив його звідусіль, щоб його знищити, але Бог кожної хвилини може повернути злом на його ворогів. І справді так сталося, бо филистимляни напали на Саулове царство, щоб його пограбити й поруйнувати. Те зло, яке Саул замишляв і плянував проти невинного Давида, сталося йому. Зло, яке чинять люди в своїм житті своїм ближнім, є подібне до бумеранга австралійських тубильців, який повертається до того, хто ним метнув, — так і зло повертається на злочинця і б'є його, але набагато сильніше. Хто сіє зло, той напевно пожне його з прибутком. Яків обманув свого батька Ісака, а пізніше Якова обмануло аж десять його синів. Гаман приготував шибеницю для Мардохея, але Гаман і його десять синів повисли на ній. Пам'ятайте Золоте правило Христове: „Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки" (Мт. 7:12). На доброчинців повернеться добро, а на злочинців — їхнє зло.

„Винищи їх у Своїй вірності!“ Ці слова Давидової молитви не мають у собі злобного наміру, бо це є молитва глибокої віри в Божу справедливість, що прийде світлий день, у якому Бог понищить його злих ворогів, що безнастанно вганяють за ним і переслідують його, шукаючи його душі. І справді, на Саула в Божому пляні прийшов день загибелі, бо він не хотів покаятися в своїх гріхах перед Богом, а навпаки, чинив ще більше гріха, щоб загинути неспасеним, так як він ходив і до ворожитки вивідувати за свою майбутність і, вкінці, вчинив самогубство, кинувшись на свого меча, а такі Царства Божого не наслідять (Об. 21:8).

„Я добровільно принесу Тобі жертву. Я прославлю Твоє Ім'я, о Господи, бо воно добре, бо воно визволило мене від усього горя, і на моїх ворогів моє око поглянуло задоволено.“ За таке чудове визволення, за таке велике спасіння людина не може залишитися без подяки цілком добровільно, за спонукою серця. Давид склав обітницю Господеві, що принесе Йому жертву й прославить Його Ім'я. Слово Боже учить нас, що коли ми складаємо обітницю Господеві, то вони мусять бути для нас святі, їх потрібно за всяку ціну виконати: „Принось Богові в жертву подяку, і виконуй свої обітниці Всевишньому, і до Мене поклич в день недолі, — Я тебе порятую, ти ж прославиш Мене!" (Пс. 50:14-15, пор. Повт. 23:22-24, Пс. 116:17-18).

Ім'я Господнє є добре: „Скуштуйте й побачте, який добрий Господь, блаженна людина, що надію на Нього кладе!" (Пс. 34:8). Господь визволяє і спасає від усякого горя, бо Він добрий до нас у Своїм милосерді. Приємно було Давидові поглянути на поспішне зникнення його ворогів, це було йому

цілющим бальзамом на його зранене серце й незвичайно великим задоволенням для його душі.

Шевченків переспів Псалма 53(54) висловлює думки псалмиста, вживаючи деяких староцерковних слів, у такий спосіб:

Боже! Спаси, суди мене
Ти по Своїй волі!
Молюсь, Господи, внуши їм
Уст моїх глаголи!
Бо на душу мою встали
Сильнії чужії,
Не зрять Бога над собою,
Не знають, що діють.
А Бог мені помагає,
Мене заступає,
І їм правдою Своєю
Вертає їх злая.
Помолюся Господеві
Серцем одиноким,
І на злих моїх погляну
Незлим моїм оком.

Потрібно перше пояснити деякі, можливо, не всім зрозумілі слова: „внуши“ — роз’ясни; *глаголи*“ — слова; „не зрять“ — не бачать; „правдою Своєю“ — Своїм правосуддям; „їх злая“ — їхнє зло.

Тарас Шевченко разом з своїм поневоленим народом у відношенні до російського всевладного бога-царя відчував себе так же само, як колись молодий Давид з своїми хоробрими вояками у відношенні до посілого злим духом царя Саула, який вганяв за ним з своїм військом, щоб його знищити з лица землі.

А із гною
Встають стовпом передо мною
Його безбожнії діла...
Безбожний царю, творче зла,
Правди гонителю жестокий!
Чого накоїв на землі!

„Юродивий“

Але він також швидко переконався, що ті, яким він робив добро та які вихваляли його талант, справляли в його честь бенкети не на те, щоб його звеличити, але щоб його використати й повеселитися. Він також цілком добре зрозумів, що тяжка неволя і велике горе їхнього народу не лежить тягарем на їхніх серцях, бо, до речі, вони самі стали по стороні жорстокого поневольника, щоб закріпачувати, використовувати й замучити український народ. Вони приспали волю України й колихають її, щоб не збудилася, а то було б їм горе.

А панство буде колихать,
Храми, палати мурувать,
Любить царя свого нового
Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого!
„Я не нездужаю“

Тому, бачивши цілковитий нерозум таких звироднілих і нечесних людей, він звертається до Бога в палкій молитві:

Мій Боже милий! Як то мало
Святих людей на світі стало!
Один на одного кують
Кайдани в серці, а словами,
Медоточивими устами
Цілюються, і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар повезуть?..
„Подражаніє XI. Псалму“

Як колись, за Давидових часів, „свої чужинці“, тобто українці, які запродали себе чужим українському народові великодержавним імперіялістичним російським інтересам для поневолення інших народів, а зокрема українського, завжди готові були зраджувати свій народ і видавати його синів біснуватуму цареві на каторги й на смерть, так і тепер є такі ж самі люди — зрадники свого народу та його правди й волі, тому він каже їм:

Не вам,
Не вам, в мережаній лівреї
Донощики і фарисеї,
За правду пресвятую стать
І за свободу! Розпинать,
А не любить, ви вчились брата!
О, роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!
„Юродивий“

Шевченкові сильно припали до душі слова псалмиста, які він дуже добре знав ще змалку, бо в Слові Божім він побачив незвичайно близьку подібність подій і життя людей колись, за біблійних часів, і тепер, в Україні. Жорстокість, насильство й безприкладний визиск українського народу світською і церковною владою збільшувалися з кожним днем. Людям було щораз то важче жити, вони не мали абсолютно жодної опіки, найменшого співчуття, ніякої надії на краще завтра. Часто люди масово покидали свої села від свого жорстокого нелю-

да-пана й такого ж священика та йшли в світ за очі шукати кращої долі, а там вони в голодних степах гинули разом з своїми дітьми.

Хто тільки відкрив свої уста в їхній обороні, мусів утікати, як колись Давид у гори й пустині, щоб ховатися по різних нетрях і в печерах, або загинути від побоїв і тортур. Тільки згадати поневолює про ту жахливу дійність, про ту правду, що влада поневолює і утискає народ, — це вже було тяжким кримінальним злочином, за який судили якнайсуворіше, бо не вільно висловлюватися проти „справедливої влади“, навіть коли вона чинить найбільше криваві злочини проти людства! Про право людини й право сумління не було й мови! І не було до кого звернутися в своїй обороні покривдженій і поневоленій людині. Коли вона пішла жалітися до свого пана, то не обійшлося без важких побоїв; а звернулася з проханням заступництва до свого духового опікуна — священика, то той видав її поліції, як бунтівника проти влади. До кого людина звернеться в таких надто важких обставинах? Хоч часто влада й молитися не дозволяла людям, проте єдина вільна дорога для людини є тільки звертатися прямо до святого Бога. Він чує благання і стогін кожної людини, на кожному місці.

Тому Т. Шевченко в своїй переспіві Псалма звертається у палкій молитві до Бога: „*Боже! Спаси, суди мене Ти по Своїй волі! Молюсь, Господи, внуши їм Уст моїх глаголи!*“ Спасіння є тільки в Господі, в Його святім Імені, як це він ствердив у переспіві попереднього Псалма: „*Хто ж пошле нам спасеніє, Верне добру волю? Колись Бог нам верне волю, Розіб'є неволю*“. Він просить, щоб Сам Бог роз'яснив немилосердним поневольникам слова його уст, якими він заступається за український народ, бо вони не хочуть їх від нього особисто ані чути, ані прийняти, ні розуміти. Про це він жалівся вже раніше, що його слів не чують, коли він плаче над горем і недолею українського народу:

Тільки я, мов окаянный,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає;
Оглухли, не чують,
Кайданами міняються,
Правдою торгують,
І Господа зневажають, —
Людей запрягають,
В тяжкі ярма; орють лихо,
Лихом засівають...

„Послание“

Глибокі переживання Шевченкової душі за останні три літа,

а зокрема в 1845 році, з усього нещастя, яке він побачив і до якого докладно приглянувся „на нашій славній Україні, на нашій — не своїй землі“, були спонукою до написання так багато глибоких змістом і обширною тематикою поем, в яких він торкнувся найбільше пекучих проблем життя поневолено-го українського народу. Про свої переживання він пише:

Отаке то злеє лихо
Й зо мною спіткалось
Серце людей полюбило
І в людях кохалось,
І вони його вітали,
Гралися, хвалили...
А літа тихенько крались
І сьози сушили,
Сльози щирої любови...
І я прозрівати
Став потроху... доглядатись —
Бодай не казати!
Кругом мене, де не гляну,
Не люди, а змії...

„Три літа“

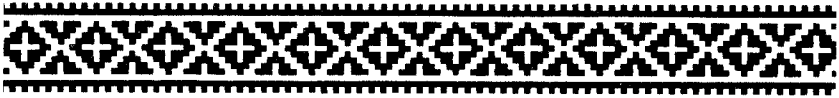
В тих своїх поемах він кинув гостре вістря правди проти „своїх чужинців“ — змосковщеного дворянства й духовенства українського походження, які розкошували на поті та крові свого народу. Це їм не подобалося і вони стали проти нього: „*Бо на душу мою встали Сильнії чужії, Не зрятъ Бога над собою, Не знають, що діють*“. Відтоді вони більше не запрошували Шевченка на свої бенкети й він не дуже хотів мати до діла з людьми, які не бачать Бога над собою і які не знають, що роблять великий гріх проти Бога й злочин проти українського народу. Але він був цілком певний і знав, що Бог є його єдиним Помічником і Заступником: „*А Бог мені помагає, Мене заступає, І їм правдою Своєю, вертає їх злая*“.

Після видужання від недуги тифу, наступного 1846 року він у Києві зустрівся з гуртом цілком інших людей, людей високоїдейних, богобійних, посвячених на величне діло визволення українського народу з московської неволі. З ними він взявся до спільної праці для досягнення преславної мети, яка була для нього так дорога, а це — воля України.

Тарас Шевченко був людиною уповання на Господа Бога й молитви до Нього. Однак він казав не молитися до тих богів у Візантії і Москві; таких богів він не знав, бо вони поневолювали його безталанну Україну. „*Помолюся Господеві Серцем одиноким, І на злих моїх погляну Незлим моїм оком*“.

В цих словах виявляється чистий характер його душі. Він не носив у своїм серці гіркого корінця злоби проти людей, навіть які чинили зло, бо він бачив, що вони чинять гріх у своїм

незнанні Бога, виконують зло через незнання правди, мучать інших, бо не навчилися робити добра. Тільки тому, що Біблія була йому підручником Божої праведности, християнської етики, він міг на своїх злих поглянути незлим своїм оком.

ПСАЛОМ 81

Що могло бути для Т. Шевченка більше природним, як після Псалма 53(54), в якому виявлена така велика надія на Бога під час особливих труднощів і переживань, вибрати Псалом 81(82), щоб змалювати „Видіння Божого Суду“ над земними „богами“ — царями, князями й можновладними цього світу, щоб показати Божу силу володіння над усіма, які насильством здобули собі владу й розбоєм поневолили народи, щоб перекручувати правосуддя і виконувати волю сатани в чиненні несправедливости, кривди, накладання надмірних податків і мит, легалізованої грабежі й усякого іншого зла. Цей Псалом є суворим докором для всіх „богів“, які розпаношилися над людьми, і для тих, які, приймаючи владу, складали присягу, що будуть з добрим сумлінням виконувати правосуддя і підтримувати закон, але, прийнявши владу, в інтересі особистої наживи й швидкого збагачення кинули під ноги й потоптали свою присягу, і закон, і правосуддя.

Автором цього Псалма не був відомий для всіх псалмоспівець Давид, але храмовий поет, пророк, співець, музикант і диригент хору Асаф, який, крім цього Псалма, написав ще десять інших, що їх у Книзі псалмів приписано його авторству, а це Псалми 73-ій до 83-го. Асаф, левит, син Варахії, був визначним музикантом за часів царювання Давида й Соломона [1 Хр. 6:39, (в Огієнка 6:24), а дальше: 15:17,19; 16:5,7,37; 25:1-2,6-9]. Він настільки вславився у виконванні свого обдарованого талантами служіння, що на протязі багато сотень років усіх храмових співаків і музикантів називали „Асафовими синами“ (Езд. 2:41, 3:10, Неем. 7:44, 11:17,22, 12:35-36). У Псалмі 81(82) Асаф виступає не лише як поет, бо пише в поетичній формі, але також як проповідник, який з повним авторитетом пророка проголошує Божі слова до царів і суддів, бо вони узурпували владу для чинення несправедливости й утиску безпомічних і безрадних людей в їхнім положенні пониження і переслідування. Своїх вибраних людей, які є правдиві в своїм житті й щирі у виконанні своїх обов'язків, Бог уживає для більшого й важливішого служіння — для докору й засуду несправедливости й злочину неправедних людей, які знайшлися при владі й поробили себе фальшивими богами. Христос сказав про вірних Божих слуг такі слова: „Гаразд, рабе добрий і вірний! Ти в малому був вірний, над великим поставлю тебе“

(Мт. 25:21). Диякон Степан — первомученик ранньої Церкви, є чудовим прикладом сповнення тих Христових слів ще за його життя на землі, бо внаслідок вірного виконання свого служіння в церкві, як диякона, Господь покликав Степана до ще більшого служіння — до незвичайно успішного свідчення про Ісуса Христа перед народом і перед юдейським синедріоном.

Пригляньмося до якнайближчого перекладу Псалма 81(82) з оригінальної мови, а зокрема до його вістки.

1 Бог стоїть у Божім згромадженні; в середині Він судить богів.

2 „Аж доки ви будете судити несправедливо, й підіймати обличчя лукавих? (Села).

3 Обороніть бідного й сироту, оправдайте нещасного й бідаря,

4 визвольте бідного й злидаря, спасіть від рук лукавих!“

5 Вони не знають і не розуміють, вони ходять у темряві, захиталися всі основи землі.

6 „Я сказав: „Ви — боги, і всі ви - сини Всевишнього,

7 але ви помрете, як людина, і впадете, як кожний один з князів“.

8 Встань, о Боже, суди землю, бо Ти внаслідиш усі народи!

Псалмист Асаф має велике пророчє видіння, в якому він бачить Бога, як Господа над панами та як Суддю над суддями. Він бачить Його на згромадженні всього Божого народу не з наміром, щоб докоряти народ за його лицемірство, поверховність, обрядовість і формальність, але щоб виявити всяку несправедливість і засудити за ламання Божих законів усіх земних богів — провідників народу: царів, суддів, священників і всіх інших, що мають будь-яку владу над людьми.

„Бог стоїть у Божім згромадженні; в середині Він судить богів“. Сам Бог скликав всенародні збори, бо це є Боже згромадження, і Він став проти володарів і суддів народу, яким Він наказав чинити Божу праведність, але Він бачить у них якраз усе протилежне: перекручування правосуддя, ламання закону, хабарництво й підкупство, підступ і обман, а над усе те Він бачить кривду й насильство над бідними й безпомічними.

Отже, приходить час виповнення мірки гріха, і Бог встає проти злочинців і заступається за покривджених. Він є суворий Суддя і Він судить в Своїй справедливості злочинців, які чинили кривду й проливали кров. Історія народів є дуже добрим свідком того, що коли в якійсь державі сильно зростає несправедливість, зло і гріх, то й також для влади тієї держави приходить день Божого суду й карання; ця влада провалюється і приймає належну заплату за свої несправедливі вчинки. Історія Ізраїльських царів, суддів і провідників народу, яка описана в Святім Письмі, незвичайно яскраво виявляє їхні гріхи перед Богом і показує також сильну руку Божого карання за їхні гріховні вчинки, бо цю історію писали богобійні люди, Божі пророки, проваджені Святим Духом, які бачили

виявлення Божої справедливості на морально зіпсутім провіді. Воно, безперечно, як і в кожному народі, відбувалося також і в нашому, на жаль, наші історики не описали тих подій в світлі Божої правди, бо, з одного боку, був страх перед володарями й людьми, а з другого — це є вже якась загальна тенденція істориків усіх народів світу — не виявляти злих сторін життя провідників і народу, а розмальовувати тільки світлі сторінки їхньої історії, або описувати кривду, яку народ ніс від своїх ворогів.

Яке ж є Боже оскарження проти земних богів, яких Він прийшов судити? Бог бачив і знав усе, що провідники народу чинили потайки, щоб ніхто не зловив їх на їхніх злочинах. Тому Бог ставить їм конкретне питання: *„Аж доки ви будете судити несправедливо, й підіймати обличчя лукавих? Як довго будете судити лукавим судом, прощати злочини й відпускати лукавих безкарно? Правосуддя їхнє було перекинуте, — вони відпускали винного, а невинного і насилуваного карали. Суддів і свідків підплачували злочинці, а ті перекинували закон і правосуддя. Володарі дивилися на все крізь пальці й не звертали уваги, бо й самі були винні в цьому. Зіпсуття правосуддя, це один з найгірших проявів у суспільстві, це беззаконня, яке є певною ознакою незабарного його упадку. Погляньте в історію народів світу й напевно переконаєтесь, що Божа аксіома є абсолютно правдива: „Праведність народ підіймає, а беззаконня — то сором народів“ (Прип. 14:34).*

Бог не тільки докоряє царям і суддям, які зневажили свою службу, й забороняє їм чинити перекинуте правосуддя, але Він вказує їм також на це, що вони мали робити, та не хотіли чинити: *„Обороніть бідного й сироту, оправдайте нещасного й бідаря, визволіть бідного й злидаря, спасіть від рук лукавих!“* Нема нічого гіршого на світі від того, коли суддя і злочинець є в союзі, й допомагають собі обопільно за допомогою перекинутого закону грабити людей. Закон в руках несумлінних і підступних людей може бути смертельним знаряддям помсти й лукавства, від якого важко будь-кому сховатися і зберегтися. Бог став проти лукавих суддів, бо вони вживали закон, як немилосердне знаряддя утиску бідних, сиріт, вдів і нещасних, які й без їхніх несправедливих учинків несли надмірно великий тягар життєвих труднощів. Тому Бог наказує тим земним богам всіх покровджених оборонити, оправдати, визволити і спасти від рук лукавих людей, які, крім власної наживи й, окрім загарблення несправедливого багатства, нічого іншого в цьому світі бачити не можуть.

Про несправедливий суд і утиск бідних, сиріт, вдів і нещасних дуже часто говориться в Святому Писанні й у різних періодах часу. Несправедливість з боку влади до своїх громадян, а зокрема до людей з поневолених народів, є горезвісним явищем усіх віків, особливо ж у країнах з деспотичними дикта-

торами — автократами. Тому в Законі Своїм Бог заповів через пророка Мойсея: „Не будете звертати уваги на обличчя в суді, — як малого, так і великого вислухаєте, не будете боятися обличчя людини, бо суд — Божий він! А ту справу, що буде занадто тяжка для вас, принесете мені, і я вислухаю її“ (Повт. 1:17). Але сини первосвященника Ілії перекидали правосуддя і тим зневажали Бога, за що прийняли сувору кару від Господа (1 Сам. 3:11-14, пор. 4:11,17-18). Так же само сини вірного пророка Божого Самуїла пішли злою дорогою, не чинили правосуддя і ламали Божий Закон (1 Сам. 8:1-5).

Настановляючи суддів по містах, цар Йосафат попередив і перестеріг їх такими словами: „Дивіться, що ви робите, бо не для людини ви судите, але для Господа, і Він з вами в справі суду. А тепер нехай буде Господній страх на вас. Стережіться й робіть, бо нема в Господа Бога нашого кривди, ані огляду на особу, ані брання дарунка“ (2 Хр. 19:6-7). Пророк Ісаїя пророкував проти старших, які за його часів дорогу стежок народу сплутали й не чинили правосуддя: „Умийтеся, очистьте себе! Відкиньте зло ваших учинків з-перед Моїх очей, перестаньте чинити лихе! Навчіться чинити добро, правосуддя жадайте, карайте грабіжника, дайте суд сироті, за вдову заступайтесь!“ (Іс. 1:16-17). „Господь став на прю, і стоїть, щоб судити народи. Господь іде на суд, щоб судитися зі старшими народу Свого й з вождями його: „Ви виноградника Мого знищили, грабунок з убогого — в ваших домах! Що це сталося вам, що народ Мій ви гнобите й утискаєте вбогих?“ — Так говорить Господь, Бог Саваот“ (Іс. 3:13-15).

Це саме Господь говорить через пророка Єремію: „Судіть вранці суд і рятуйте грабованого від руки переспідника, щоб не вийшла, мов огонь, Моя лють, — і вона запалає за зло ваших учинків, і не буде кому погасити“ (Єр. 21:12). В подібний спосіб промовляв Бог через пророків Амоса (5:12,15), Михея (7:2-4), Захарію (7:8-14) і інших.

Але мимо всіх закликів Божих через різних пророків протягом цілої старозаповітної історії ізраїльського народу, його провідники не послухалися голосу Божого. Вони не мали сумління, воно було в них цілком спалене, а тому вони й не мали абсолютного жодного милосердя, ні співчуття до людського горя і біди, які були внаслідок їхнього зловживання влади. „Вони не знають і не розуміють; вони ходять у темряві; захиталися всі основи землі.“ Від морально й інтелектуально зіпсутих людей при владі не можна було й сподіватися нічого іншого. Вони не можуть належно розуміти, ані правильно думати, бо вони морально зіпсуті. Це люди без етики й без принципів у житті. Вони не знають і не розуміють постанов закону, бо ходять у темряві й у темряві чинять всяке зло, ламають закон, якого запрягли підтримувати й виконувати. Христос звернув увагу на цей важливий факт з людсько-

го життя: „Суд же такий, що світло на світ прибуло, люди ж темряву більш полюбили, як світло, — лихі бо були їхні вчинки! Бо кожний, хто робить лихе, ненавидить світло, і не приходять до світла, щоб не зганено вчинків його“ (Ів. 3:19-20). Коли володарі країни, її судді й люди при владі зачнуть перекручувати закони й псувати правосуддя, тоді розкитується основа життя людей на землі — мораль суспільства, й настає цілковита руїна країни. Таку жахливу картину зруйнованого суспільства розмалює нам псалмист. І справді, нічого тоді вже багато зробити не можна: „Як основи зруйновано, — що тоді праведний зробить?“ (Пс. 11:3). Тільки всемогутиній Бог може направити це, що людьми поламане й зруйноване, бо тільки Він має правдивий і ефективний лік на гріх: „Кров Ісуса Христа, Його Сина, очищує нас від усякого гріха“ (1 Ів. 1:7).

„Я сказав: „Ви — боги, і всі ви - сину Всевишнього, але ви помрете, як людина, і впадете, як кожний один з князів“. Бог не дивиться на обличчя людини, але на її серце й на її життя, і Він судить кожну людину справедливо, за її вчинками. Кожна людина, що чинить гріх, мусить за нього прийняти належну заплату: „Бо заплата за гріх — смерть, а дар Божий — вічне життя в Христі Ісусі, Господі нашім!“ (Рим. 6:23).

Даючи людям Свій Закон і доручивши їм чинити Його правосуддя, Сам Бог сказав їм, що вони мають поводитися і діяти як боги, тобто, як Божі діти, які розуміють Божу волю і виконують її належно й сумлінно: „*І всі ви - сину Всевишнього*“. Але воно ніколи не було в Божім намірі, щоб ті слова зловживати й щоб справді вивищувати людей, що при владі, понад усіх інших людей і робити їх абсолютно недоторкальними й безвідповідальними за виконування їхньої служби для своїх громадян. Підлабузні диктаторській владі неправдиві релігійні вчителі вже в сірій давнині створили фальшиву доктрину про божеське право володарів, тобто таку релігійну науку, що царі, князі, судді, жерці, священники й державні чиновники у виконуванні своїх державних чи цивільних обов'язків не підлягають законові й не є відповідальні перед ніким на землі, а тільки перед Богом, і що кожна спроба громадян зменшити їхнє тиранство, судити за злочини, або скинути їх з їхнього престолу й поставити кого іншого, є прямим бунтом проти Самого Бога, бо вони є Його заступниками на землі. На жаль, і в наших часах поступового й софістичного двадцятого віку можна також ще почути такі голоси з проповідальниць і в пресі, щоб приборкати людські сумління до різних вимог і вибриків хижих тиранів і деспотів при владі. Але Святий Дух, Який надхнув Асафа провістити царям і суддям Божу волю, не виявив абсолютно жодної можливості й найменшого натяку на якесь божеське право земним володарям правити зле й ламати Боже правосуддя. Всяка влада

від Бога шанує Божий Закон і виконує Боже правосуддя сумлінно, — вона є пострахом для злочинців і для втримування правопорядку між людьми; але всяка влада, яка відкидає Бога й кидає під ноги Боже правосуддя, не може бути владою від Бога, — вона завжди є пострахом для людей чесних і богобійних, вона перекручує правосуддя і при цьому вживає злочинців для промошування насильства, несправедливості й своїх хижацьких цілей за намовою сатани.

Та якої високої позиції в суспільстві людина не досягнула б, і як багато про себе вона не думала б, або як високо вона себе не виносила б над всіх інших людей, Бог пригадує такій людині, що вона справді не є богом і що для неї також прийде її кінець на землі: „*Але ви помрете, як людина, і владете, як кожний один з князів*“. В яку пишну одежу, приоздоблену дорогоцінностями, цар чи князь не вбирався б, Слово Боже каже, що нагий він народився і нагим відійде з цієї землі, не взявши з собою нічого (Йов 1:21, пор. Еккл. 5:14). Фактом є те, що найбільші й найвизначніші люди вмирають так само, як усі прості, бо вони „смертельні боги“. Але на цьому не кінець, бо про людей написано ще так: „Людем призначено вмерти один раз, потім же суд“ (Євр. 9:27). Великий і малий, значний і простий, віруючий і безвірник, — всі мусять стати перед справедливим Суддею і дати відповідь за всі свої справи й діла, які чинили на цій землі.

Тому молитва псалмиста до Бога є також за дочасний суд над земними богами, які ламають Його Закон, перекручують правосуддя і утискають невинних і бідних людей: „*Встань, о Боже, суди землю, бо Ти внаслідуй усі народи!*“ Всі люди на землі мусять усвідомити й пам'ятати, що над ними стоїть Єдиний Владика — Господь! Він — наш Володар, і всім нам у найглибшій покорі належить схилитися перед Його Маєстатом і бути послужним Його святій волі.

Пригляньмося тепер ще пильно до слів Шевченкового переспіву Псалма 81(82).

Між царями й судіями
На раді великій
Став земних владик судити
Небесний Владика.
„Доколі будете стяжати
І кров невинну проливати
Людей убогих, а багатим
Судом лукавим помагати?
Вдові убогій допоможіте,
Не осудіте сироти,
І виведіть із тісноти
На волю тихих, заступіте
Од рук неситих!“

Не хотять
Познать, розбити тьму неволі, —
І все — Господа глаголи,
І все плачеться земля.
Царі, раби — однакові
Сини перед Богом;
І ви помрете, — як і князь ваш,
І ваш раб убогий.
Встань же, Боже, суди землю
І судей лукавих!
На всім світі Твоя правда,
І воля, і слава.

Цікаво, що перед тим, як Тарас Шевченко пише про суд Небесного Владика над земними владиками, він у переспіві попереднього Псалма просить перше про суд над собою: „*Боже! Спаси, суди мене Ти по Своїй волі!*“ Це є абсолютно правильний і щирий християнський підхід, згідно Христових слів: „Вийми перше колоду з власного ока, а потім побачиш, як вийняти заскалку з ока брата твого!“ (Мт.7:5). Християнська етика проявляється в Шевченка навіть у доборі й порядку переспівів Псалмів, бо весь він був просякнутий наукою Біблії.

Т. Шевченко не мав на думці переспівати цей Псалом ради переспіву тільки, але як колись псалмоспівець Асаф, так і він мав на думці справжній Божий суд над несправедливими земними владиками — богами, які весь час перекручували правосуддя. „*Між царями й судіями На раді великій Став земних владик судити Небесний Владика*“. Було бо й за що судити не лише всю кровопійну несправедливу систему російського царського деспотизму, але й окремих її осіб, які довели цю систему до такої несамовитої жорстокості. Живучи від 1832 р. в Петербурзі — столиці Росії (Петербург був столицею Росії від 1712 до 1918 року), й студіюючи в Академії мистецтв, Шевченко мав незвичайно велику нагоду на багато що надивитися, багато чого наслухатися й пережити, щоб добре збагнути цю до крайності зіпсовану систему державного правління. Політичне поневолення України й кріпацтво завдали йому особисто великого горя і багато страждань вже від дитячих років. Він не потребував, щоб хтось йому доказував про жахливе життя поневоленого українського народу. Весь гріх, утиск і несправедливість царів і їхніх урядників у відношенні до українського народу він переніс на собі особисто.

Віїхавши з модерно розбудованої на козацьких костях столиці Росії — „вікна до Європи“, повної озолочених царських палат, і прибувши вперше в Україну в 1843 р., а потім знову в 1845 р., він придивлявся до неї і до своїх поневолених людей вже не дитячими невинними очима, але очима дозрілої молодого людини з докладно виробленим світоглядом, яка

могла поглянути глибше в життя і побачити причини людського горя, яка могла порівняти й відрізнити поневольника від поневоленого, кривдника від покривдженого, насильника від насилуваного.

Все, що він побачив, впало надто важким каменем на його душу, стало до сліз великим болем його серця. Ті глибокі враження з пережитого в Україні, які докраю зранили його серце, він висловив у своїх поемах з 1843-45 років. Справді, вже в них він поставив на прилюдний осуд всіх земних богів — і царів, і можновладних, і панів чужих і своїх, і церковних владик, за всі їхні злочини, лукавства й терор, які вони чинили над поневоленими народами, а зокрема над українським.

Невеликії три літа
Марно пролетіли,
А багато в моїй хаті
Лиха нарobiliли:
Опустошили убоге
Моє серце тихе,
Погасили усе добре,
Запалили лихо...

„Три літа“

Дуже багато злочинів царського окупанта України він виявив у своїх поемах за ті три літа, зачинаючи від поеми „Розрита могила“ (1843 р.), аж до поеми „Холодний яр“ (1845 р.) Тільки коротким підсумком, описаної ним всієї несправедливості, завданої Україні, є слова переспіву цього Псалма: *„Доколі будете стяжати і кров невинну розливають Людей убогих, а багатим Судом лукавим помагать? Вдові убогій допомогою; від них поневольники забирали до війська їхніх синів на довгі роки служби або на криваві війни розширювання московської імперії для поневолювання різних народів, з тих воєн багатьох ніколи не поверталися, а хто вернувся — то був жахливим калікою, а на старші роки такі вдови залишалися цілком без опіки, вмираючи з голоду під тинами. Пани й москалі (вояки) знеславлювали й пускали українських дівчат покритками, а покинені матер'ями безбатьченки тинялися попід тинню круглими сиротами. Ані влада, ані церква не робили нічого, щоб зарадити цьому страшному горю, бо насильство чинили найчастіше паничі й поповичі, — несправедливість і*

утиск визирали з-за кожного угла. Чужі й свої пани немилосердно били своїх кріпаків і знущалися над ними без жодного пожаління. Шевченко не міг спокійно дивитися на таке безправ'я, на знущання і розбишацтво, яке окупант безкарно чинив над українським народом, позбавленим людських прав, гідности й чести. Його серце з превеликої любови до свого обездоленого народу бунтувалося проти такого безправ'я і насильства. Він звертався до своїх панів, нащадків козацької старшини, щоб спільними силами зробити щось для добра поневоленого народу, щоб звільнити його з кріпацтва й неволі, щоб дати йому полегшу, але його палкі слова падали на глухі стіни закам'янілих сердець, навіть його суворі слова осуду не знаходили жодної відповіді. Він побачив незабаром, що це не люди, а нелюди: „Кругом мене, де не гляну, Не люди, а змії...“ Вони пішли на повну співпрацю з лукавим окупантом України й помагали йому зо своєї Матері України останню полатану сорочку здирати. Їм навіть не було на думці допомогти убогій вдові й заступитися за сироту, бо на ділі вони своїми скривавленими руками натворили їх повно по всій Україні.

В пізніших своїх поемах Т. Шевченко також різними способами описував жахливе безправ'я окупаційного режиму московського царя в Україні.

Аж ось — лихий царя несе
З законами, з мечем, з катями,
З князями, темними рабами.
Вночі підкрались, зайняли
Отари з поля, а пасущих,
І шатра їх, убогі куші,
І все добро, дітей малих,
Сестру, жену, і все — взяли,
І все розтлили, осквернили.
І осквернених, худосилих,
Убогих серцем, завдали
В роботу-каторгу.

„Саул“

В іншому вірші Т. Шевченко знову й знову настирливо питається:

Чи буде суд? Чи буде кара
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда між людьми?..
Повинна быть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить.

„О, люди!“

Але він скоро переконався, що ні священики, ні пани, ні окупанти, ані царі не хочуть слухати Божих слів, які Він

промовляв до них через Своїх пророків. „Не хочать, Познають, розбити тьму неволі, — І всує — Господа глаголи, І всує плачеться земля“. Вони поставили перед собою свої земні цілі, до яких ідуть по трупах мільйонів безборонних людей, і марна справа нагадувати їм про Божі слова, намарне вказувати їм на сльози й страшне горе поневолених народів, бо ці земні боги — закам'янілі боввани, людські ідоли, які не бачать нічого, не чують нічийого крику, ні плачу, й не жалують нікого. В пізніших роках, у своїй поемі Шевченко звертається з сильним докором до тих, що ще йшли благати милости до земних богів-ідолів.

Горе з вами
Кого благати ви прийшли?
Кому ви сльози принесли?
Кому ви принесли з сльозами
Свою надію? Горе з вами,
Раби незрячіі! Кого,
Кого благаєте, благії,
Раби незрячіі, сліпіі?
Чи ж камінь милує кого?
Молітесь Богові одному,
Молітесь правді на землі.
А більше на землі нікому
Не поклоніться! Все брехня:
Попи й царі!..

„Неофіти“

Разом з псалмистом Шевченко засуджує нерівність між людьми-богами й людьми-рабами: „Царі, раби — однакові Сини перед Богом; І ви вмрете, — як і князь ваш, І ваш раб убогий“. Але тому, що вони не хочуть слухати Божих слів через Його пророків, він кличе до Бога вчинити справедливий суд над царями й судіями: „Встань же, Боже, суди землю І судей лукавих! На всім світі Твоя правда, І воля, і слава!“

ПСАЛОМ 93

Тарас Шевченко вже змалку знав книгу Псалмів, бо дуже часто, коли він вчився грамоти, дяк посилав його читати псалми над покійними, і напевно вивчив їх багато на пам'ять. А маючи зміст псалмів у своїй пам'яті, без труду міг підшукати за порядком ті, які підходили до його загальної теми в групі його переспівів десяти псалмів з назвою „Псалми Давидові“. Тому, продовжуючи з Псалма 81(82) тему Божого суду над злочинцями, що були при царській владі, він переспівав Псалом 93(94), який підсилює потребу Божого справедливого суду, виявляючи злочини, що їх чинили поневольники й експлуататори України.

Цей псалом очолює малу, але дуже цікаву пророчу групу семи псалмів — від 93 до 99 (94-100). Перший з них вказує на період Скорботи на землі, під час якої Бог буде судити й карати всіх Своїх противників і покладе їх підніжком ніг Свого Сина, Ісуса Христа, бо Його Бог помазав на Наслідника й Володаря всієї землі (Пс.2:6-12). Дальші псалми тієї групи оспівують світле з'явлення Господа Ісуса Христа в Його другім приході на землю, славний період Тисячолітнього Царства Христа над усіма народами землі та Його Величність, як Царя над царями й Господа над панами.

Цей Псалом є також зразком пророчої молитви вірного Богові останку ізраїльського народу під час Великої скорботи про визволення від горя і про відплату за всі страшні злочини на Божих противників, які будуть переслідувати й утискати Його вірних протягом сім пророчих років перед приходом Христа на землю, щоб встановити Своє Царство.

Погляньмо на цей Псалом, як він виглядає в перекладі якнайближчим до оригінальної мови.

- 1 О, Господи, Боже помсти! О, Боже помсти, засяй!
- 2 Встань, о Судде землі! Дай справедливу відплату гордим!
- 3 Аж доки злюки, о Господи, аж доки злюки будуть радіти?
- 4 Вони верзикають, вони говорять нахабно, кажуть гордовито всі злочинці.
- 5 Твоїх людей, о Господи, вони нищать і Твоє насліддя мучать.
- 6 Вони вбивають удову й чужинця, вони мордують сироту,
- 7 і кажуть: „Господь не побачить, і Бог Яковів не запримітить!“
- 8 Зрозумійте ви, безглузді між людьми! О ви, нерозумні, коли ви помудрієте?

9 Чи Той, Хто вмістив ухо, не почує? Чи Той, Хто створив око, не побачить?

10 Чи Той, Хто напучує народи, не покарає? Чи Той, Хто навчає людину, не знає?

11 Господь знає думки людини, що вони марні.

12 Блаженна людина, яку Ти напучуєш, о Господи, і навчаєш її зо Свого Закону,

13 щоб від днів тривоги дати їй відпочинок, поки злющому викопається яма.

14 Господь не покине Своїх людей, ані не залишить Свого насліддя,

15 бо до праведности повернеться суд, і за ним *підуть* всі широкосерді.

16 Хто за мене підійметься на злюків? Хто за мене повстане на злочинців?

17 Коли б Господь не був моя поміч, ще трохи й упокоїлася б моя душа.

18 Коли б я сказав: „Захиталася моя нога!“ — то, о Господи, Твоя любов підтримує мене.

19 Коли в мені множаться тривожні думки, то Твої потіхи — насапода моєї душі.

20 Чи Тобі в спільності престол беззаконня, щоб перекручення ставало законом?

21 Вони гуртуються проти душі праведного й засуджують невинну кров.

22 Та Господь — моя твердиня, і мій Бог — скеля мого притулку.

23 І Він повертає на них їхнє зло, та їхній злом понищить їх, понищить їх Господь, наш Бог!

Бачивши злочинців, які використовують свою владу для особистої наживи й усякими нечистими способами утискають людей, а зокрема праведних, автор Псалма звертається до суверенности Бога, Який має владу й силу над усім світом, і може судити злочинців Своїм справедливим судом за всі злочини, які вони вчинили, в першій мірі, проти Бога, а далі, також проти людей, створених на образ і на подобу Божу. Псалмист докоряє бундючим безвірникам за їхнє нерозумне говорення проти Бога, Який, мовляв, не чує стогону й благань гноблених і переслідуваних, не бачить їхніх страждань і горя, і навіть не спостерігає, як злочинці проливають невинну кров. Він, вкінці, бачить також суворі Божі карання, які вже впали на злочинців з-поміж його народу, що ними Бог справедливо віддає їм за все їхнє зло, яке вони чинили своїм людям. Якось так є вже від найдавніших часів, що підлабузних висулужників — зрадників свого народу, ворог використовує до останньої краплини поту, а тоді трактує їх як найпідліших зрадників і платить їм, як таким, бо добре розуміє, що зрадник буде завжди зрадником і зрадить також його. Псалмист бачить, як Бог Своєю силою нищить тих, що чинять зло, несправдливо

вість, утиск, переслідування праведних і всякий інший гріх.

„О, Господи, Боже помсти! О, Боже помсти, засяй! Встань, о Судде землі! Дай справедливу відплату гордим!“ (вв. 1-2). Тут слово „помста“, можливо було б краще перекласти словом „відплата“, або навіть словами „захист“ чи „оборона“. Але всі вони не мають того одного потрібного значення, щоб передати глибину думки, висловленої в двох перших віршах Псалма. Слово „помста“ розуміється не раз як діло неконтрольованих почуттів людини, але іншими разами як контрольований законами вияв справедливости за вчинену комусь кривду. Перший вид помсти був знаний в історії людства перед встановленням Божого Закону, коли за одного зуба (чи за одне око), покривджений мстився до тієї міри, що, коли міг, то вибивав тому, хто скривдив, його дружині, його дітям, його батькам — його ближчій і дальшій родині всі зуби (або очі). Але коли прийшов Божий Закон, то таку нестримну пристрасну помсту обмежено постановою, яка казала, що справедливим буде віддати за кривду тільки тією самою міркою кривди, тобто не більшу, ані меншу кару, але таку саму її величину, яка була у кривді; іншими словами — зуба за зуб, око за око, синяка за синяк тощо, бо потрібно чинити справедливий суд і давати справедливі кари за чинення зла, а не такі кари, які є надмірні й неконтрольовані певним правилом, оснований на Законі Божої справедливости.

Отже, в такому розумінні слово „відплата“ було б кращим словом для перекладу. Але й воно не цілком добре відповідає значенню тієї правди. Відплатити потрібно кривою за кривду, але зловмисний злочин належить покарати суворішою карою — відомстити. Однак, Бог є не тільки Богом відплати й помсти, але Богом захисту й охорони, а також Богом нагороди за вчинені кривди, коли злочинець не може заплатити за свій злочин. Зрештою, хто може встановити ціну чи велич компенсації за пролиту невинну кров? Життя — безцінне!

„Аж доки злюки, о Господи, аж доки злюки будуть радіти? Вони верзикають, вони говорять нахабно, кажуть гордовито всі злочинці. Твоїх людей, о Господи, вони нищать і Твоє насліддя мучать. Вони вбивають удову й чужинця, вони мордують сироту, і кажуть: „Господь не побачить, і Бог Яковів не запримітить!“ (вв. 3-7). Два рази тут псалмист питається: — „Аж доки?“ Злі люди, які живуть насильством, не тільки чинять зло, але радіють зо свого успіху в чиненні беззаконства й хваляться своїми крадіжками й убивствами, немовби воно корисне й гідне хвали. Насмішливі гордовиті слова беззаконників є як важке гостре каміння для утискування, і кожний день їхнього утиску проминає немов рік. Шевченко висловився про цю довготу днів у неволі такими словами: *„Лічу в неволі дні і ночі — І лік забуваю! О, Господи! Як то*

тяжко Тії дні минають! А літа пливуть за ними, Пливуть собі зтиха, Забирають за собою і добро і лихо..."

Неморальні перевертні ніколи не вважають на етичні принципи взаємовідносин між людьми, для них єдиною метою до досягнення є особиста нажива на поті й крові інших людей. Псалмист вказує на їхні злочини проти людей. Злюки визиском і утиском мучать і винищують людей фізично, а зокрема вірних Господеві. Позоставили вдів вони кривдять і мучать, щоб видерти від них не тільки їхній спадок, але й останню полатану одягу, вони вбивають їх так само, як повбивали їхніх чоловіків. Те саме вони чинять для чужинців, відбираючи від них всяке право на життя й існування, аби тільки пограбити їхнє майно. Сиріт вони мордують, щоб не було кому допоминатися за свою батьківську спадщину й щоб не було кому її повертати. Нелюдяні злюки навіть мріють про сліпого, глухого й нерозумного бога, який не бачив би людської кривди й горя, не чув би стогону пограбованих і мучених, і не знав би, що вони чинять. Грабіжники і кровожадні вбивці або вибирають собі мертвих богів-ідолів, які не можуть їм докоряти, ані карати за їхні злочини проти людей, або таки прямо вмовляють і переконують себе, що Бога нема, як це звичайно чинять всі безбожники. Така ідолопоклонська або безбожницька ідеологія, основана на сатаниній брехні, є незвичайно вигідна для всіх грабіжників і кровопійців, щоб красти, грабити й убивати безборонних людей цілком безвідповідально.

„Зрозумійте ви, безглузді між людьми! О ви, нерозумні, коли ви помудрієте? Чи Той, Хто вмістив ухо, не почує? Чи Той, Хто створив око, не побачить? Чи Той, Хто напучує народи, не покарає? Чи Той, Хто навчає людину, не знає? Господь знає думки людини, що вони марні“ (вв. 8-11). З повною сміливістю псалмист докоряє безглуздим і нерозумним злочинцям, які в своїй хворобливій уяві зобразили такого бога, який не бачить, не чує, не знає і не розуміє нічого з того прокляття, яке вони чинять на цій землі, поробивши себе богами. Вони стали як безглузді тварини, які не можуть нічого розуміти і не бажають знати про свою відповідальність перед справедливим Суддею.

Псалмист закликає їх до перевірки свого марновірства й до належного усвідомлення духової дійсності. Бог не тільки є, але Він є Творцем усього. Бог створив усе невидиме й видиме — всесвіт, землю і людину. Він дав людині ухо, око, розум і напучує її в житті, не раз вживаючи суворих засобів карання, коли людина вперто йде дорогою непослуху Його святій волі. Бог бачить і знає, що людські задуми й пляни є марні й що вони ведуть до руїни й прокляття. Тому псалмист каже: *„Зрозумійте, ви безглузді між людьми!“* Схаменіться і уважайте, бо Божа терпеливість має також свою мірку й прийде день, коли Він покарає весь гріх і беззаконня.

„Блаженна людина, яку Ти напучуєш, о Господи, і навчаєш її зо Свого Закону, щоб від днів тривоги дати їй відпочинок, поки злющому викопається яма. Господь не покине Своїх людей, ані не залишить Свого насліддя, бо до праведности повернеться суд, і за ним підуть всі щиросерді“ (вв. 12-15). В протилежності до нерозумних злочинців, які йдуть дорогою сваволе до остаточної загибелі, блаженною людиною є та, яку Сам Господь напучує і навчає її зо Свого Закону. Така людина буде мати відпочинок під час тривоги, коли настане день палкого Божого гніву й Він розпічне Свій справедливий суд над злочинцями. Тут нагадується Псалом 1-ий, в якому накреслена картина блаженної людини у відрізненні до беззаконців. Покірні Божові люди мають певну надію, що Господь їх не покине й не залишить у часі неволі, але дасть визволення і винагороду Своім вірним, а відплату Своім ворогам. Прийде день, коли Господь встановить Своє правосуддя, основане на Божій праведності, й усі щиросерді будуть триматися і виконувати його, бо воно приносить блаженство, добробут і спокій в житті людей.

„Хто за мене підійметься на злюків? Хто за мене повстане на злочинців? Коли б Господь не був моя поміч, ще трохи й упокоїлася б моя душа. Коли б я сказав: „Захиталася моя нога!“ — то, о Господи, Твоя любов підтримує мене. Коли в мені множаться тривожні думки, то Твої потіхи — насолода моєї душі. Чи Тобі в спільності престол беззаконня, щоб перекручення ставало законом? Вони гуртуються проти душі праведного й засуджують невинну кров“ (вв. 16-21). Молитовно псалмист звертається до Бога помсти з проханням про справедливу відплату злюкам за всі кривди й злочини, за ріки невинної крові, які злочинці пропили, що описані в 3-7 віршах. Дивлячись на дні терору беззаконників, псалмист визнає, що тільки милостивий Господь був для нього допомогою, бо без Божої сильної руки охорони його душа вже давно упокоїлася б, а тіло спочило б у могилі.

Псалмист визнає, що в часах переслідування і терору проти праведних людей дуже легко могла похитнутися його нога й що не раз він міг підупасти в своїй вірі й надії на Господа, але незмірна Божа любов завжди була йому підтримкою й опорою. Чим більше намножувалися різні труднощі й переживання, тим більше Бог виявляв Своєї ласки. Бог є Богом всілякої потіхи, а зокрема в тяжких переживаннях людини, коли страх і тривога огортають її серце. Божа потіха — це непохитна підтримка, це незрівнянна сила для віруючого, це незмірна насолода для душі, коли сатана посилає тривожні думки й хоче вивести Божу людину з духової рівноваги. Коли лукавий атакує душу різними сумнівами, щоб зламати духа віруючої людини, Бог посилає їй Свою небесну потіху й радість.

Як зіпсутий володар і лукаві урядники разом з підлабузни-

ми вислужниками — релігійними провідниками видають хитро зладжені укази й несправедливі закони, щоб утискати й експлуатувати безборонних і безпомічних людей, воно не раз виглядає так, немовби Бог мав у цьому якусь спільність чи участь і немовби Він підтримував такі престולי утиску й переслідування, урядники яких для особистої користі й наживи узаконюють всяке зіпсуття і перекручення. Справді, нема нічого гіршого на землі від того, коли світська влада й релігійні провідники спрягаються разом, щоб несправедливими законами прикривати свої беззаконства й злочини й щоб безправно проливати невинну кров і то в Ім'я Боже. Але псалмист знав, що святий Бог не може мати абсолютно нічого спільного з такою лукавою безбожною владою, ані з зіпсутим престолом, прикритим будь-якою релігійною маскою, бо Бог є справедливий і праведний, в Якому нема ні тіні відміни, й що Божий престол є непохитний, поставлений навіки (Пс.92(93)). Престол сатани та його безбожних слуг на землі має завжди поневолюючий, нищівний, руїнницький характер. Але Боже Царство — це „праведність, спокій і радість у Святому Дусі“, це надмір життя, блаженство, добробут, свобода, лад і порядок, бо Бог є Богом порядку.

„Та Господь — моя твердиня, і мій Бог — скеля мого притулку. І Він повертає на них їхнє зло, та їхнім злом понищить їх, понищить їх Господь, наш Бог!“ (вв. 22-23). Насвітливши належно свої внутрішні переживання, псалмист повертається до тихої й захисної пристані, до непохитної скелі й безпечної твердині, якою є його Господь і Бог. Він прийшов до важливого висновку, що нема жодної потреби боятися тих, що вбивають тіло, але найбільше треба берегтися того, що може тіло і душу занепасти в геєнні. Дивлячись на розбурхане людське життя з висот небесної твердині, поставленої високо на безпечній скелі, він бачить, що непорушні Божі закони, встановлені Ним у цьому світі, діють в такий дивний спосіб, що зло злочинців, немов бумеранг, повертається на них самих, і що їхнє зло нищить їх. Тому, згадуючи всіх злющих злочинців і бачивши їхній кінець, з великим одушевленням і з духовним піднесенням він закінчує цей псалом словами: *„Іхнім злом понищить їх, понищить їх Господь, наш Бог!“*, — бо в глибині своєї душі він відчув, що Господь вже дав йому відповідь і запевнення на слова його палкої молитви, що на початку цього Псалма: *„О, Господи, Боже помсти! О, Боже помсти, засяй! Встань, о Судде, землі! Дай справедливу відплату гордим!“*

Тарас Шевченко переспівав цей Псалом, тому що в нім він бачив дослівну картину всього, що російські царі, губернатори й дворянство разом зі Святішим Синодом царської православної церкви витворяли над закріпаченим українським на-

родом в поневоленій Україні. Він знав, що така до крайности зіпсута й беззаконна система не зможе надто довго проіснувати. Справді, ще за його днів від накопичення зла, жорсткості й несправедливості російська царська імперія вже почала тріщати й хитатися в своїх основах. Це ж саме сталося і в наших часах. Бог має мірку для гріха злочинців і більше тієї мірки Він не допустить. Погляньмо на Шевченків переспів Псалма 93(94).

Господь Бог лихих карає, —
Душа моя знає.
Встань же, Боже, — Твою славу
Гордий зневажає.
Вознесися над землею
Високо-високо,
Закрий славою Своєю
Сліпе, горде око.
Доки, Господи, лукаві
Хваляться, доколі
Неправдою? Твої люди
Во тьмі і в неволі
Закували, добро Твоє
Кров'ю затопили,
Зарізали прохожого,
Вдову задавили
І сказали: „Не зрить Господь,
Ні-же тее знає“.
Умудрітєся немудрі!
Хто світ оглядає,
Той і серце ваше знає,
І думи лукаві.
Дивуйтєся ділам Його,
Його вічній славі!
Благо тому, кого Господь
Карає між нами, —
Не допуска, поки злому
Ізриєтєся яма.
Господь любить Свої люди,
Любить, не оставить,
Дожидає, поки правда
Перед ними стане.
Хто б спас мене од лукавих
І діющих злая?
Як би не Бог поміг мені,
То душа б живая
Во тьмі ада потонула,
Проклялась на світі.
Ти, Господи, помагаєш
По землі ходити,

Ти радуєш мою душу
І серце врачуєш;
І перебує Твоя воля, —
І труд Твій не всує:
Вловлять душу праведнику,
Кров добру осудять.
Мені Господь пристанище,
Заступником буде,
І воздасть їм за діла їх
Криваві, лукаві,
Погубить їх, і їх слава
Стане їм в неславу.

Цей Псалом є вершком поетичної наснаги Шевченка в серії переспіву тих десяти псалмів. У ньому він кличе до Бога про справедливу помсту — остаточну відплату поневольникам українського народу за всі кривди й неописні страхиття, нанесені протягом багато років. По цьому, в трьох останніх переспівах псалмів, він переходить до тріумфального тону, в якому прославляє Боже Ім'я.

Словами цього Псалма Шевченко виявляє гордість лиходіїв при владі, які хваляться своїми злочинами проти поневоленого українського народу та які зневажають святе Боже Ім'я, бо вважають, що це Бог дав їм право чинити всяке зло на землі, жирувати на горю людей і проливати невинну кров навіть у Христове Ім'я.

Аж поки Іменем Христа
Прийшли ксьондзи і запалили
Наш тихий рай, і розлили
Широке море сліз і крові,
А сиріт Іменем Христовим
Замордували, розп'яли...

Поникли голови козачі,
Неначе стоптана трава;
Україна плаче, стогне-плаче,
За головою голова
Додолу пала; кат лютує,
А ксьондз скаженим язиком
Кричить: Те Deum! Allelujah!

„Ляхам“

Лягло кістьми
Людей муштрованих чимало.
А сліз? А крові? Утопить
Всіх імператорів би стало
З дітьми й внучатами, втопить
В сльозах удових... А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі?

А матерніх гарячих сльоз,
А батьківських, старих, кривавих?
Не ріки, — море розлилось,
Огненне море!..

„Кавказ“

Тому в словах молитви до Бога він кличе: „*Встань же, Боже, — Твою славу Гордий зневажає... Закрий славою Своєю Сліпе, горде око!*“ Бо злочинці прокидалися ще й злоріками і насміхалися з того горя, яке вони завдали поневоленому українському народові, кажучи, що так йому треба. Але Шевченко провіщає, що цей страшний сором і важке ярмо наш народ буде нести тільки до певного часу, бо мусить прийти день Божої помсти на злочинців й час відплати продажним слугам за всі ганебні кривди й страшні знущання, які вони чинили. Він глибоко вірив, що прийде світлий день волі для України.

Так сміються з України
Сторонні люди...
Не смійтеся, чужі люди!
Церква-домовина
Розвалиться, а з-під неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!

„Суботів“

Зі старанного спостерігання людського життя, він переконався, що „*Господь Бог лихих карає*“. Малюючи портрети й перебуваючи серед дворянства, яке в переважній більшості проводило своє життя в забавах, пиятиці й розпусті та яке в жорстокий спосіб відносилося до своїх закріпачених братів по крові й по вірі, він мав нагоду побачити також страшний кінець не одного з них. Він знав, що кожний гріх веде до остаточної руїни життя і платить грішникові належну плату, але він розумів також, що святий Бог є абсолютно справедливий Суддя, Який не дивиться на особу й притягає кожного злочинця до відповідальності й суворо карає за його гріхи ще на цій землі.

О, люди, люди небораки!
На що здалися вам царі?
На що здалися вам псарі?
Ви ж таки люди, не собаки!..

Чи буде суд? Чи буде кара
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда між людьми?..
Повинна быть, бо сонце стане

І осквернену землю спалить.

„О, люди!“

Те саме питання, яке було в псалмиста, було й у Шевченка: „Доки, Господи, лукаві будуть хвалитися неправдою?“ Це питання виринає в поета не раз і не два.

Пошлем думу аж до Бога,
Його розпитати:
Чи довго ще на цім світі
Катам панувати?

„Сон“, 1844

„Твоїх людей закували в темряві й неволі“, бо поневольники тримали наших людей неписьменними, без жодної науки й просвіти, щоб легше їх поневолювати, щоб вони не допоминалися за шанування людських прав і людської гідності. „Твоє добро кров'ю затопили“, — природні ресурси України ограбили й затопили кров'ю невинних людей. А відношення до вдів і сиріт було жахливе, бо на смітниках вони вмирили з голоду й холоду, й не було кому за них заступитися і допомогти.

— Хіба ти не бачиш?

Хіба ти не чуєш людського плачу?
То, глянь, подивися!..

Ось глянь, — у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, — бо нічим обуть
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію — в військо оддають,
Бо його, бач, трохи... А он-де під тином
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

„Сон“, 1844

Їздивши по Україні зрисовувати історичні місця, Шевченко пильно приглядався до життя закріпачених селян. І серце розривалося йому з болю, коли бачив, які страшні пlynдрування, грабіж і руїну життя ганебні гнобителі зробили в такій пребагатій Україні. Тому він не міг мовчати, щоб не говорити про те страшне московське лихоліття, яке було багато гірше від татарського.

По закону апостола
Ви любите брата?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові

Шкуру, а не душу,
Та й лупите по закону:
Дочці на кожушок,
Байструкові на придане,
Жінці на патинки,
Собі ж на те, що не знають
Ні діти, ні жінка!

„Кавказ“

Заснула Україна,
Буряном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала.

„Чигирин“

Тому він закликає нерозумних панів українського походження до навернення зо злих доріг життя, щоб вони одною лавою стали проти самодержавної московської сваволі за волю своєї Батьківщини України, за скинення кріпацького рабства з поневоленого народу, за його права разом зо своїми людьми, яких Господь любить і не оставить, бо Він бажає їм добра, й день їхнього спасіння від ганебних гнобителів немінучий. *„Господь любить свої люди, любить, не оставить, дожидає поки правда перед ними стане. Хто б спас мене од лукавих і діющих злая?“*

Всупереч фальшивій безбожній пропаганді протягом минулих десятків років, що Т. Шевченко не вірив у Бога й був матеріялістом, його власні слова свідчать цілком протилежне. Він був проти державного християнства, проти царської православної і проти римської церкви, які, як він розумів з історії свого народу, у великій мірі допомогли поневолити Україну, але він твердо вірив у вічно живого праведного й справедливого Бога, Який допомагав йому жити, працювати й боротися *„за Євангеліє правди, за темні люди“*. Тому він пише: *„Як би не Бог поміг мені, то душа б живая, во тьмі ада потонула, проклялась на світі. Ти, Господи, помагаєш по землі ходити, Ти радуєш мою душу і серце врачуєш“*. Це він ще сильніше висловлює на сибірській каторзі в молитві до Бога такими словами:

Молюсь Тобі, Боже милий,
Господи великий,
Що не дав мені загинуть,
Небесний Владико!
Що дав мені добру силу
Пересилить горе,
І привів мене, старого,
На ці святі гори
Одинокий вік дожити,

Тебе восхвалити,
І Твоєю красою
Серце веселити,
І поховать побитеє
Гріхами людськими,
На горах оцих високих,
І вітатъ над ними!

„Сон“, 1847

Хоч Тарас Шевченко не міг за свого життя любитися красою тих синіх гір над Дніпром, над якими вітає Сам Бог, про які він мріяв і які так часто оспівував у своїй поезії, бо брутальна жорстокість царської влади на це йому не дозволила, проте він міг „*поховать побитеє гріхами людськими*“ тіло й спочити „*на горах оцих високих*“.

Він знав також, що в усьому, що діється на цій грішній землі, є Божа воля, хоч не завжди людина її розуміє і хоче з нею погодитися: „*І пребуде Твоя воля, — і труд Твій не всує: Вловлять душу праведничу, кров добру осудять*“. Як з його думок у переспіві цього Псалма й в інших його віршах бачимо, що суворий матеріалістичний детермінізм і філософський фаталізм були незвичайно далекими поняттями від його розуміння існування і життя людини, бо згідно його християнської філософії життя майбутністю людини керує Бог і всеньке її життя залежить тільки від Нього Одного: „*Все од Бога, од Бога все! А сам нічого дурний не вдіє чоловік!*“ („Варнак“). Тому здатися вповні на святу Божу волю і виконувати її є невідкладною необхідністю кожної людини в її земному житті. Так він і робить, висловлюючи свою віру й надію на Бога й на Його поміч: „*Мені Господь пристанище, Заступником буде*“.

Сильну віру в живого Бога й у Його справедливість Шевченко дуже часто висловлює в своїх творах, тому в повній згідності з псалмистом він каже, що Бог відплатить всім нечестивим злочинцям за всі їхні криваві й лукаві діла й, остаточно, вигубить їх з лица землі: „*І воздасть їм за діла їх криваві, лукаві, погубить їх, і їх слава стане їм в неславу*“.

Але поки настане цей справедливий Божий суд, він з християнським почуттям Божої любови в своїм серці, як Господній речник і як всенародній пророк, закликав нове московське дворянство й „*нових ляхів*“ — панів українського походження, щоб вони схаменулися і перестали бути продажними слугами зазіхань чужих імперіалістичних інтересів, щоб вони не йшли за облудними „*современними огнями*“ й „*за віком*“ безбожним і не дерли шкуру „*з братів незрячих, гречкосіїв*“, щоб вони не мали взагалі нічого спільного з тими, що

Кайданами міняються
Правдою торгують,
І Господа зневажають, —

Людей запрягають
В тяжкі ярма; орють лихо,
Лихом засівають...
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!

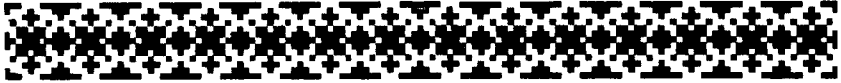
„Послання“

Тому палкими словами з глибини своєї душі він закликав їх тоді й закликає тепер всіх московських поплентачів і підлабузників повернутися зо злих доріг свого ганебного зрадницького життя, а стати справжніми людьми й бути щирими братами для людей свого обездоленого й поневоленого народу, поки ще не настав день Божого палкого гніву на всяку несправедливість і неправедність людей.

Схаменіться, недолюдки,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою Україну;
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну!
Розкуйтеся, братайтеся!..

Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде:
Розкуються незабаром
Заковані люди;
Настане суд! Заговорять
І Дніпро, і гори,
І потече ріками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати:
Одцурається брат брата
І дитини мати;
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І навіки прокленетесь
Своїми синами.

„Послання“

ПСАЛОМ 132

Після свого апогейного переспіву Псалма 93, в якому Шевченко звертається до Бога з прозобою про справедливу помсту за все горе українського народу на його поневольниках, він знижує свою поетичну напругу й переходить до переспіву псалмів з дещо лагіднішим тоном. Проте, і в них він заторкується наболілої в його серці внутрішньої справи українського народу, а це справи його єдності.

Коли він дивився в минуле, в історію України, то в Княжій добі бачив великі міжусобиці між князями й пролиття братньої крові у домашніх війнах, які поділили державу й підкосили її силу до тієї міри, що коли прийшла небезпека, то ніхто з них не міг стати в своїй обороні проти боголюбських і татарів. А до того всього він бачив також велике клясування людей, несправедливість і рабство, і з тієї причини дуже мало в його творах тематики на ті часи.

Хоч спочатку він захопився велико періодом Козаччини, волею, братерством і рівністю між козаками та їхнім демократичним ладом, а до того й козацькими подвигами в обороні прав українського народу, але й тут він уже бачив зародок роз'єднання, який виявився дуже сильно в отаманщині за часів Гетьманщини, що, вкінці, довело до періоду знаного в історії як „Велика руїна“ й до важкої довголітньої неволі. Пишучи про сумну Полтавську трагедію, Шевченко висловлює великий жаль, що в народі не було одностайности, ані єдности.

А за ними й Гордієнко
Кошовий із Січі,
Веде своїх недобитків
Та плаче ведучи, —
Того плаче, що поради
Не подала мати,
Як пшениченьку пожати,
Полтаву достати?
Ой, пожали б, як би були
Одностайне стали...

„Іржавець“

Коли б уміли всі гетьманські полки одностайне стати, напевно пожали б перемогу над царськими військами, але багато полководців, які разом з своїми вояками склали вій-

ськову присягу московському цареві, стали осторонь і не брали участі в битві. За цю зраду гетьмана Мазепи й свого народу цар давав їм у нагороду лебединські розправи. Автор „Історії Русів“ пише про це так: „І якщо в народі прославляється той великодушністю, хто зневажає страхіття і небезпеку, то вже немає для тих і титулів, хто був знаряддям і учасником лебединських тиранств та звірячих лютоостей, що жахають саму людську уяву. Зостається тепер розмислити й посудити, що, коли за висловами Самого Спасителя, в Євангелії списаними, які є незмінні й непроминальні, — коли всяка кров, проливана на землі, доправиться з роду сього, то яке доправлення належить за кров народу руського (українського), пролиту від крові гетьмана Наливайка до сьогодні, і пролиту великими потомками за те єдино, що прагнув він волі, або ліпшого життя у власній землі своїй і мав про те задуми, всьому людству властиві?“ („Історія Русів“, В-во „Вісник“ - ООЧСУ, Нью Йорк, 1958, ст. 286-287).

Ще менше було згоди та єдності між нашими людьми за часів Шевченка, бо кожний тягнув у свій бік, як йому було вигідніше й корисніше, а наслідком такого стану народ ніс важке ярмо неволі й терпів страшне лихо й муки, про що Шевченко пише такими словами:

Люди стогнуть у кайданах,
Немає з ким взятись,
Розкуватись, одностайне,
Односердне стати
За Євангеліє правди,
За темнії люди.
Нема кому! Боже, Боже!
Чи ж то і не буде?
Чи настане великий час
Небесної кари?

„Єретик“

Тому, думаючи про волю українського народу, він мусів також порозважати про його єдність і згоду. Велику потребу цього він бачив і розумів цілком належно, бо коли тільки в історії нашого народу настала яка полегша або на хвилину заблиснула можливість волі, то відразу появлялися сотні отаманів, які задля особистої користи тягнули за собою засліплених їхнім обманом людей, і кидалося велике політичне, соціальне й релігійне партійництво до тієї міри, що замість одностайне стати проти поневольників, вони поборювали самих себе й у цій боротьбі брат проти брата тратили все, а найважливіше за все, — вони тратили всяку можливість на волю. Мріючи про волю України, Шевченко, в першій мірі, бачив необхідну потребу єдності і згоди в народі, й з тієї причини він переспіває якраз цей коротесенький сонет —

Псалом 132(133), який блистить своєю поетичною красою і прообразами немов дорогоцінний камінь серед усіх псалмів.

Пісня прочан. Давидова.

1 Глянь, яке добре та яке приємне життя братів у єдності!

2 Воно є як добра олива на голову, що спливає на бороду, бороду Ааронову, що спливає на комір одержі його!

3 Воно є як роса Хермону, що спливає на гори Сіону; бо там Господь наказав благословення — повіквічне життя!

Цей Псалом, як „*Пісня прочан*“, які з усіх сторін країни йшли до Єрусалиму й збиралися в святині на свято, є приписаний авторству ізраїльського царя Давида. Мабуть він написав його вже в своїх старших роках, коли поставив святиню-намет на горі Сіоні, а в ній умістив також Ковчег заповіту й відновив служіння священників у святині. А тоді він пригадував і роздумував про цей славний день у його житті, коли то всі племена народу, відкинувши ненависть одне проти одного, що було в минулих роках, і забувши про свою ворожнечу, зібралися до нього „в Хеврон і сказали йому: „Оце ми кість твоя і тіло твоє!“ — і помазали його оливою і проголосили царем над усім Ізраїлем (2 Сам.5:1-5, 1 Хр.11:1-3). Але тут, у цьому Псалмі він не описує свого першого помазання оливою на царя вірним Божим пророком Самуїлом, яке відбулося десь біля 1025 року до Хр., у Вифлеємі юдейським (1 Сам.16:1-13), коли він ще був юнаком; ані не говорить він тут про своє друге помазання на царя Юдеї в 1010 році до Хр., в Хевроні (2 Сам.2:4); і не каже він про своє третє з черги помазання на царя всіх племен ізраїлевих, яке відбулося сім і пів року пізніше, в 1002 році до Хр., також у Хевроні (2 Сам.5:3); але він описує тут помазання Аарона святою оливою на первосвященника всього народу, яке було дуже давно, декілька років після виходу ізраїльського народу з єгипетської неволі в 1446 році до Хр. (Вих.29:4-9, Лев.8:10-13, 21:10-12).

Багато краща картина тієї єдності ізраїльського народу є чудово представлена подією, описаною в 2 Хр.12:38-40, де всі військові провідники „цілим серцем поприходили до Хеврону“, „та й решта Ізраїля були односерді, щоб настановити Давида царем“. Три дні бенкетування і радості незвичайно великої кількості людей, зібраних у тимчасовій столиці в Хевроні, підтвердили ту єдність думки, серця і волі всього народу. Власне, таке спонтанне загальне виявлення всенародної єдності було для царя Давида захоплюючою цінністю, про яку він мусів не раз у своїм житті згадувати з особливим зворушенням своєї душі.

Побивши та присмиривши ворогів свого народу й поширивши та утвердивши границі свого царства, під час одного свята, коли народ єдинодушно зібрався до нової столиці ізраїльської держави — Єрусалиму, щоб подякувати Богові за

всі незчисленні Його благословення і прославити Його святе й величне Ім'я, цар Давид, споглядаючи на таку велику всенародну єдність і згоду в подяці й прославленні Бога, в особливим надхненні й у великім зворушенні зачинає свій перший рядок незвичайно простими, але глибокими й величними словами, які так могутньо промовляють до кожного серця людини протягом усіх віків: „Глянь, яке добре та яке приємне життя братів у єдності!“

Вже перше слово цього Псалма — „Глянь!“, дуже сильно притягає нашу увагу до незвичайно важливої правди, яку рідко коли можна було знайти між людьми протягом цілої історії людства. Вже від Каїна змагання за провід, боротьба за владу, війни за панування над людьми, а навіть за т. зв. встановлення всенародної єдності винищенням інакочислюючих та інакочислюючих ніколи не допускали на таке приємне виявлення тієї правди в усій величі її краси. Тому, якщо десь появляється така єдність між братами, то яке воно добре для очей, приємне для ушей, зворушливе для серця, задовольняюче для душі! А яке воно корисне для тих людей, які плачуть єдність і проводять дні свого життя у згоді! „Згода буде, а незгода руйнує“.

Дальші слова Псалма — „Яке добре і яке приємне“, пригадують кінцеві слова Псалма 22(23), де читаємо: „Тільки добро й милосердя мене супроводити будуть по всі дні мого життя“ (в. 6). Щоб пережити таке добро й приємність по всі дні свого життя, потрібно жити під покровом Всемогутнього, мешкати в тіні Всемогутнього [Пс.90(91):1]; іншими словами, потрібно мати до діла з Богом, мати з Ним близьку спільність і єдність. Люди, які або ворожі, або байдужні до Бога, не можуть пережити того добра, ані тієї приємності, яку досвідчує глибоко віруюча людина, яка має спокій з Богом через жертву Христа та яка має з Ним єдність. Без єдності з Богом людина не може мати жодної єдності з людиною — зо своїм братом, бо горизонтальна єдність є цілком неможлива без вертикальної. Незгода, сварні та війни, згідно Святого Письма, є тільки поміж такими людьми, які в своїм житті не пізнали Живого Бога та які не знають Його правди: „Звідки війни та сварки між вами? Чи не звідси, — від ваших пожадливістей, які в ваших членах воюють? Бажаєте ви — та й не маєте, убиваєте й задрите — та досягнути не можете, сваритеся та воюєте — та не маєте, бо не прохаєте, прохаєте — та не одержуєте, бо прохаєте зле, щоб ужити на розкоші свої“ (Як.4:1-3).

Як це добре й приємно поглянути на гармонійне й сумірне життя братів у прикладній родині. Слава про них розноситься солодким ароматом на все довкілля. Кожний сусід знає про них, а то й ціле село говорить про них добре. Так же само приємно поглянути на братів по крові, на народ, який живе в гармонії, в згоді й у корисній праці для спільного

добра. Слово Боже каже: „Любіть один одного братньою любов'ю; випереджайте один одного пошаною!“ (Рим.12:10).

Життя братів по вірі в Господа Ісуса Христа мусить бути в Божій любові: „А про братолюбство немає потреби писати до вас, бо самі ви від Бога навчені любити один одного“ (1 Сол. 4:9). Отже життя братів, згідно науки Слова Божого, мусить проводитися в любові, бо ненавидіти свого брата, чи гніватися на свого ближнього, за новозаповітною етикою, означає бути душогубом (Мт.5:21-26). „Ми знаємо, що ми перейшли від смерті в життя, бо любимо братів. А хто брата не любить, пробуває той в смерті. Кожний, хто ненавидить брата свого, той душоуб. А ви знаєте, що жодний душоуб не має вічного життя, що в нім перебувало б. Ми з того пізнали любов, що душу Свою Він (*Христос*) поклав за нас. І ми мусимо класти душі за братів!“ (1 Ів.3:14-16).

Коли ж думаємо про „*життя братів у згоді*“, то воно не значить, що в них не буде жодної різноманітності або розбіжності, але в повній згоді всі їхні різниці будуть доповнювати одна одну. Гармонія музики без дисонансів є проста й порожня, вона не має в собі тієї особливої краси, якої додають їй дисонанси, якщо вони є в рамках музичної закономірності й мають відповідне приготування, узгіднення і розв'язку з кожним ходом акорду. Таке життя братів у повній згоді є завжди великим благословенням для них самих і для інших людей в суспільстві, бо з них можна взяти собі добрий приклад. За осягнення такої гармонійності братнього життя потрібно гаряче молитися і піддатися на дію сили Святого Духа, як учить Святе Писання: „А Бог терпеливості й потіхи нехай дасть вам бути однодумними між собою за Христом Ісусом, щоб ви однодушно, одними устами славили Бога й Отця Господа нашого Ісуса Христа. Приймайте тому один одного, як і Христос прийняв вас до Божої слави“ (Рим.15:5-7).

Коли постала незгода поміж пастухами Авраама і Лота, то Авраамові слова — „бо близькі ми брати“, відразу втихомирили Лота, вони швидко помирилися і знову були в згоді й жили у єдності. Слово „брат“, а також „сестра“ вміщують у собі глибоке значення згоди й незвичайно велику силу єднання: „*Глянь, яке добре і яке приємне життя братів у єдності!*“

„*Воно є як добра олива на голову, що спливає на бороду, бороду Ааронову, що спливає на комір одежі його!*“ Псалмо-співець Давид особисто тричі пережив те добро й приємність у своїм житті, коли він став царем помазаним (*мелек гамошіяг*). Але не про себе він хотів розповісти, а про першого священика помазаного (*коген гамошіяг*) Аарона, брата Мойсеевого, який був духовим заступником ізраїльського народу перед Богом і Божим представником - речником для народу. Наука прообразу є в цьому, що дивитися на „*життя братів у згоді*“ є так само добре і приємно, як дивитися на добру оливу,

вилиту на голову первосвященника Арона, яка спливає по волоссю на його бороду й на комір його одежі, яка поєднує і освячує цілу його істоту до спеціального служіння примирення і поєднання людей з Богом і Бога з людьми. Це було особливо благословенне служіння, яке приносило людям прощення гріхів і освячення, і через яке життя братів могло бути в єдності. Олива ця була спеціально приготовлена, за Божою вказівкою, і ніхто, крім назначеного священника, не мав права її виготовляти (Вих.30:22-33). З огляду на пахощі, що входили в її склад, вона була високоцінна й з приємним запахом, який розносився усюди. Первосвященик Нового Заповіту за порядком Мелхиседековим — Господь наш Ісус Христос був помазаний Святим Духом (Мт.3:16-17), щоб бути єдиним Посередником між Богом і людьми (1 Тим.2:5-6). Так само кожний віруючий у Христа отримує дар Святого Духа: „А ви маєте Помазання від Святого, і знаєте все“ (1 Ів.2:20, пор. Ів.14:16-17,26).

„Воно є як роса Хермону, що спливає на гори Сіону“. Гора Хермон, тому що була висока, отримувала багато дощу, снігу й роси протягом цілого року, тому на ній і довкола неї була завжди свіжа й сочиста рослинність і її численні джерела постачали багато води для ріки Йордану. При цьому, з неї також спливали густі роси на гори Сіону, зокрема в сухій порі року, коли не було опадів від місяця травня аж до жовтня. Так як добре й приємно було дивитися на смуги роси, які вже звечора, протягом цілої ночі, аж до ранку спливали з високої гори Хермону на менше високі гори Сіону, зрошували землю і поїли рослинність, — так само добре й приємно було дивитися на спільне життя братів у єдності, яке приносило для всього народу ясні Божі благословення — блаженне життя у добробуті, спокої і задоволенні.

„Бо там Господь наказав благословення — повіквічне життя!“ Перше мусимо запитатися: Де Господь наказав благословення? Слово „там“, безперечно, не може відноситися до прообразу, тобто до Аарона, чи до гір Хермону й Сіону, але воно мусить відноситися до оригінальної вихідної думки на початку Псалма. Отже, „там“, де є „життя братів у єдності“, на яке є добре й приємно поглянути, Господь наказав Свої ясні благословення. Проте, ні життя братів у єдності, хоч яке воно добре й приємне, ані ясні Господні благословення, хоч які вони бажанні, не є найвищим добром для віруючої в Бога людини, вони є наслідком пізнання Бога і поєднання з Ним, тому що *summit bonum* для правдивого віруючого є пізнати вічно живого Бога й служити Йому навіки, „бо там Господь наказав благословення — повіквічне життя“.

В Своїй пасторальній молитві Господь Ісус Христос висловив це такими словами: „Життя ж вічне — це те, щоб пізнали

Тебе, єдиного Бога правдивого, та Ісуса Христа, що послав ти Його" (Ів. 17:3).

Тарас Шевченко переспівав цей Псалом такими, ось, словами:

Чи є що краще, лучче в світі,
Як укупі жити,
З братом добрим добро певне
Пожить, не ділити?
Яко миро добровонне
З голови чесної
На бороду Аарону
Спадає росою,
На гаптовані омети
Ризи дорогої;
Або роси Єрмонській
На святії гори
Високії Сіонській
Спадають і творять
Добро тварям земнородним,
І землі, і людям:
Отак братів благих Своїх
Господь не забуде —
Воцариться в домі тихім,
В сім'ї тій великій,
І пошле їм добру долю
Од віка до віка.

Зазнавши горя від дитячих років свого кріпацького невольничого життя й надивившись у своїй юності на всякі підступні інтриги людей різного нашарування в самій столиці царської імперії, Тарас Шевченко, просякнутий християнською наукою і біблійною етикою, з глибини своєї душі тужив за такою щирою душею, яка виявляла б справжню християнську братерську любов.

Отак-то на тім світі
Роблять людям люди!
Того в'яжуть, того ріжуть,
Той сам себе губить...
А за віщо? Святий знає!
Світ, бачся, широкий,
Та нема де прихилитись
В світі самотнім.
Тому доля запродала
Од краю до краю,
А другому оставила
Те, де заховують.
Де ж ті люди, де ж ті добрі,

Що серце збиралось
З ними жити, їх любити?
Пропали, пропали!

„Катерина“

Пригадуючи свої надто важкі дитячі роки, він описує те жахливе лихо, що чинив і чинить брат з братом на Божій праведній землі.

Мені аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села.
Такії, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї
На праведній Твоїй землі!
Ми в раї пекло розвели,
А в Тебе другого благаєм.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.
А, може, й те ще...

„Як би ви знали“

У великій тузі за тим Божим раєм на землі, де люди жили б у правдивій братній любові, в своїм переспіві Псалма він підкреслює в особливій мірі добро спільного життя — „укупі жити“, а також ставить перед нами для нашої уваги „доброго брата“ і „добро певне“, тобто необманливе, правдиве, а навіть найвище добро: „Чи є краще, лучче в світі, як укупі жити, З братом добрим добро певне Пожить, не ділити?“ Він вірив, що не тільки весь український народ — споріднені брати по крові, але й народи всього світу повинні жити в братолюбстві, яке він уважав найвищим добром, бо ж усіх людей створив один Творець і тому вони повинні бути один одному не вовками, але вірними братами, які від серця любили б і щиро шанували б один одного.

Я любить, я жити хочу
Серцем — не красою!

„Дівочії очі“

А дай жити, серцем жити
І людей любити!

„Минають дні“

Апостольську науку про правдиві братні взаємовідносини між людьми він з'ясовує етично найвищим добром у братолюбстві такими словами.

І тихим, добрим, кратким словом
Благовістив їм слово нове:
Любов, і правду, і добро,
Добро найкращеє на світі —

То братолюбіє!

„Неофіти“

Але передумовою для здійснення найвищого добра поміж людьми є свобода людини і то під усяким оглядом, бо в диктаторській, чи в будь-якій іншій деспотичній державній системі будь-яке добро є цілком неможливе. І це поняття було аксіоматичним у Шевченка.

Шкода і олово тупить:
Бо де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи.

„Царі“

Та Шевченко до цього додає ще таку цікаву думку:

Раз добром налите серце
Ввік не прохолоне.

„Сон“, 1844

Навіть у старості літ у різних обставинах буде виринати бажання чинити добро, і це Шевченко ілюструє в наступнім уривку з поеми, в якому він вказує також на те, що в братолюбстві потрібно не тільки відноситися до ближнього добре й не лише говорити про нього добрі слова — благословити, але належить також робити добро своєму ближньому, бо на землі завжди добре жити тому, хто навчився любити й чинити добро.

Що ж це зробилося з старим?
Чого зрадив оце? Того,
Що, бачите, старий подумав
Добро якесь комусь зробіть.
А що ж, як зробіть? Добре жись
Тому, чия душа і дума
Навчилася любить:
Не раз такому любо стане,
Не раз барвінком зацвіте, —
Отак, буває, в темну яму
Святеє сонечко загляне,
І в темній ямі, як на те,
Зелена травка поросте.

„Буває, іноді старий“

Про любов і сердечний рай, про спокій і братолюбство між людьми на всій землі він благав Всевишнього також у своїх коротких, але щирих і палких молитвах.

Мені, мій Боже на землі
Подай любов, сердечний рай,
І більш нічого не давай!

Мені ж, о, Господи, подай
Любити правду на землі

І друга щирого пошли!

А всім нам вкупі на землі
Єдинодуміє подай,
І братолюбіє пошли!

„Молитви“

Він молився до Господа Бога за те, щоб сусідні народи слов'янського походження стали добрими братами, бо тільки тоді вони самі зможуть жити в спокої та гармонії один із одним, і в цей спосіб пособити для спокою по цілому світові: „Мир мирові подарують“, тобто спокій світові подарують.

А я нишком
Богу помолюся,
Щоб усі слав'яни стали
Добрими братами
І синами сонця правди,
І єретиками
Отакими, як Констанцький
Єретик великий —
Мир мирові подарують
І славу вівіки!

„Єретик“

Т. Шевченко вірив, що остаточно мусить прийти той день, коли люди пробудяться з духового сну, коли вони воскреснуть від темряви свого марного життя до світла, від лютої ненависти до любови, від гіркої злоби до добра, від ворожнечі до братерства, щоб спільно жити в любові та взаємопошані.

Виростали у кайданах
Слав'янські діти
І забули невольники
Що вони на світі.
А на давнім пожаріщі
Іскра братства тліла, —
Дотлівала, дожидала
Рук твердих та смілих,
І дождалась.

„Єретик“

А беручи за основу богонадхненне провіщення пророка Єзекіїля про долину мертвих костей, які від потужного повіу сили Духа Божого ожили, він пише також про цей день воскресіння свого українського народу й інших слов'янських народів:

І, о диво! Трупи встали
І очі розкрили;
І брат з братом обнялися,
І проговорили

Слово тихої любови
На віки і віки.

„Єретик“

Проте, хоч у своїм віщім видінні він уже здалека бачив цей славний день всенародного воскресіння, то покищо дійсність була цілком інша: сувора й страшна. Каїнове діло проливання братньої крові продовжується на цім світі протягом всієї історії людства безупинно, так немов би люди робили це перед Богом на сміх.

Воно так і сталось!
Храми, каплиці і ікони,
І ставники, і мірри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомимії поклони
За кражу, за війну, за кров, —
Щоб братню кров пролити, просим,
А потім в дар Тобі приносим
З пожару вкрадений покров...

„Кавказ“

Дивлячись на українське помосковщене дворянство, на панів, які закріпачили своїх людей і які лицемірно говорили про якесь святе добро, про волю, рівність і братнє братерство, а в тому самому часі боролися проти звільнення з кріпацтва своїх поневолених братів, він гостро докоряє їм за це, що вони безмилосердно деруть шкуру з своїх братів.

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра;
А ви претесь на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого, волі, волі,
Братерства братнього...

Кричите,

Що Бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонялись,
І хилитесь, як і хилились,
І знову шкуру дерете
З братів незрячих, гречкосіїв,
І сонця правди дозрівать
В німецькі землі, у чужії,
Претесь знову.

„Посланіє“

Такі вислужники інтересів володарів чужих великодержавних імперій не можуть нічим прислужитися для свободи свого народу, щоб свої по крові брати були на волі. Вони не вміють стати за ту святу правду, що й нашому народові належиться

повна свобода й незалежність, бо вони ніколи не вчилися любити своїх братів, але навчилися мучити і розпинати їх.

Розпинать,
А не любить ви вчились брата!
О, роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

„Юродивий“

Наразі нема Бога в серцях людей, бо вони не люблять своїх братів, тому поки ще прийде воля, Шевченко закликає своїх союзників до щирої любови свого народу й до гарячої молитви за Україну.

А поки те буде,
Любіться, брати мої,
Україну любіте,
І за неї безталанну,
Господа моліте!

„Моїм союзникам“

О, напевно прийде славний світлий день, коли Своєю рукою Господь злиє Свого Духа Святого й на наш український народ, як святу оливу на голову Аарона, й Він проникне з небесних висот рясним Божим благословенням на всю Україну, як своїм блаженством спливала роса Хермонської гори на гори Сіону. *„Отак братів благих Своїх Господь не забуде — Воцариться в дому тихім, В сім'ї тій великій, І пошле їм добру долю Од віка до віка“.*

ПСАЛОМ 136

В продовженні своїх переспівів псалмів з Біблії Тарас Шевченко вибирає один особливий Псалом, який оплакує незвичайно важкі переживання, великий біль серця і глибоку тугу за рідним краєм пригноблених вигнанців — невільників на далекій чужині, яких їхні поневольники — вавилонці запрягли до важкої праці, мабуть до копання водних каналів для зрошування піль, жадаючи при цьому для задоволення своєї цікавості й для особистої насолоди, щоб вони співали їм ще й у супроводі арф свої пісні про Сіон. Але як могли вони в такому пригнобленому духовому стані співати пісні радості про Сіон, на святому місці якого храм і довкола нього ціле місто Єрусалим стояли в руїні.

Достаточно поглянути лише на кілька слів з кн. Плачу Єремії, книги, яка оплакує руїну Єрусалиму й важку неволю народу, щоб зрозуміти їхнє надто важке психічне й духове положення: „Дороги сіонської *доньки* сумні, бо немає на свято прочан! Усі брами її попустили, зідхає священство її, посумніли дівчата її, а вона — гірко їй! Її грабіжники взяли гору *над нею*, і добре ведеться її ворогам, бо їй завдав смутку Господь за численність у неї гріхів... Не вам *кажучи*, гляньте й побачте, усі, хто дорогою йде: чи є такий біль, як мій біль, що завданий мені, що Господь засмутив ним мене в день лютого гніву Свого?.. Справедливий Господь, а я слову Його неслухняна була. Послухайте но, всі народи, і побачте мій біль: дівчата мої та мої юнаки у неволі пішли!“ (Плач 1:4-5, 12, 18).

Що ж було головною причиною вигнання юдеїв до далекого Вавилону? Пророк Даниїл, який був одним з молодих юнаків, насильно вирваних з Юдеї на вигнання під час першого походу вавилонського царя Навуходоносора на Єрусалим (606 р. до Хр.), після 67 років перебування на чужині, вже в своїх похилих роках (539 р. до Хр.) пильно досліджував цю важливу проблему: „Я, Даниїл, бачив у книгах число тих років, про які було Господнє слово до пророка Єремії, — що сповниться для руїн Єрусалиму сімдесят років“ (Дан.9:2).

А що писав про це пророк Єремія? — „І стане цей край руїною, спустошенням, а ці народи будуть служити вавилонському цареві сімдесят літ! І станеться, як сповниться сімдесят літ, покараю Я вавилонського царя та цей люд, — й оберну його на вічне спустошення... Бо так промовляє Господь: „По

сповненні сорок літ Вавилону Я до вас завітаю, і справджу Своє добре слово про вас, щоб вернути вас до цього місця... І ви кликатимете до Мене, і підете, і будете молитися Мені, а Я буду прислуховуватися до вас. І будете шукати Мене, і знайдете, коли шукатимете Мене всім своїм серцем" (Єр. 25:11-12, 29:10-13). А в історичній книзі Хронік читаємо ще таке: „Щоб виводилося слово, проречене Єреміїними устами, аж поки вподобає собі земля свої суботи, — по всі дні її спустошення святкувала вона суботи, щоб сповнилися сімдесят літ" (2 Хр. 36:21).

У Своїм Заповіті з ізраїльським народом Господь Бог зарядив, що як вони ввійдуть до обіцяної землі, то щоб не тільки кожного сьомого дня в тиждні відпочивали вони самі, але щоб і в кожний сьомий рік вони зробили „суботування" для землі, тобто щоб давали цілий рік для її відпочинку (Лев. 25:1-7, 26:27-35). Але від часів Самуїла, коли вони відкинули теократичний вид правління і прийняли монархічний, аж до знищення Єрусалиму й храму, проминуло 490 років, під час яких вони перестали сповняти Божу заповідь щодо семирічного відпочинку землі. Тоді то й настала пора, щоб Бог допімнувся від них повних 70 років і щоб дати належний відпочинок для землі, а народ вигнати до вавилонської неволі. У великім пониженні вони сиділи на далекій чужині, повісивши свої розстроєні арфи на вербах, і в глибокім смутку плакали, коли згадували про радісні дні на Сіоні.

Іншою причиною Божого каранья було їхнє відступлення від Бога й жахливе ідолопоклонство, яке Він заборонив у перших двох заповідях Декалогу (Вих. 20:3-6), внаслідок чого розрослася в народі велика неморальність (Єр. 2:11-13, 19-23, 26-29, 32-35; 5:23-31 та інші). Все це потрібно було направити караньям, бо прохання вже не помагали.

Пригляньмося тепер до тексту одного з найгарніших поетичних творів у цілій Книзі Псалмів. Псалом цей написав один з левітів після повернення з вигнання до Єрусалиму, як жалібну оду, повну невтішного смутку й невтішної туги за рідним краєм, слова якої багато визначних композиторів у минулих віках намагалися доповнити музикою, щоб виявити найтонші почуття тривоги зажуреної душі про майбутнє своєї Батьківщини. Іван Франко висловив подібні тривожні думки про український народ в Пролозі до своєї поеми „Мойсей": „Твоїм будучим душу я тривожу, Від сорому, який нащадків пізних Палитиме, заснути я не можу“.

1 Над ріками Вавилону, там сиділи ми та й плакали, коли згадували про Сіон.

2 На вербах у ньому ми повісили свої арфи,

3 бо там наші поневольники ждали від нас слів пісні, й наші рабівники — радощів: „Заспівайте нам Сіонську пісню!"

4 Як будемо співати Господню пісню в чужій землі?

5 Якщо я забуду тебе, о Єрусалиме, — хай забуде моя правиця **вміння!**

6 Нехай мій язик прилипне до мого піднебіння, якщо я не буду пам'ятати тебе, якщо я не піднесу Єрусалиму понад усі мої радощі!

7 Пригадай, о Господи, той день Єрусалиму едомським синам, які казали: „Зруйнують! Зруйнують, аж до його основ!“

8 О, вавилонська дочко! О, зруйнована!.. Блаженний, хто відплатить тобі в нагороду за все, чим ти нас нагородила!

9 Блаженний, хто вхопить і розіб'є ї твої малята об камінь!

Псалом 136(137), хоч є шедевром старо-єврейської поезії, проте при його кінці є вислови, з якими незвичайно важко погодитися не лише в світлі новозаповітної етики, але й у відношенні до науки Старого Заповіту. Христова наука є основана на любові, на необхідності прощення злочинів своїм ворогам, а не на бажанні відплати й помсти. Але коли приглядаємося до цього псалма й до давніх часів історії Близького сходу, то нам стане ясною причина, чому в ньому знаходяться такі вислови. Щоб покарати юдеїв за їхні гріхи проти Бога, Він допустив піти війною вавилонському цареві Навуходоносорові на Єрусалим і Юдею, щоб забрати населення на вигнання. Але в цьому пляні Він не дав дозволу на будь-які надуживання й нелюдянні злочини проти народу. Війна сама собою є нищівна й страшна, тому до неї не потрібно додавати ще більше жорстокости й жаху, зокрема проти немовлят і малят, коли забирали в неволю безборонне населення. Звичайно немовлята, малі діти й старі безсилі люди гинули в дорозі через пустиню і, щоб вони не були тягарем у дорозі, поневольники їх убивали. Таке саме діялося в Україні, коли на наші землі нападали татари й турки і забирали з собою населення, щоб продавати як невільників на турецьких невільничих ринках; про це згадує „Дума про татарський напад“:

Зажурилась Україна,
Що ніде прожити.
Гей, — витоптала орда кіньми
Малесенькі діти.

Малесенькі витоптала,
Великі забрала.
Гей, — позад руки пов'язала,
У ясир погнала.

Тому що тільки Богові належить справедливий суд й що Він відплатить кожній особі й відомстить кожному народові за злочини (Лев. 19:18, Повт. 32:35, Рим. 12:19, Євр. 10:30), то й у відношенні до кривди юдейських вигнанців Він каже наступне: „І станеться, як сповниться сімдесят літ, покараю Я вавилонського царя та цей люд за їхню провину, та халдейський край, — й оберну його на вічне спустошення. І спроваджу на

цей край всі Мої слова, що Я говорив проти нього, усе, що написано в цій книзі, що пророкував Єремія про всі народи. Бо їх поневолять численні народи та великі царі, і Я надолужу їм за їхнім чином та за ділом їхніх рук“ (Єр.25:12-14). Тому у цьому Псалмі нема вияву бажання особистої помсти, але вимога справедливого Божого суду, бо сказано, що „блаженний“, хто виконає Господню волю у відношенні до надолуження всієї кривди, яку вавилонці й едомляни вчинили юдеям понад мірку призначеного Богом карання.

Псалом цей можна поділити на три частини:

- А. Переживання вигнанців у вавилонській неволі, вв. 1-4;
- Б. Визнання вірності і любови до Єрусалиму, вв. 5-6;
- В. Молитва за справедливий Божий суд, вв. 7-9.

У першій частині автор Псалма пригадує ті сумні дні, коли вони осіли між вавилонськими ріками Тигром і Єфратом, на південь від міста Вавилону, про одне таке поселення біля ріки Кевар (Єз.1:1,3), пише пророк Єзекіїль: „І прийшов я до вигнанців у Тел-Авіві, що сидять при річці Кевар, і там, де вони сидять, сидів і я серед них сім день остовпілий“ (Єз.3:15). Місце те було десь недалеко колишнього Еденського раю (Бут.2:14-15). Тель-Авів означає „Насип Зерен“, яке не конче потрібно розуміти як „насип зерен пшениці“, бо воно може означати також „насип зерен піску“, нанесеного водами ріки під час повені. Деяким юдеям велося добре (Єр.29:4-7) і вони не повернулися до рідного краю. Але деякі з-поміж них жили в такому зруйнованому стані, що, прибувши до них, можливо після однієї такої повені, і побачивши їхнє надмірно жакливе положення, пророк Єзекіїль сидів „серед них сім день остовпілий“. Власне про таких говорить нам цей Псалом: „*Над ріками Вавилону, там сиділи ми та й плакали, коли згадували про Сіон*“. Люди в стані великої матеріальної убогости й духового пригноблення чекали на Господнє змилювання і відразу повернулися на Батьківщину, коли на це прийшла перша нагода. Не мали вони абсолютно жодного бажання настроювати почорнілими й заляклими від надважкої праці руками свої арфи, ані співати пісень у супроводі їхніх звуків з наболілим серцем у далекому Вавилоні, тому автор Псалма каже: „*На вербах у ньому ми повісили свої арфи*“, щоб вони мовчали.

Іншою важливою відмовою від співу пісень і гри на арфах було те, що „*там наші поневольники ждали від нас слів пісні*“. Слова пісень, які вони колись співали на Сіоні, були святі, на славу Господа. Це були пісні радості, які співали з великим духовим піднесенням, коли прочани з усіх місцевостей країни зближалися до гори Сіону, до храму, до святого місця Божої присутності. Як можна було задовольняти пусту цікавість жорстоких поневольників такими святими словами

сіонських пісень? Вавилонці насміхалися з їхнього Бога й були б насміхалися з їхніх пісень про Нього, про Його велич і славу. Чи ж можна було видавати народні святощі на посміховисько чужих безвірників? Бачивши безнастанно сумні обличчя вигнанців, насильно ждали „наші грабіжники — радощів“. Вавилонці не тільки безнастанно грабували їхнє майно, але вони грабили також їхні духові вартості, а тоді підлесливо, з насмішкою підходили й дошкульно казали: „Заспівайте нам Сіонську пісню!“ Якими болючими колючками в серці були ті слова для вигнанців у важкій неволі! А яким великим болем були такі ж слова в страшній неволі нашого народу „на рідній, не своїй землі“?! Кажуть, що під час московської неволі й комуністичного терору в Україні, між людьми можна було почути такі слова: „Тепер у нас співає тільки — або дурний, або п'яний!“

Тому відповідь юдейських вигнанців на цю жорстоку вимогу їхніх грабіжників була одна: „Як будемо співати Господню пісню в чужій землі?“ Як можна співати святу пісню в занецищеній ідолами й гріхами землі? Як можна співати радісну пісню, коли святиня і Єрусалим лежать у руїні? „Чому обличчя твоє сумне?“ — запитався перський цар Артаксеркс свого чашника Неемію. А той відповів: „Чому не буде сумне обличчя моє, коли місто дому гробів батьків моїх поруйноване, а брами його попалені огнем?“ (Неем.2:2,3). Співати святі й радісні Господні пісні в чужій ідолопоклонській землі поневольника було б не лише жадливим збезчещенням Божих святощів, але й страшною зрадою своєї Батьківщини. Коли вороги Божі вимагають від віруючого чинити все те, на що тільки безбожники можуть допускатися, то з глибини серця вириває серйозне питання: Як будемо?.. — або: Як можна?.. Як можу я допуститися на таке? Як можемо ми грішити цими гріхами? Як можна нараз зламати вірність Господеві? Як можна так швидко, без роздуми зрадити свій народ?..

В другій частині Псалма автор висловлює визнання вірності і любови юдейських вигнанців до Єрусалиму (вв. 5-6). Справді ті слова є відповіддю на питання: „Як будемо співати Господню пісню в чужій землі?“ Вірність і любов до Сіону й до Єрусалиму не є відокремлена від вірності й любови до Господа, вони є пов'язані з храмом — місцем виявлення особливої Божої присутності (2 Хр.7:1-3,15, пор. Іс.6:1-8) й місцем, в напрямку якого потрібно було молитися з вигнання на чужині, щоб Господь вислухав і дав відповідь (1 Цар.8:46-53, 2 Хр.6:36-40, пор. Дан.6:11).

Жоден з вигнанців не міг забути Єрусалиму з усіма його духовими і національними вартостями, які скривалися під його іменем: Заповіт, храм, Божя присутність, окуплення, прощення, примирення і всенародна спільність. Тому кожний, хто залишався вірний Богові, казав: „Якщо я забуду тебе, о

Єрусаліме, — хай забуде моя правиця уміння!" Слово „уміння“ є додане для кращого розуміння думки, його в оригінальнім тексті немає. Автор уважав, що права рука людини є звичайно сильніша й найспосібніша виконувати прецизійне діло, тобто має особливе вміння працювати на щоденний хліб, й тому від неї залежить усе її життя. Якщо він мав би хоч на хвилинку забути за Єрусалім і заспівати сїонську пісню в чужій землі, повній ідолів, (а Бог покарав їх вигнанням також за їхнє ідолопоклонство), — то це було б додаванням гріха на гріх і найбільшою зрадою Бога та свого народу. В такому разі, — каже він, — нехай би його правиця назавжди перестала бути зручною до кожного діла й забула про те вміння, яке є підтримкою та основою його життя; іншими словами, краще було б умерти, аніж ще раз у своїм житті знеславити Бога. Тоді також нехай би його правиця назавжди забула вміння грати на арфі.

„Нехай мій язик прилипне до мого піднебіння, якщо я не буду пам'ятати тебе“. Коли б язик прилип до піднебіння, не можна було б ані говорити, ані співати. Втрата мови й спосібності співу — це незвичайно велика втрата. Але краще було б втратити їх перед тим, як співати сїонських пісень у чужій землі й зневажити свої особисті й всенародні святощі: зневажити Бога (пор. Мт. 18:5-9). Справді вавилонці хотіли втягнути їх до свого ідолопоклонського й розпусного способу життя, тому зачинали від бажання почути сїонських пісень, потім вони заспівали б їм своїх — вавилонських, а потім пішло б далі і далі. Але Слово Боже каже: „До чужого ярма не впрягайтесь з невірними, бо що спільного між праведністю та беззаконням, або яка спільність у світла з темрявою?“ (2 Кор. 6:14).

В житті побожної людини мусить бути щось, що має найвищу вартість, що є найвищим добром, а тому вірний Богові вигнанець каже: Нехай я умру і нехай я замовкну навіки, „якщо я не піднесу Єрусаліму понад усі мої радощі!“ В тих словах бачимо найглибший вислів любови до Бога й до рідного краю. Ще сильніше висловлюється Мойсей у найбільшій любові до свого народу, за якого заступався перед Богом: „А тепер, коли б Ти пробачив їм їхній гріх! А як ні, — витри мене з книги Своєї, яку Ти написав!“ (Вих. 32:32). Подібно написав ап. Павло: „Бо я бажав би сам бути відлучений від Христа замість братів моїх, рідних мені тілом“ (Рим. 9:3). Отже, з превеликої любови вони готові були б втратити вічне життя ради спасіння свого народу. Подібно виразився Т. Шевченко з любови до своїх людей, до України: „Я так її, я так люблю, Мою Україну убогу, Що прокляну святого Бога, За неї душу погублю!“ А вислів „проклясти Бога й умерти“, тобто погубити свою душу, він узяв з Біблії, з кн. Йова 2:9.

Третя частина Псалма — це молитва за справедливий

Божий суд над тими, які скривдили народ у його неволі понад мірку Божого карання, а між ними були Едом і Вавилон. „Пригадай, о Господи, той день Єрусалиму едомським синам, які казали: „Зруйнують! Зруйнують, аж до його основ!“ Тут едомляни підмовляли вавилонців не тільки зруйнувати храм до самих основ, але також цілковито знищити основи релігійного життя ізраїльського народу. Едомляни допомагали вавилонцям спустошити Єрусалим і Юдею, вони також виловлювали й убивали юдейських утікачів, які бігли через їхню країну, шукаючи захисту в Єгипті (Плач 4:31, Єз. 25:12-14, 35:5-15, Овд. 11-14).

„О, вавилонська дочко! О, зруйнована!.. Блаженний, хто відплатить тобі в нагороду за все, чим ти нас нагородила! Блаженний, хто вхопить і розіб'є твої малята об камінь!“ Вислів — „О зруйнована!..“ — є в минулому доконаному часі, бо Псалом 136(137) написано вже після повернення вигнанців з неволі, й вавилонська дочка, — в розумінні вавилонського народу, — була вже зруйнована. Вавилон упав вічним спустошенням і вже більше не встав (Єр.25:12). Дальші слова є побудовані на принципі відплати за надмірні злочини проти невинних людей: „Бо прийде спустошник на нього, на Вавилон, і схоплене буде лицарство його, їхній лук поламається, бож Бог відплати — Господь, Він напевно заплатить!“ (Єр. 51:56). Ці надмірні злочини вавилонці чинили ще в Юдеї, коли вбивали малят об камінь, і за ці злочини Господь відплачував кожному злочинному народові такою ж самою великою карою (див. 2 Цар.8:12, Іс. 13:16, Ос. 13:16 (в Огієнка 14:1), Ам. 1:3,13, Наум 3:10). Через пророка Господь сказав: „А що вітер вони засівають, то бурю пожнуть“ (Ос.8:7).

Т. Шеченко переспівав цей Псалом в українській поетичній формі такими словами:

На ріках круг Вавилона,
Під вербами в полі,
Сиділи ми і плакали
В далекій неволі,
І на вербах повішали
Органи глухії,
І нам стали сміятися
Едомляни злії:
— „Розкажіть нам пісню вашу:
Може, й ми заплачем;
Або нашу заспівайте,
Невольники наші!“
— „Якої ж ми заспіваєм
На чужому полі?
Не співають веселої
В далекій неволі.“

І коли тебе забуду,
Ієрусалиме, —
Забвен буду, покинутий,
Рабом на чужині!
І язик мій оніміє,
Висохне лукавий,
Як забуду пом'янути
Тебе, наша славо!
І Господь наш вас пом'яне,
Едомські діти,
Як кричали ви: „Руйнуйте,
Руйнуйте, паліте
Сіон святий!“ Вавилоня
Дщєро окаянна!
Блаженний той, хто заплатить
За твої кайдани!
Блажен, блажен! Тебе, злая,
В радости застане
І розіб'є дітей твоїх
О холодний камінь!

Після тринадцяти років перебування на чужині Тарасові Шевченкові вдалося літом 1843 року поїхати з Московщини, відвідати Україну й бувати в своїх приятелів, зробити нові знайомства, відвідати свої рідні околиці Звенигородського повіту, бути в Києві, на Хортиці та в інших місцевостях. Хоч його всюди гарно вітали, справляли в його честь бенкети й шанували за його малярський, а зокрема за поетичний талант, проте, вертаючись до Петербурга, його серце було наповнене великим болем, глибоким смутком і невтишним жалем, бо він побачив, як чужі й свої пани зловмисно тримали український народ в безспросвітній темряві й на найнижчому рівні кріпацького життя, а пани, паничі й поповичі знеславляли наших дівчат. Ніхто з них не дбав за поневолену Україну, а навпаки, вони допомогли з неї зробити московську колонію, довівши її до цілковитого зубожіння і спустошення:

А тим часом перевертні
Нехай підростають,
Та допоможуть Москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімати!
Поспішайте ж, недолюдки,
Матір катувати!"

„Розрита могила“

Хоч український народ не був, як юдеї, на вигнанні на далекій чужині, проте він був у ще важчій неволі „на нашій — не своїй землі“. З тієї причини Шевченко дуже часто писав про

стогін і плач народу, для якого не було ні рятівника, ні помічника, ні потішителя, ані пожаління ні від кого:

Душе моя!
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая!
Чого марно плачеш?
Чого тобі шкода?

— „Хіба ти не бачиш?
Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися!..

„Сон“, 1844

Як старозаповітним вигнанцям у вавилонській неволі, так і українцям у неволі на рідній землі не було чим тішитися, ані чого співати радісних пісень, а радше оплакувати свою гірку долю. Шевченко був дуже радий з того, що його попередники — українські письменники писали про Україну, але й жалів, що багато з них у своїх творах не описували страждань і горя поневоленого й закріпаченого народу. Тому крім заслуженої похвали Котляревському — батькові української літературної мови, Шевченко в своїй вірші, присвяченій в його пам'ять, кладе натиск на дещо інший аспект життя народу — на руїну, на горе, на смуток, на сльози, коли пише про Україну,

Де ватагу пройдисвіта
Водив за собою.
Все осталося, все сумує,
Як руїни Трої.
Все сумує...

Згадаю Енея, згадаю родину,
Згадаю, — заплачу, як тая дитина;
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.
А, може, я й темний, нічого не бачу,
Злая доля, може, по тім боці плаче?
„На вічну пам'ять Котляревському“

В присвяті свого вірша про давню славу й сучасне горе України полтавському поміщикові Петрові І. Мартусові, який зацікавився Шевченковими віршами й видав його першу збірку творів „Кобзар“ у 1840 р., Шевченко пише:

Умовк кобзар, сумуючи:
Щось руки не грають!
Кругом хлопці та дівчата
Слізеньки втирають!

„Тарасова ніч“

Євгенові П. Гребінці, українському поетові байкареві, Шевченко також присвятив вірша й хвалив його за те, що він

химерний, і щоб люди не цуралися його, то він потурав їм, згідно пословиці „Скачи враже, як пан каже: на те він багатий“, бо хоч він для них —

Заспіває, засміється,
А на сльози зверне...

Отакий то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на сльози зверне.

„Перебендя“

Григорій Квітка-Основ'яненко — це ще один письменник, якому Шевченко присвятив свого вірша. Квітку він незвичайно високо поважав за те, що він перший в своїх повістях українською мовою описував про важке життя українських селян — хліборобів. В цьому вірші все плаче — і чайка, й Україна, та й Шевченко:

Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив.
Нема Січі! Очерети
У Дніпра питають:
„Де то наші діти ділись?
Де вони гуляють?“
Чайка скиглить, літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім...

Не покриють Україну
Червоні жупани, —
Обідрана сиротою
Понад Дніпром плаче...

Утни батьку, орле сизий!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу!

„До Основ'яненка“

Подібно у вірші, присвяченім Миколі Маркевичу, він пише про смуток і плач:

Там могили з буйним вітром
В степу розмовляють.
Розмовляють, сумуючи;
Отака їх мова
„Було колись, минулося,
Не вернеться знову!“

Полетів би я, послухав,

Заплакав би з ними...

„Н. Маркевичу“

В поемі „Гайдамаки“ читаємо:

Плаче Україна...

І я плачу...

Хоч Шевченко дуже поважав Миколу Гоголя за його оповідання з минулого України — „Вечорі на хуторі“, „Тарас Бульба“, й, хоч вони були в російській мові, ними він розбуджував українську національну свідомість, але Шевченкові хотілося б бачити також оповідання про горе народу й про його важку неволю, тому пише йому з деяким докором:

За думою дума роєм вилітає:
Одна давить серце, друга — роздирає,
А третя тихо-тихесенько плаче
У самому серці — може, й Бог не бачить.

Кому ж її покажу я,
І хто тую мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли, похипились
В кайданах — байдуже!..
Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже!

„Н. В. Гоголю“

Як колись юдейським вигнанцям у вавилонській неволі не можна було нарікати на Бога, а на себе й на своїх політичних і релігійних провідників, так само Шевченко каже й у відношенні до українського народу:

Не нам на прою з Тобою стати,
Не нам діла Твої судить:
Нам тільки плакати, плакати, плакати,
І хліб насущний замісити
Кривавим потом і сльозами.
Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить!
Коли вона прокинеться?

„Кавказ“

Незвичайно важко було Шевченкові погодити в своїй думці справедливий Божий суд з надмірними стражданнями народу. Цей парадокс бачимо в оригінальному Псалмі 136(137) і в переспіві Шевченка. Але, чим далі, в своїм житті він приходив до деякого розуміння глибини тієї незвичайно важкої філософсько-богословської проблеми — теодицеї. Після того, як Шевченко другий раз прибув з Петербурга в Україну в 1845 році, він побачив багато більше всякого лиха і, кристалізую-

чись, його світогляд переходив у багатьох відношеннях великі зміни. Це бачимо вже навіть від 1843 року з раптовної зміни його тематики, з конкретизації цілком інших проблем і з самої переміни вигляду його поетичної творчості — з романтизму до реалізму. Він зрозумів, що хоч на провіднім прошарку лежала найбільша вина за стан і долю українського народу, проте він побачив також, що й народ не був без вини. І якщо йдеться про вину, то її потрібно було шукати не тільки в житті людей його часу, але до причин упадку української державності й втрати незалежності потрібно приглядатися зокрема до минулих віків, щоб не робити тих самих помилок у майбутньому. Тому в його поемах від 1843 року він зачинає яскравіше виявляти причини цього безщасного стану народу й справедливого Божого суду, хоч, все-таки, незвичайно великий жаль було йому всіх тих невинних людей, — жертв помилок, байдужности, недбалости і гріхів дідів і прадідів, діти й унуки яких тепер разом з усіма попали під жоренний камінь невідрадних обставин неволі й невимовних страждань.

Розбійники, людоїди
Правду поборопи,
Осміяли Твою славу
І силу і волю!..

— „Боже, Боже,
Великая сило!
Великая славо! Зглянься на людей!
Одпочинь од кари у святому раї!
За що пропадають, за що Ти караєш
Своїх і покірних і добрих дітей?..

У злодія вже злодій краде,
Та ще й у церкві. Гади, гади!
Чи напилися ви, чи ні
Людської крові?! — Не мені,
Великий Господи, простому,
Судить великії діла
Твоєї волі: люті зла
Не дієш без вини нікому!“

„Єретик“

Не можемо мати жодного сумніву, що зо своїм ідеалістичним світоглядом Шевченко цілком правильно розумів науку Святого Письма, що Бог Сам не карає, але допускає Свої карання на людей або через природні нещастя й несприятливі обставини, або через інших людей, а не раз і через злих людей. Ту саму проблему розуміння такого способу Божого карання „праведного юдейського“, а радше „Божого вибраного“ народу, який уже віками чинив гріх і ніяк не хотів послухати Божого заклику, щоб у щирім покаянні навернутися

на Божу дорогу святого життя, — неправедним і несправедливим народом, мав пророк Авакум, який почав навіть сперечатися з Богом у справі такого карання юдеїв жорстоким вавилонським царем Навуходносором: „Твої очі *занадто* пречисті, щоб міг Ти дивитися на зло, і на насильство дивитися не можеш. Чому ж дивишся Ти на грабіжників, мовчиш коли несправедливий винищує справедливішого від себе?“ (Авк. 1:13-14). Тут, на думку пророка, юдеї під усяким оглядом були справедливіші від ідолопоклонних вавилонців, бо так він бачив юдеїв у своїх власних очах. Але справа цілком не так виглядала в Божих очах, Який докладно бачить і всесторонньо знає все, тому в Своїй відповіді пророкові Авакумові Він вказує на п'ять препоганих гріхів, які чинили власне ті Авакумові „справдливіші юдеї“ від „препоганих вавилонців“, за які потрібно було не стерти їх геть з лиця землі, але покарати для направи їхнього духового життя і моральної поведінки. Ті гріхи народу Бог накреслює пророкові початковими словами „Горе тому, хто...“ (дивись Авк.2:6,9,12,15,19). Отже, не без вини Господь карав юдеїв вигнанням до вавилонської неволі, як ми бачили вже на початку, а також і тут. Так же само зрозумів Господа Бога й наш всенародній пророк Тарас Шевченко, коли за прямим логічним мисленням згідно етичної науки Святого Писання висловив у відношенні до Бога таку аксіоматичну думку словами: „*Люті зла не дієш без вини нікому!*“

Він також цілком доречно висловився перед тими словами чесним признанням і щирим визнанням того, що він є тільки обмеженою в своїм знанні людиною і в жодному разі не може знати всього того, що знає Бог, а тому й не може мати абсолютно жодної думки обвинувачувати Господа в будь-якій найменшій несправедливості щодо способу й мірки Його карання грішних людей: „*Не мені, Великий Господи, простому, судить великій діла Твоєї волі!*“.

А про гріхи, які бачив Шевченко в Україні, внаслідок яких він велико запалився праведним гнівом і виявив його в палких словах протесту проти всього, що було причиною для кайдан волі та правди України, безперечно знав Бог і Він бачив їх багато більше від Шевченка. В усіх наших переживаннях і нещастях нам чомусь найвигідніше завжди скидати всю вину на своїх ближніх, або на наших „воріженьків“. Але дуже добре було б кожному запам'ятати правило правої руки, що коли ми обвинувачуємо когось іншого й показуємо на нього своїм пальцем, то складаємо нашу праву руку в такий цікавий спосіб, що одним своїм пальцем показуємо в сторону свого ближнього, тоді також великим своїм пальцем показуємо на Бога, обвинувачуючи при цьому Його, але в тому ж самому часі аж трьома своїми пальцями показуємо на себе самих, що справді ми самі є найбільше винні в усьому.

Неможливо в рамках тих статей, бо на це потрібна була б окрема студія, приглянутися хоч коротко до тих творів Шевченка, в яких він виявляє вину усіх — від політичних і духовних провідників до найпростіших кріпаків, але можна сміливо сказати, що від 1843 року аж до останніх років його творчости майже в кожному його творі знайдемо місце, в якому він показує на проблематичні болячки політичного, духового, суспільного й морального життя нашого народу в його цілості.

Правдою безперечною, однак, є і те, що ми, як український народ, мали також своїх зажерливих і запеклих ворогів — едомлян, вавилонців, єгиптян, моавійців і багато інших, які протягом нашої довгої, сумної і скорбної історії завдали нам пребагато болю, горя і спустошення країни.

Боже мій з тобою,
Мій краю прекрасний, розкішний, багатий!
Хто тебе не нищив? Як би розказать
Про якогонебудь одного маґната
Історію-правду, то перелякать
Саме б пекло можна!..?

„Іржавець“

До якого жахливого стану довели провідники нашого народу та його вороги Україну, Шевченко змальовує якнайтемнішими прообразами:

Світе ясний, світе тихий,
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В твоїй добрій теплій хаті
Оковано, одурено,
Багрянницями закрито
І розп'ятієм добито?..

„Світе ясний“

Шевченкова поема „Сон“ — це дійсна картина тодішньої системи правління царського режиму й життя поневолених людей в цілій московській імперії. Для належного розуміння головної причини того жахливого стану людей, зокрема в Україні, потрібно було б проглянути її усю, але погляньмо хоч на її вступ, де накреслені головні думки поеми, які нагадують в дечому ідеї біблійного еклезіяста.

У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину;

Той тузами бірає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата;
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка підкрадеться,
Вижде нещасливий
У тебе час, та й запустить
Пазурі в печінки, —
І не благай, не вимолять
Ні діти, ні жінка;
А той щедрий та розкішний
Все храми мурує,
Та „отечество“ так любить,
Так за ним бідкує,
Так що з нього, сердечного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витрищивши очі,
Як ягнята: „Нехай“ — каже, —
„Може, так і треба!“

„Сон“, 1844

Безцінною заслугою Т. Шевченка для українського народу є те, що він розбудив його зо сну несвідомости, пробудив його національну свідомість і справді пригадав поневоленим людям про свій Сіон і свій Єрусалим — Україну й про те, чиї вони діти, щоб кожний міг разом з ним сказати: „*І коли тебе забуду, Єрусалиме, — Забвен буду, покинутий, Рабом на чужині! І язик мій оніміє, Висохне лукавий, Як забуду пом'янути Тебе, наша славо!*“ Хоч були письменники й поети до Шевченка, які багато писали про Україну в українській і в російській мовах, але ніхто з них не заговорив про неї з такою палкою любов'ю, не розмалював так чудово її славного минулого, не заплакав так гірко над її важким горем і не запротестував у такий потужний спосіб проти її незмірно великої кривди, яку вчинила їй найбільше Москва. Коли в 1840 році, в Петербурзі, вийшов книжечкою перший Шевченків „Кобзар“, то його сповнені незрівнянною любов'ю до рідного народу, до своєї безталанної України вірші зворушували до самих глибин серця і спонукували до сліз старих людей і панів, які вже віддавна відцуралися своєї рідної мови, коли вони прочитали його думи, які виринули з найглибших глибин його серця й „стали на папері сумними рядами“. Його палким бажанням було своїми думами — „квітами дітьми“ заговорити до сердець безнадійних невільників і до сумління збайдужілих людей, щоб розбудити їхню любов до свого обездоленого народу й до безталанної вдови — України.

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас, —
Де ж мені вас діти?
В Україну ідіть, діти,
В нашу Україну,
Попід тинню сиротами,
А я — тут загину...

Привітай же моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину!

„Заспів“

Тому він закликав усіх пригадати своє минуле, докладно вивчити свою історію, встановити свою національну тотожність, пізнати причини того великого нещастя, яке сталося в Україні, пильно приглянутися до тих злих доріг, якими Україна зайшла в страшне ярмо неволі, щоб добре зрозуміти, як з неї вийти на волю, і не піддатися знову в ярмо неволі, бо належить запам'ятати, що тільки „В своїй хаті — своя правда, і сила і воля!“ Тому він від серця закликав усіх, а зокрема тих збайдужнілих панів, які пішли на службу жорстоких поневольників українського народу, пізнати, хто вони і чиї вони діти, й щиро навернутися зо злих доріг свого життя — поневолювання і експлуатації свого народу, знуцання над своїми братами і обезславлювання своїх сестер по крові.

Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу, та читайте
Од слова до слова;
Не минайте ані титла,
Ніже тії коми,
Все розберіть та спитайте
Тоді себе: Що ми?
Чиї діти? Яких батьків?
Ким, за що закуті?..

Учіться, брати мої!
Думайте, читайте,
І чужому навчаєтесь,
Свого не цурайтесь:
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Чужі люди цураються,
В хату не пускають,
Свої діти, — як чужії,
І немає злomu

На всій землі безконечній
Веселого дому.

Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших: тяжкі діла!
Як би їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину...

Оттака-то наша слава,
Слава України!..
Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снились
Всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли,
За що розпинали?..

„Посланіє“

Шевченко писав своїм палким огненним словом, як ніхто з поетів і письменників перед ним, ані після нього, тільки з тієї єдиної причини, що ніхто не бачив у відродженні української національної свідомості в народі такої великої необхідності, ніхто не хотів так ризикувати своїм життям й ніхто не молився так ревно про цю важливу справу, як він. Кого з наших видатних поетів і письменників можемо поставити нарівні з Шевченком, якщо йдеться про силу його віри в Живого й Вічного Бога, про велич його надії і покладання на Нього й про горливість його молитов, які він висловлює в багатьох своїх творах.

Ридаю,
Молю, ридаючи: пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово — Божеє кадило,
Кадило істини! Амінь.

„Неофіти“

ПСАЛОМ 149

У Книзі псалмів знаходимо три окремі збірки особливих похвальних псалмів Господеві, які з огляду на їхню похвальну тему назвали „Галлель“ або „Хвала“:

- а). Єгипетський Галлель — 113-118;
- б). Великий Галлель — 120-136; і
- в). Галлель — 146-150.

Останні п'ять є псалмами прославлення Бога, які починаються і кінчаються закликком: „Славте Господа!“ або оригінальне „Алилуя!“ Їм дана назва — „Алилуя псалми“. Кожний з тих псалмів має свою окрему тему для прославлення і звеличення Бога.

- Пс. 146: Бог — вічний Володар (в. 10);
- Пс. 147: Бог — вірний Вседержитель (вв. 6 і 8-9);
- Пс. 148: Бог — величний Творець (в. 5);
- Пс. 149: Бог — великий Відкупитель (в. 8);
- Пс. 150: Бог — Господь неба і землі (вв. 1 і 6).

Ці останні псалми псалмоспівці написали вже після повернення юдеїв із вавилонського вигнання і їх уживали для прославлення Бога під час богослужень у синаногачі і на особливих святах у відновленім єрусалимському храмі, якого закінчили й посвятили 12 березня 516 р. до Хр. (Езд. 6:15).

Хоч слово „поезія“ в ширшому значенні пристосовується до всіх форм мовного мистецтва, проте псалми належать до віршованої форми поезії, яка, звичайно, має дуже великий вплив на народ і глибоко промовляє до душі людини. Віршована поезія — це найвища форма мовного мистецтва. У ній поет мусить пильно вважати не лише на тему, форму, стиль, спосіб аргументу, ритм, риму й розмір, але й на поетичні прообрази, літературні засоби тощо. Добрий поет знає, як уживати різновиди висловів думок і прообразів, щоб з великою прецизією вдаряти по струнах серця і викликати найтонші відтінки відгомону в людських почуттях. Як колись старозаповітні псалмоспівці, так і наші найвидатніші народні поети, як Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка й багато інших, були великими майстрами поезії і також добре розуміли велич її краси та силу її впливу на людські маси. Ось, як розумів і що писав Шевченко про поета й про силу поезії на його серце й душу:

Де ж ти,
Великомучениче святий,
Пророче Божий? Ти між нами,
Ти, присносущий, всюди з нами
Вітаєш ангелом святим;
Ти, любий друже, заговориш
Тихенько-тихо про любов,
Про безталанную, про горе,
Або про Бога, та про море,
Або про марне литу кров
З людей великими катами;
Заплачеш тяжко перед нами —
І ми заплачемо... Жива
Душа поетова, святая,
Жива в святих своїх речах;
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах...

Ти переслав мені в неволю
Поета нашого, — на волю
Мені ти двері одчинив.
Спасибі, друже! Прочитаю
Собі хоч мало — оживу,
Надію в серці привітаю,
Тихенько-тихо заспіваю,
І Бога Богом назову!

„Мені здається“

За допомогою поезії наші поети розмальовували природну красу свого краю, накресливали його руїну і горе в неволі, розбуджували в серцях людей приспану любов до нього, а зокрема до свого обездоленого народу, вливали в душу тугу за його волею, закликали до готовости на найбільшу посвяту для його щастя і добра, висловлювали непохитну віру в живо-го Бога й велику надію на Його поміч у всенародних змаганнях до досягнення вимріяної мети — волі України. Шевченкові поезії український народ в особливій мірі завдячує розбудження і формування його національної свідомости, бо він перший так потужно й одверто заговорив до душі українсько-го народу, як ніхто перед ним і, справді, ніхто після нього.

Крім високоякісної поезії, псалми були ще й піснями. Тому, так само, як у ділі відбудови оборонних валів Єрусалиму для захисту від ворогів Неемія зарядив, щоб „вони однією рукою робили працю, а однією міцно тримали списа“ (Неем. 4:11), так і до бою з неправедністю чужих володарів і несправедливістю зажерливих вельмож псалмоспівець закликав своїх людей іти відважно „з піснею слави — на своїх устах і з мечем обосічним — у своїх руках“. Високомистецькі слова поета поєднані з бадьорою мелодією музики композитора, — це велика сила,

яка потужно промовляє до глибин душі, спонукує людину до найбільших поривань і веде її до найвищої самопосвяти — навіть покласти своє життя за друзів своїх, за святе діло. Так зо співом псалма на устах також наш Спаситель Ісус Христос зо Своїми учнями пішов у Гефсиманський сад, де мали Його схопити й повести на суд, а потім на розп'яття, щоб віддати Себе в жертву за наші гріхи: „А коли відспівали вони, на гору Оливну пішли“ (Мт.26:30, Мр. 14:26).

При цьому належить не забувати того, що Книга псалмів не є звичайною людською поезією, надхненою якоюсь музою чи винеслими почуттями поета під час якогось особливого пережиття, але вона є богонадхненим Писанням, Словом Божим, яке Божі мужі й пророки писали під дією впливу Третьої Особи Божества — Святого Духа. Проте в псалмах не тільки Бог промовляє до людей, як через Слово Боже, але через них людина звертається також до Бога, як у своїй палкій молитві. З тієї причини вони відрізняються від усієї іншої поезії такою великою особливістю, такою незрівнянною унікальністю. Ненамарне біблійні псалми найбільше люблені, поширені й переспівані численними поетами народів на всьому світі. Їх так гарно переспівав також наш геній слова — Тарас Шевченко.

Т. Шевченко вибрав цей Псалом для свого переспіву не лише тому, що в ньому чітко висловлена ідея праведности, тобто належного відношення людини до Бога в її співжитті зо своїм Творцем на основах найвищого стандарту життя, встановленого Ним Самим у Його Слові Святим, і в щирім поклонінні й упокоренні Йому, як своєму Володареві, щоб під покровом Його любови жити в добробуті й спокої, але вибрав він його ще й тому, що в ньому незвичайно сильно підкреслена ідея Божої справедливости у її переможному відношенні до несправедливости можновладних людей, які жирують на злиднях і горю поневолених народів. Тема справедливости є дуже важлива в усіх творах Шевченка. Автор цього Псалма представляє ідею справедливости, яку Бог доручив Своїм святим людям встановити на землі в практичному її пристосуванні через зв'язання людської несправедливости і через знищення всякого зла. Про таке встановлення справедливости Божої між людьми Шевченко молився, на це він з великою тугою чекав і до цього він палко закликав своїх земляків. Він також жалівся, що „Немає з ким взятись... Односердне стати За Євангеліє правди, За темнії люди“. Він знав, що тільки Свята Христова Євангелія поведе народ до пізнання правди, виведе його з темряви ночі на світло дня, з неволі на волю і встановить Божу справедливість між людьми.

Багатьом християнським богословам не подобаються в цьому Псалмі такі богонадхнені вислови як „учинити помсту й карання“, „пов'язати царів і вельмож“, „виконати на них написаний присуд“, і що — „це честь для всіх Його святих“. Вони

твердять, що такі „жорстокі вислови помсти“ не є навіть у старозаповітнім дусі й цілком суперечать новозаповітній етиці. Тому вони вказують на те, що в поверненій в Юдеї теократії (бо, крім намісників і князів, вони тоді не мали царів) були цілком інші обставини від тих, що є в Христовій Церкві. Юдея, чи Ізраїль узагалі, представляє собою теократію земного Царства, а Церква — це духове Царство Христа, яке не має нічого спільного зі землею. Згідно такого їхнього твердження, питання про встановлення і збереження справедливості на землі залишається тоді або в руках несправедливих безбожних володарів і зажерливих людей, або цілком без жодної відповіді. Проблема таких богословів полягає на цьому, що вони бачать Христа однобічно, вони ніколи не можуть собі уявити Його з бичем у руках, щоб поперевертати столи грошомінам і силою повиганяти всяку худобу й збоченців з Божого храму (див. Ів.3:13-18). А такого очищення від торгівців людськими душами потребують церкви в наших часах у особливій мірі для піднесення їх на високий духовий рівень, щоб вони мали позитивний духовий і моральний вплив на життя суспільства.

Безперечно, що Церква, як духова Інституція, не потребує брати меча в свої руки й займатися кривавими справами цього світу, „бо ходячи в тілі, не за тілом воюємо ми, — зброя бо нашого воювання не тілесна“ (2 Кор. 10:3-6, Еф. 5:12). Помста й відплата належать Богові, як написано: „Мені помста належить, Я відплачу!“ — говорить Господь“ (Рим. 12:19, пор. Повт. 32:35). Христова Церква мусить берегтися від таких історичних помилок, які, скажімо, пропагував Каспар Сціопій у своїй книжці „*Classicum Belli Sacri*“, що її думками він спонукав католиків до кривавої Тридцятьлітньої війни в Німеччині (1616-1648). Ані не може допуститися Церква до того, щоб за допомогою Псалма 149 розпалювати гнів у серцях людей до такої ж кривавої „Селянської війни“ (1524-1525), як це робив протестант Тома Мюнцер у Саксонії.

Але й не можуть бути такі фатальні помилки в історії християнської церкви причиною до цілковитого відкинення ідеї встановлення і зберігання Божої справедливості між людьми, ані спонукою до передання тієї важливої справи в руки безбожників, розбійників, морально збочених і злих людей, які завжди перекручують справедливість на несправедливість, правду на неправду, добро на зло. Тому християнин, як член даного суспільства або як громадянин своєї держави, повинен особисто своїм впливом, своїми ділами й своїми засобами подбати за встановлення і збереження Божої справедливості між людьми. В іншому разі несправедливість буде панувати на землі цілком безперешкодно, а неправда буде поневолювати людей без кінця. Бог мусить ужити когось для здійснення ідеї Своєї справедливості між окремими людьми

й поміж народами, а „це — честь для всіх Його святих!“ Коли ж Його „святі“ в будь-який спосіб ухилияться від Божого поклику й не виконають святого обов'язку, то Він знайде когось іншого, хто послухає Його слова й виконає Його волю, але при цьому Він також суворо перестерігає: „Бо якщо справді будеш ти мовчати цього часу, то полегшення та врятування прийде для юдеїв з іншого місця, а ти та дім твого батька погинете“ (Ест.4:14). Бог не завжди й не все чинить Своїми руками, найчастіше Він уживає наші уста, наші ноги, наші руки й наші засоби для виконання Свого пляну і Своєї волі.

Пригляньмося тепер до якнайближчого перекладу оригінального тексту 149-го Псалма, останнього в групі десятих переспівів псалмів Т. Шевченка з назвою „Псалми Давидові“.

1 Славте Господа!

Співайте Господеві нову пісню, Його славу в зібранні святих!

2 Нехай Ізраїль радіє своїм Творцем! Нехай сини Сіону тішаться своїм Владикою!

3 Нехай славлять Його Ім'я у танці! Нехай грають славу Йому тамбурином і лірою!

4 Бо Господь уподобав Своїх людей; Він вінчає покірних спасінням.

5 Нехай святі тріумфують славою! Нехай радісно співають на своїх ложах!

6 Славлення Бога — на їхніх устах, а обосічний меч — у їхніх руках,

7 щоб учинити помсту на народах, а карання на людях,

8 щоб пов'язати їхніх царів ланцюгами та їхніх вельмож залізними кайданами,

9 щоб виконати на них написаний присуд, — це честь для всіх Його святих!

Славте Господа!

Головною темою Псалма 149 є: „Бог — великий Відкупитель“, Який „уподобав Своїх людей“ і „вінчає покірних спасінням“. Цей Псалом звичайно ділять на дві частини (вв. 1-5 і 6-9), але ми поділимо його на три:

1. Всенародне прославлення Бога, як Творця і Владики, 1-3;
2. Боже уподобання у Своїх святих, 4-6;
3. Честь Господніх святих, 7-9.

„Славте Господа!“ Який це чудовий заклик до всіх святих на землі! Але це є також незмірно великий привілей, щоб славити Бога у зборі святих і мати доступ до престолу Божої ласки! Бог створив нас для Себе, але внаслідок гріхопадіння Він мусів також відкупити нас для Себе в пресвятій крові Христа. За це Богові належить безнастанна слава з наших сердець і уст особисто й спільно: „Співайте Господеві нову

пісню, Його славу в зібранні святих!" Новонароджене до святости життя людини вимагає співу нової пісні Богові, співу пісні на Його славу, яка величає незмірну любов Христа й дякує Йому за таке велике спасіння, яке Він виконав для нас і за нас на хресті.

Найприємніша Богові назва для відкуплених кров'ю Його Улюбленого Сина є „святі“, вона є характерна для цього короткого Псалма і повторюється у ньому ще два рази (вв. 5 і 9). Як до „святих“ зверталися апостоли до всіх віруючих у Христа в своїх посланнях (Рим. 1:7, 1 Кор. 1:2, 2 Кор. 1:1, Еф. 1:1, Фил. 1:1, Кол. 1:1).

„Нехай Ізраїль радіє своїм Творцем! Нехай сини Сіону тішаться своїм Владикою!” Господь, Святе Ім'я Якого було знане тоді через спеціальне об'явлення Боже тільки для Ізраїля, є Той, Кого вони мають славити як Свого Творця, а зокрема, як Господа Владиду. Царських наслідників після повернення юдеїв із вавилонської неволі не було вже більше на престолі Давида в Єрусалимі, тому краще було їм мати Господа — всемогутнього Творця всесвіту за Свого Владиду. Як Творець, Він вибрав і відкупив їх для Себе, тому Він учинив їх царським народом, який мав бути святим, непорочним і беззvadним. Він також вибрав Собі Сіон і вчинив його місцем виявлення Свого спеціального перебування. Тому сини Сіону мають радіти й тішитися Своїм Господом, Який забажав зблизитися і перебувати серед них.

Нехай славлять Його Ім'я у танці! Нехай грають славу Йому тамбурином і пірою! Бо Господь уподобав Своїх людей; Він вінчає покірних спасінням. Люди, які радіють своїм Господом, які співають Йому славу, не можуть стояти пасивно як мумії, або сидіти насуплені немов сови на зборі святих. Псалмист мав на увазі, що вся істота людини повинна брати участь у тій невимовній радості прославлення Святого Імени Живого Бога — і дух, і душа, і тіло. Вірні мають радісно грати славу Своєму Богові також на музичних інструментах, усе, що існує, має славити Його. „Бо Господь уподобав Своїх людей“ такими, якими вони є, й у такому стані, в якому вони прийшли до Нього. Вони не потребують прикрашуватися чи придобрюватися перед Ним, бо Він знає кожного з них особисто. „Бо знає Він створення наше, пам'ятає, що ми — порох“ (Пс. 103:14). Він прикрашає нас спеціальною оздобою — „Він вінчає покірних спасінням“. Чи можна знайти в усьому всесвіті більшу красу або більшу цінність оздоби для душі від вічного спасіння у Христі Ісусі: новонародження істоти, відновлення особистости й докорінну перемену характеру? Що за безцінний дар любови дає нам у Сині Своїм Ісусі Христі наш Небесний Отець!

„Нехай святі тріумфують славою! Нехай радісно співають на своїх пожах!” Коли Господь окрилює святих Своєю

славою, вони чуються піднесено, немов би їх посаджено на найвищих висотах — на небесних місцях у славі (Еф.2:6). І кожний, хто справді переживає таке величне піднесення, хто дійсно відчуває Божу присутність і силу Його слави, той не може не тріюмфувати, але, сповнений духовою силою, буде радісно співати Господеві нову пісню хвали вдень і вночі, працюючи в полі й відпочиваючи на своїм ложі. Господь не тільки спасає людину, але й прославить її, бо Він на любов і ласку пребагатий. „А кого Він призначив, тих і покликав, а кого покликав, тих і оправдав, а кого оправдав, тих і прославив“ (Рим.8:30).

„Славлення Бога — на їхніх устах, а обосічний меч — у їхніх руках“. З наведених слів, не можемо мати жодного сумніву, що цей Псалом є також сурмовим покликком Божих святих до переможного наступу проти людської несправедливості. Але вони не підуть у бій самі, бо це напевно закінчилося б великою невдачею і поразкою. Вони йдуть разом з своїм Богом, з невимовною радістю в своїм серці, з піснями слави на устах. І коли вони співають, то з повноти своїх грудей; коли ж славлять Бога, то з глибини свого серця; а коли йдуть у святий бій, то з обосічним мечем, яким є Слово Боже. І перед ними втікають Божі вороги, падають оборонні вали й у руїну розвалюються укріплені твердині.

„Щоб учинити помсту на народах, а карання на людях“. Щоб пояснити наведені слова, найлегше було б удуховити їх до тієї міри, щоб сказати, що тут йдеться тільки про помсту й карання словами, тобто справедливим засудом, або відложити їх аж до апокаліпсичних часів, коли справедливий Суддя світу виявить ярість Свого палкого гніву в помсті на грішниках і в каранні всіх злочинців, а також і тих, що потурали всякому злу на землі. Перед тією проблемою багато „героїв віри“ запорпують свої голови в пісок. Але проблема від цього не маліє. Не раз у житті немов з-під землі раптовно вириває перед нами неухильне зло, яке торкається не однієї людини тільки, але загрожує цілому суспільству, або й певній групі народів; зло, з яким у жодному разі не можна піти на компроміс, яке необхідно спинити або й знищити, вживаючи певної мірки сили. З біблійної і з всесвітньої історії бачимо, що не раз Бог Сам втручається в справу й уживає Своєї сили — творить наявне чудо на очах людей, а не раз для знищення такого зла на землі Він заставляє людей. З Біблії знаємо, що для покарання юдеїв за їхні гріхи Бог наслав на них асирійського царя Тіглат Пілнеесера (2 Хр.28:19-25), а пізніше — вавилонського царя Навуходоносора (2 Хр.36:6-21). З такого Божого відношення до справи й до карання Божого народу злющим поганським царем велико дивувалися навіть святі Божі пророки (Ав. 1:1-17). Але до подібних подій серед інших народів можемо приглянутися протягом всієї історії людства й у нашому

столітті, коли при чималих витратах життя і засобів через людей Бог учинив помсту і карання на окремих особах і на цілих народах, які несправедливістю робили злочини проти людства.

„Щоб пов'язати їхніх царів ланцюгами та їхніх вельмож залізними кайданами“. Злочинці мусять прийняти належну кару за свої злочини й на це встановлюються спеціальні прилюдні міжнародні суди, щоб учинити справедливий суд у міру вчиненого злочину.

„Щоб виконати на них написаний присуд“. Написаний присуд — це закон, оснований на Законі Божім, згідно якого належить чинити суд і винести відповідний присуд злочинцям.

„Це — честь для всіх Його святих!“ Встановити справедливість, зберегти спокій, посприяти для злагоди, добробуту й праведного життя людей на землі — це особлива честь для всіх Божих святих. І від тієї відповідальності ніхто з Божих вибранців не повинен ухилятися.

„Славіте Господа!“ Прославлення Господа — це початок і кінець мети людського зусилля, людського діла і людського життя.

Пригляньмося тепер до слів, якими переспівав цей особливий 149-ий Псалом Тарас Шевченко.

Псалом новий Господеві
І новую славу
Воспоем чесним собором,
Серцем нелукавим;
Во псалтирі і тимпані
Воспоем благая,
Яко Бог кара неправих,
Правим помагає,
Преподобнії во славі
І на тихих ложах
Радуються, славословлять,
Хвалять Ім'я Боже;
І мечі в руках їх добрі,
Гострі обоюду,
На отмщеніє неправди
І в науку людям.
Окують царей неситих
В залізнії пута,
І їх, славних, оковами
Ручними окрутять,
І осудять неправедних
Судом своїм правим,
І вовіки стане слава,
Преподобним слава!

В'юнища, 19.12.1845

Цей Псалом — „Псалом новий“ і „Нову славу“, як його окреслив Тарас Шевченко, зустрічаємо в його поетичній творчості під час двох великих криз у його житті. Перший раз він написав його під час незвичайно великих переживань душі з усього, до чого він уважно приглянувся в окраденій Україні, й у своїй важкій недузї під кінець 1845 року, в завершених своїй збірці „Три літа“, а другий раз він повторив його дванадцять років пізніше в поемі „Неофіти“, після свого визволення, в дорозі з десятилітньої неволі в Сибірі, 8-го грудня 1857 року, (а 24-го грудня він присвятив її своєму приятелю М. С. Щепкіну, який приїхав відвідати його) в Нижнім-Новгороді. Тут до поліції прийшла страшна вістка, щоб він негайно повертався до Новопетровського форту, бо для нього не було дозволу жити в столиці московської імперії — в Петербурзі, куди він направився. У поемі „Неофіти“ він вкладає цей „Псалом новий“, як величну пісню прославлення Господа Бога, в уста нововірця Алкида (*сина сили*) - мученика християнина, апостола великого Христового слова, закутого в кайдани й прив'язаного до щогли на римській галері, яка привезла християн до Риму на суд і тортури. В таких обставинах цей Псалом чудово підходить до відповідної драматизації сцени, на яку поет вказує Алкидовій матері-поганці.

А ти на березі стояла,
Неначе темная скала,
Не слухала, і не ридала,
А Аллилуя подала
За матерями християнам.

„Неофіти“

Цей „Псалом новий“ править у житті Шевченка двома потужними стовпами (19 груд. 1845 і 8 груд. 1857), на яких спирається і прокладається міст ідеології його життя, а зокрема в сибірській неволі, — правди, яку він безстрашно проповідує і за яку страшно страждає: правди щодо встановлення Божої справедливості між народами, правди про визволення і незалежність України, правди про належне покарання неситих злочинців царів і їхніх підлабузників - вельмож за всю пролиту кров і неописні страждання безвинних людей. Своїм змістом і духом поема „Неофіти“ дуже подібна до його творів з 1845 року.

Нав'язуючи до згаданого вище, цікавою особливістю першої його поеми, написаної після його звільнення з неволі, є її специфічний епіграф зі Слова Божого: „Ось що каже Господь: допильнуюйте суду й чиніть справедливість, спасіння бо Моє недалеко, й милість Моя відслониться“ (Ісаї 56:1). Слова ті він переклав з церковного старо-болгарського тексту, а в оригінальній давньо-єврейській мові дослівно є ті слова: „Так каже Господь: Бережіть правосуддя і чиніть справедливість, бо

незабаром прийде Моє спасіння і об'явиться Моя праведність". Отже „правосуддя“, „справедливість“ і „праведність“ були його провідними ідеями в цій поемі й у пізніших його поемах аж до кінця його життя.

Цей Псалом є також великим свідченням Тараса Шевченка про те, що хоч запеклі вороги Божої правди, — „царі неситі“, „нові фараони“ й „кесарі людодіди“, могли підкосити його здоров'я, ограбити в нього багато років творчого життя і зменшити йому багато днів перебування на землі, проте в жодному разі не могли вони скувати його духа, звихнути його душі, ані зламати його святої ідеї — прозорливого видіння вимріяної волі України під Божим покровом і благословенням. А навпаки, він у своїх надважких переживаннях, перебуваючи на самоті з Богом, ще більше скристалізував свої думки, ще чіткіше накреслив свої ідеї, ще палкіше молився за огненну силу слова.

Уже огненні язики
Із краю в край, по всій землі
Святеє слово пронесли, —
І никли гордії владики
Перед святим Його хрестом.

Перенесись во время оно,
Душе моя, і стоном-дзвоном,
І трубним гласом возгреми
Із мурів темної тюрми!

Пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий,
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!..

Ридаю,
Молю, ридаючи: пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово — Божее кадило,
Кадило істини! Амінь.

„Неофіти“

Не міг він змінити своєї думки про несправедливих царів, зокрема про московських неронів, замолоду надивившись на їхнє розбещене життя в розкішних петербурзьких палацах, збудованих на поті, крові й костях українських козаків. Не міг він забути свого жорстоко поневоленого народу, на страшній

біді і злиднях якого жили царі й численні вельможі. А надивившись на жахливе горе й ще страшнішу мученичу смерть різних засланців-каторжників на Сибірі, він ще докладніше побачив, якими жорстокими катами-нелюдами були московські царі та їхні лякеї-підлабузники. Вони в своїй жорстокості багато більше перевершили лютого Нерона.

Для свого особистого збагачення ненаситні царі Московії засилали безвинних каторжників на Елек копати сіль або добувати золото, срібло й дорогоцінне каміння на Урал у підземелля, в темряві яких вони вже ніколи в своїм житті не бачили більше світла сонця і з яких не виходили живими. Для своєї особистої безпеки московські царі всіх інакодумців та інаковірців гнали каторжниками під дзеленкіт тяжких кайданів тисячі кілометрів аж на далеку сніжну сибірську Тайгу. Тому на основі святих слів „Псалма нового“ про карання царів він звертається до московського царя, як до справжнього Нерона.

О, Нероне,
Нероне лютий! Божий суд
Правий, наглий серед шляху
Тебе осудить... Припливуть
І прилетять зо всього світа
Святії мученики — діти
Святої волі; круг одра,
Круг смертного твого предстануть
В кайданах, і... тебе простять:
Вони — брати і християни,
А ти — собака, людоїд,
Деспот скажений!..

„Неофіти“

Так ідея про встановлення на землі правосуддя, справедливості й праведності, а втому також про належне покарання жорстоких деспотів царів і їхніх вельмож, які пролили моря невинної крові й спричинили так багато неописного горя мільйонам людей, ні на хвилину не покидала його протягом решти його творчого життя. „Добро“, що його московські володарі натворили, Шевченко цинічно висміює так:

Добра чимало
Вони творили на землі:
Ріками сльози розлили,
А кров — морями...

„Мені здається“

Ця ідея справедливої кари в повноті своєї рішучості й дозрілості виринає постійно в таких його віршах як „Юродивий“, „Подражаніє XI Псалму“, „Подражаніє Ісаїї Глава XXXV“, „Во Іудеї“, „Подражаніє Іезекіїлю“, „Осії Глава XIV“, „Молит-

ви“, „Тим неситим“, „І Архимед“, „Саул“, „Бували війни“. Усюди в тих творах він закликав людей доброї волі до встановлення Божої справедливості на землі, а зокрема в Україні. Але ті, які могли таке діло вчинити, не чули його голосу, а які чули його голос, цього діла вчинити не могли.

Тому, вийшовши з сибірської неволі, в якій „нові фараони“, „кесарі людодіди“ старалися насильно вбити в ньому його духа, відобрати охоту й закрити уста, щоб він не говорив більше за волю українського народу й щоб не проповідував ту святую правду, він надалі потужними огненними словами говорив, що Україна має невід’ємне, Богом дане, право на самобутність і незалежність. Він надалі цілими рядами виводив з темряви підземель на світло денне забутих світом героїв-мучеників, замучених за правду деспотами — „неронами лютьими“. А замучених споборників святої правди на землі, святої волі було так багато! Він їх бачить іздалека. Вони з думки його аж ніяк зійти не можуть.

А я долину на Сибір
Аж за Байкал; загляну в гори,
В вертепи темнії і в нори
Без дна глибокії, і вас,
Споборники святої волі —
Із тьми, із смрада і з неволі,
Царям і людям на показ,
На світ вас виведу надалі
Рядами довгими в кайданах...
„Юродивий“

Нема сім’ї, немає хати,
Немає брата, ні сестри,
Щоб незаплакані ходили,
Не катувалися в тюрмі,
Або в далекій стороні.
„Неофіти“

Тому Шевченко вважав, що в цю пору дуже потрібні були такі „преподобні“, мудрі святі Божі люди, які добре розуміли б, що є Божа справедливість, і належно відплатили б за все горе й нещастя мільйонів невинних людей.

І мечі в руках їх добрі,
Гострі обоюду,
На отмщеніє неправди
І в науку людям.
„Псалом CXLIX“

Але є ще друга важлива ідея, яка є головною темою цього Псалма й численних думок у творах Шевченка, а це — прославлення Живого Бога, Творця неба і землі. Остогилим було для нього дивитися і бачити, коли люди приходили зо своїми

благаннями й падали ницьма перед земними богами: влади-
ками й царями. Або коли вони вихваляли царів і їхні криваві
подвиги, чи їхні спотворені релігії, які в жодному разі не могли
зробити нікого з людей кращими.

Напевне видумали свято
Патриції-аристократи
І мудрий кесарів сенат.
Вони, бач, кесаря хвалили
На всі лади, що аж остило
Самим ледащо вихвалять;
То zarazом, щоб доконтать
Вони на раді й присудили,
Щоб просто кесаря назвать
Самим Юпітером — та й годі!..

Пішла еси,
Трохи не співаєш,
Та кесаря-Юпітера
Хвалиш-вихваляєш:
„От Юпітер, так Юпітер!
Не жаль і назвати
Юпітером...“

І нищечком помолилась
Кесареві-богу...

„Неофіти“

Минали літа тихо-тихо,
(Отак пиши), — і за гріхи
Карались Господом Ляхи,
І пугав Пугач над Уралом,
Пііти в одах вихваляли
Войну й царицю, — тільки ми
Сиділи нишком, слава Богу!..

„Москалева криниця“, 1847

А панство буде колихать,
Храми, палати мурувать,
Любить царя свого нового
Та византійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого!

„Я не нездужаю“

Але, згідно розуміння Шевченкової християнської етики,
основаної не на церковних догмах, а на Святому Письмі,
молитва, поклоніння і прославлення належать не людям, а
тільки Богові одному, тому він пише:

Молітьєс Богові одному
Молітьєс правді на землі,
А більше на землі нікому

Не поклоніться! Все брехня:
Попи й царі!..

„Неофіти“

Прославляючи марних грішних людей — земних богів, які чинили несправедливість і насильство, відкидаючи прославлення Живого Бога та вбиваючи Його святих пророків, вони Божу славу зневажили, але за це мусіли прийняти сувору Божу кару:

Люди, рід лукавий,
Господню святую славу
Розтлили... і чужим богам,
Пожерли жертви, омерзились
І мужа свята — горе вам! —
На стогнах каменем побили,
І заходилися гулять,
Святою кров'ю шинкувать.
І праведно Господь великий,
На вас, на лютих, на вас диких
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми мурувать,
І — роде лъживий і жестокий! —
Вомісто кроткого пророка —
Царя вам повелів ізбрать!

„Пророк“

З цього наука одна, що Божої слави не можна поносити і що Він Собі на це не дозволить, бо Бог — велика сила, велика слава! Він також завжди і всюди має Своїх правдивих поклонників, які поклоняються Йому в Дусі та в правді.

— Боже, Боже,
Великая сило!
Великая славо!
Зглянься на людей!

„Єретик“

Не вмирає душа наша
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря поля.
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

„Кавказ“

Крім численних висловів, уживаних людьми щоденно, як „Слава Богу!“, „Слава Тобі, Спасителю!“, „Слава, слава Богу!“, „Слава Тобі, Христе Боже!“, або „Слава Господеві!“,

яких вживає Шевченко багато, зокрема в побутових поемах, як „Наймичка“, „Москалева криниця“ тощо, побачимо в його творах, як і в старозаповітних псалмистів, що й природа бере участь у прославленні Бога.

А Україна?

А степи широкі?!
Там пові буйнесенький,
Як брат заговорить,
Там в широкім полі воля;
Там синєє море
Виграває, хвалить Бога,
Тугу розганяє...

„Н. Маркевичу“

І місяць з зорями сіяв
І соловейко на калині
То затихав, то щебетав,
Святого Бога вихваляв.
І все те, все те в Україні!

„Сон“, 1947

То серце по волі з Богом розмовля,
То серце щебече Господню славу,
А думка край світа на хмарі гуля.

„Перебендя“

Тарас Шевченко вважав, що найвищою метою життя людини, створеної на образ і на подобу Божу, є любити й прославляти Бога, а також любити й шанувати Його твориво — людей.

Загинеш, серденько, загинеш,
Мов ряст весною уночі
Засхнеш, не знатимеш нічого:
Не знатимеш, як хвалять Бога,
Як люди люблять, живучи.
А жить — так, Господи, хотілось!..

Жить би, жить та славить Бога
І добро творити,
Та Божою красою
Людей веселити...

„Княжна“

І веселитися, і жить,
Людей і Господа хвалить...

„Варнак“

Тарас Шевченко в своїх творах також особисто прославляє Бога, не раз воно є вставлене в мову інших людей, але, приглянувшись, побачимо, що це справді він прославляє Бога.

Дунав жити, любитися,
Та Бога хвалити,
А довелось — ні до кого
В світі прихилитись!
„Пустка“, 1847

Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховують,
Що не в Україні буду жить,
Людей і Господа любити.
„В неволі тяжко“

Ходімо в селища: там люди!
А там, де люди, — добре буде;
Там будем жить, людей любить,
Святого Господа хвалить.
„Царі“

Так отак-то
Трапляється в світі!
Дунав жити, поживати,
Та Бога хвалити...
„Між скалами“

Що дав мені добру силу
Пересилить горе,
І привів мене, старого,
На ці святі гори
Одинокий вік дожити,
Тебе восхвалити,
І Твоєю красою
Серце веселити...
„Сон“, 1847

Свої переспіви псалмів Т. Шевченко закінчує ідеєю найвищого добра людини: — Вільно жити і Бога хвалити.

„Псалми Давидові“ в переспіві Шевченка є завершенням думок протягом трьох років його творчости, а зокрема найпліднішого періоду кількох тижнів 1845 року. В Україну він вернувся другий раз уже після закінчення Академії мистецтв у Петербурзі як вповні дозріла людина з чітко виробленим світоглядом і докладно окресленою ідеологією, що ясно бачимо з його поем „Розрита могила“, „Чигирин“ і „Сон“. Його світогляд з дитячих років творився на основі Біблії, а зокрема на Псалмах, на популярних творах — піснях Г. Сковороди, на оповіданнях дідів про минуле України, а пізніше на Історії Русів і на жорсткій дійсності — неволі України.

Псалми запечатають його світогляд, його філософію життя, його ідеологію і напрямні його змагань біблійними думками й твердженнями. Хоч історично-богословські наголовки

змісту вжитих ним псалмів можуть бути інші від головних думок, які він підкреслив у своїх переспівах, проте він тримається дуже близько до них, наголошуючи те, що було близьке його серцю. „Псалми Давидові“ потрібно вважати одним твором не лише тому, що вони мають один заголовок, але й тому, що вони є продовженням думок, виражених в попередніх творах, написаних від початку жовтня 1845 року, а зокрема, продовження їх у двох останніх — „Посланіє“ і „Холодний яр“, за які пани українського походження його зненавиділи й стали відноситися до нього вороже, бо він благав їх навернутися зо злих доріг життя і стати на праву дорогу, покаятися і перестати розпинати Україну й знущатися над своїм народом, встановити справедливість, правдиво полюбити й обійняти найменшого брата, бо в іншому разі виплеться Божий гнів і неминуча справедлива кара прийде на них усіх.

Доборолась Україна
До самого краю:
Гірше Ляха свої діти
Її розпинають...
„Посланіє“

Стережіться ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо...
Бо в день радості над вами
Розпадеться кара,
І повіє новий огонь
З Холодного Яра!

„Холодний яр“

Тому основною темою циклю „Псалми Давидові“ є: — Божа кара на злочинців, а Його милість на понижених. (1) В Першому псалмі він каже їм, що на дорогу злих людей він більше не піде і з ними не матиме жодного діла, бо діла людей добрих оновляться, а злих — загинуть. (12) У зверненні до Бога він просить про спасіння своєї душі від лютої муки, а народ від ворожих рук. (43) Згадуючи славне минуле, він просить Бога, щоб ізбавив наш народ від ворожої наруги та щоб допоміг знову встати на ката. (52) Лише пребезумний може сказати, що Бога немає; бо ніхто інший, а тільки Бог колись нам верне волю, розіб'є неволю. (53) Хоч сильні люди, чужі ідеям волі України, встали проти нього, але йому Бог помагає і заступається за нього. (81) Він просить Бога встати й судити землю, а зокрема суддів лукавих, бо на всьому світі Його правда, і воля, і слава. (93) Господь Бог лихих карає, а йому Він буде пристановищем і Заступником; Він віддасть їм за їхні криваві й лукаві діла загибеллю. (132) Господь не забуде сім'ю добру й тиху, — Він пошле їй добру долю. (137) Блаженний, хто заплатить поневольникові за його кайдани.

(149) Слава Богові, що Він карає неправих, правим помагає!

Така глибока віра в справедливого вічно живого Бога була непохитною основою віри Тараса Шевченка в світле майбутнє України та його улюбленого народу. „Коли за нас Бог, то хто проти нас?“ (Рим. 8:31). Тому він до кінця свого життя твердо вірив, що одного славного дня ворожа волі України чужа інтересам українського народу

Церква домовина
Розвалиться, а з-під неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти

„Суботів“

Отак братів благих Своїх
Господь не забуде —
Воцариться в дому тихім,
В сім'ї тій великій,
І пошле їм добру долю
Од віка до віка.

„Псалми Давидові“, Пс. 132

Своєю незмірною любов'ю до поневоленого українського народу Тарас Шевченко бажав йому неба прихилити, і вірив, що Всевишній не забуде його назавжди, а одного дня зглянеться на нього Своїм ласкавим оком і пошле йому волю і „добру долю від віка до віка“.

АВТОГРАФИ

(Зменшено на 60%)

ДАВИДОВЫ ПСАЛМЫ.

1.

Благословенный горах напущаву

Невестушек гряди
И оставил на пути злобо
И до мотыльки не вде.
И во законех воспоетому
Сердце его и воле
Навсегда, и оставил виле
Яко надеждити полн
Кидь водою, просяицеде
Древо землице!
Дело Давидь вырете, тата и шуря та
Во добра своихде еше.
А мукавдо нехотавиде
И шидь пронаде,
Яко тои хотице шид землице
Вистегя прозмаде,
И невестушек до проведиши
Звие до дома виши
Диня добродя оконивити
Диня звие до заимувтв.

12.

Читы мое боски шиде

Ни виле забу виле
Одвертенице лице свое
Мене покидаешь?
Доми буду мучити душу,
И сердце мое болити!
Доми буде воров мотыль
На мене идитице
И шидитице!.. спаси мене
Спаси моего душу
Да не окане шидице воров
И его подумавтв.
И все земли не шидице
Яко гряди во руди
Во руди виле, спаше мене
Вос мотыль мучи
Речице мене, помолочи
И восторо гряди
Давидь Давидь, ни отомити серце мое
И шидитице тата до восторо.

А боги многи поминае
мене заступая,
И мнѣ правдою своею
Верное мнѣ зная.
Помощи возноше
Сердцемъ одинокимъ,
И казнь до грѣха поиди
Не зная помилъ окомъ.

52.

Грядущимъ въ снѣгахъ окаяне
Шо боги мнѣ,
И безпримѣнныи мурзи
Ке мворитъ бжвствѣ.
А боги дивныи не мѣ
Азвонисоуши боги.
Кемъ добре-твориваго
Кемъ мнѣ мнѣ
Кемъ во мнѣ не мнѣ
Кемъ мнѣ, до мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Кемъ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Де мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ

Тамъ самъ себе боги
мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ

51.

Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ
Мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ мнѣ

Ты грядешь моя душа
И сирень французская,
И предубежденно твои вольны
И туги твои в сердце неведомы.
Всего тебе душа предубежденно
Кровь добрую судить.
Моя же восторг твой отчаянно
За отчужденною коню судьба,
И восторг твой задуманно
Кровью твою судьба
Дружбою твою, и кто знает
Степь твою во не знает.

Або грехи грешников
Не сближают роды
Всего в них сияет
Сладко и в тебе
Добро и в тебе
И землю и в тебе,
О море ~~Средство~~ ~~Средство~~ ~~Средство~~
Восторг не знает,
Восторг твой во дому твою
Во имя твою восторг
И море твою добрую до
До ~~судьбы~~ ~~судьбы~~ ~~судьбы~~ Добру на.

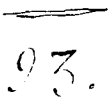
136.

132.

Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг

Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг
Ты ешь восторг твой восторг

Погода въ разбитыя тучы небеса,	Проблеск ^{на} затомивши
И беге востода ея сонно,	Записанныя прокопана
И беге туча ея земли.	Всё въ задреманн,
Угрюмъ градъ адрикатанъ.	И ея каменъ, поспушно сонно
Своямъ туче въ сонно,	Туче туче сонно,
И въ сонно, въ и каменъ сонно	Угрюмъ сонно сонно сонно
И сонно сонно сонно	Это сонно сонно сонно
Вотъ сонно сонно сонно сонно	Мои и сонно сонно сонно
И сонно сонно сонно	И сонно сонно сонно
Но сонно сонно сонно сонно	Сонно сонно сонно сонно
И сонно и сонно.	Его сонно сонно сонно

Сонно сонно сонно сонно
 Души мои сонно.
 Вотъ сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно.
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно, сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно.
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно

Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно
 Сонно сонно сонно сонно

БІБЛІОГРАФІЯ

- Білецький, Леонід: *Віруючий Шевченко*; Вінніпег, 1949.
- Бучинський, Д.: *Християнсько-філософська думка Т. Г. Шевченка*; СУБ, Лондон-Мадрид, 1962.
- Ващенко, В. С.: *Словник мови Шевченка*; В-во АН УРСР, Київ, 1964.
- Грушевський, М.: *Вибрані праці*; ОУРДП, Нью Йорк, 1960.
- Грушевський, М.: *З історії релігійної думки на Україні*; НТШ, Львів, 1925.
- Грушевський, М.: *Ілюстрована історія України*; Київ-Львів, 1913.
- Донцов, Д.: *Незримі скрижалі „Кобзаря“ Тараса Шевченка*; В-во Гомін України, Торонто, 1961.
- Драгоманів, М.: *Вибрані твори*; Український Соціологічний Інститут в Празі, Прага-Нью Йорк, 1937.
- Зайцев, П.: *Життя Тараса Шевченка*; НТШ, Париж-Нью Йорк-Мюнхен, 1955.
- Іларіон, митр.: *Релігійність Тараса Шевченка*; Т-во „Волинь“, Вінніпег, 1964.
- Іларіон, митр.: *Словник Шевченкової мови*; Т-во „Волинь“, Вінніпег, 1961.
- Кониський, Г.: *Історія Русів*; В-во „Вісник“ - ООЧСУ, Нью Йорк, 1956.
- Копиця, Д. Д.: *Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах*; Державне Видавництво Політичної Літератури УРСР, Київ, 1950.
- Крип'якевич, І. П.: *Історія України*; В-во „Світ“, Львів, 1990.
- Пасіка, Т.: *Псалми Давидові*; В-во КМБ, Ірвінгтон, 1969.
- Полонська-Василенко, Н.: *Історія України*; Українське Видавництво, Мюнхен, 1972.
- Радзикович, В.: *Історія української літератури*; В-во „Батьківщина“, Детройт, 1955.
- Ткаченко, М. М.: *Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка*; В-во АН УРСР, Київ, 1961.
- Холмський, І.: *Історія України*; НТШ, Мюнхен, 1949.
- Чижевський, Д.: *Історія української літератури*; УВАН, Нью Йорк, 1956.
- Шапиро, Ф. Л.: *Иврит-Русский Словар*; Москва: Государственное Издательство Иностранних и Национальных Словарей, 1963.
- Шевченко, Т.Г.: *Кобзар*; Катеринослав-Кам'янець-Ляйпціґ, 1921.
- Шевченко, Т.Г.: *Твори*; В-во М. Денисюка, Чікаґо, 1963.
- Щурат, В.: *Святе Письмо в Шевченковій поезії*; „Твори“ т.ХІІІ, ст.35-52, В-во М. Денисюка, Чікаґо, 1963.

- Яшун, Василь: *Релігійне і морально-етичне обличчя Тараса Шевченка*; Філядельфія, 1959.
- Alter, R.: *The Art of Biblical Poetry*; New York: Basic Books, 1985.
- Anderson, A. A.: *The Book of Psalms*; NCBC, Grand Rapids: Erdmanns, 1972.
- Brenton, Sir Lancelot C. L.: *The Septuagint*; Grand Rapids: Zondervan, 1980.
- Davidson, B.: *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon*; London: Samuel Bagster and Sons Ltd.
- Davies, John D.: *The Westminster Dictionary of the Bible*; London - New York: Westminster Press. 1944.
- Douglas, J. D.: *New Bible Dictionary*; Wheaton: Tyndale House Publishers, 1982.
- Elwel, Walter, A.: *Evangelical Dictionary of Theology*; EDT, Grand Rapids: Baker, 1988.
- Fairbairn, Patrick: *Typology of Scriptures*; Grand Rapids: Kregel, 1989.
- Gaebelein, A. C.: *The Book of Psalms*; Von Campen Press, 1939.
- Gaebelein, Frank, E.: *The Expositors Bible Commentary*; Grand Rapids: Zondervan, 1991.
- Garraty, John A.: *Columbia History of the World*; New York: Harper & Row, 1972.
- Gesenius, H. W. F.: *Hebrew-Chaldee Lexicon to the Old Testament*; Grand Rapids: Baker Book House, 1984.
- Girdlestone, Robert Baker: *Synonyms of the Old Testament*; Grand Rapids: Baker Book House, 1983.
- Harrison, Everett: *Baker's Dictionary of Theology*; Grand Rapids: Baker, 1985.
- Kittel, R.: *Biblia Hebraica*; Stuttgart: Wuerttembergische Bibelschaft, 1962.
- Manley, G. T.: *The New Bible Handbook*; London: The Inter-Varsity Fellowship, 1959.
- Moulton, Richard G.: *The Modern Readers Bible*; New York: The MacMillan Co., 1910.
- Perowne, J. J. Stewart: *Commentary on the Psalms*; Grand Rapids: Kregel, 1989.
- Pfeiffer, Charles, F.: *Wycliffe Bible Encyclopedia*; Chicago: Moody Press, 1983.
- Richards, L. O.: *Expository Dictionary of Bible Words*; Grand Rapids: Zondervan, 1985.
- Scroggie, W.G.: *Scroggie's Bible Handbook*; Old Tappan: Fleming H. Revel Co.
- Spurgeon, C. H.: *Psalms (The Treasury of David)*; Grand Rapids: Kregel, 1968.
- Subtelny, Orest: *Ukraine: a History*; Toronto Buffalo London: University of Toronto Press, 1988.

З М І С Т

Передмова	7
Вступ	9
Псалом 1	25
Псалом 12	33
Псалом 43	43
Псалом 52	55
Псалом 53	67
Псалом 81	79
Псалом 93	89
Псалом 132	103
Псалом 136	115
Псалом 149	133
Автографи	151
Бібліографія	157

3200089

\$1000

SLAVISTICA

A multilingual series relating to Slavic and East European languages and cultures, was founded in Ausburg, West Germany, in 1948 by J. B. Rudnyckyj, then Director of U.V.A.N. - Institute of Slavistics. In the years of 1948-1992 **100** issues were published.

They are obtainable:

SLAVISTICA No. 1-3, 8 and 77 on xerox or microfilm from the Photoduplication Service of the Library of Congress, Washington, D.C., 20540.

SLAVISTICA No. 5-7, 9-76 from: Ukrainian Free Academy of Sciences - UVAN, 456 Main Street, Winnipeg, Manitoba, Canada.

SLAVISTICA No. 78-100 from: Association de la langue ukrainienne A.L.U. 5790 Rembrandt Ave. 404, Montreal - Cote St. Luc, Quebec, Canada, H4W 2V2